

Probace a mediace u trestných činů mladistvých

Bc. Radim Doupovec

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Radim DOUPOVEC**
Osobní číslo: **H09825**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Probace a mediace u trestných činů mladistvých**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti trestné činnosti mladistvých.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, O. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X

ŠTERN, P., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace - Možnost řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010. ISBN 80-7367-757-2

DOUBRAVOVÁ, D. Příručka pro probaci a mediaci. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Kitlířská**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **20. ledna 2011**

Termin odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2011**

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.2.2011

.....
Petr Dvořák

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

²⁾ Všeobecně lze považovat za školní dílo diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby zpracovaných v elektronické podobě. Všeobecně lze považovat za školní dílo i práce, které byly zpracovány v rámci školního díla.

(2) Doktorát, diplomová, bakalářská a rigorózní práce vypracované nezávadně k odložené musí být nejmeně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovního vztahu školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořídit na své náklady výtisk, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odovzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů, § 35 odst. 3:

(4) Na právo autorského nebo nakladatelského díla nebo školního či vzdělávacího zařízení, vyjde-li nárok na účelové přínosné nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastnímu používání díla vytvořením dílem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyjadřujících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za účelových podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpověď či autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, máhem se tyto osoby domáhají nahrazení obměněného projevů jako díla u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 přitom nadřazena.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout finánsní honorar, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiloženě přepočítal uzákladní náklady, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá trestnou činností mladistvých, jenž je jeden z vážných společenských problémů současnosti. Práce je zaměřena na mladistvé pachatele, rozšiřující okruh osob potenciálních nositelů nebezpečí při páchání trestné činnosti. Omezováním a redukcí trestné činnosti by se proto měla v budoucnu věnovat ještě větší pozornost než doposud.

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, jaký je vztah mladistvých pachatelů trestné činnosti k uloženému opatření nařízené spolupráce s Probační a mediační službou. Na základě uvedeného cíle se pokusíme nalézt přínos Probační a mediační služby mladistvým pachatelům. Výsledky diplomové práce přinesly poznatky vhodné k vytváření koncepcí zaměřené na cílovou skupinu delikventní mládeže.

Klíčová slova: kriminalita, mladiství, delikvence, probace a mediace

ABSTRACT

Diploma thesis deals with juvenile crime, which is one of the serious social problems of today. The work focuses on juvenile offenders, expanding the circle of people of potential danger holders in committing crime. Even greater attention to control and reduce crime should be given in the future than ever before.

The main aim of this thesis is to find out what is the relationship of juvenile offenders to the imposed measure of ordered cooperation with the Probation and Mediation Service. Based on referred objective we try to find some benefit of the Probation and Mediation Service for juvenile offenders. Diploma thesis results have brought knowledge suitable for creating the concept for the juvenile delinquents target group.

Keywords: crime, juvenile, delinquency, probation and mediation

Motto

„Namísto chápání spravedlnosti jako odplaty je možné ji vnímat jako obnovu. Jestliže kriminalita zraňuje, spravedlnost má napravovat křivdy a napomáhat uzdravení.“

Howard Zehr

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Mgr. Vladimíru Lhotkovi, vedoucímu Probační a mediační služby Zlín, za spolupráci a vstřícnost při tvorbě mé práce.

Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Janě Kitliňské za ochotu vést mou diplomovou práci.

V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu a pomoc, kterou mi při tvorbě práce dodávali.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	12
2 TRESTNÁ ČINNOST MLÁDEŽE	18
2.1 VYMEZENÍ TRESTNÝCH ČINŮ MLADISTVÝCH	23
2.2 OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM PÁCHAJÍCÍCH TRESTNOU ČINNOST	24
3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA A JEJÍ ČINNOST	28
3.1 PROBACE.....	31
3.1.1 Probační dohled.....	34
3.1.2 Obecně prospěšné práce	35
3.2 MEDIACE.....	37
4 PROBACE A MEDIACE U MLADISTVÝCH	48
II PRAKTICKÁ ČÁST	62
5 VYMEZENÍ PROBLÉMU	63
6 CÍLE VÝZKUMU	66
7 METODY VÝZKUMU	67
7.1 METODY SBĚRU DAT	67
7.2 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	69
8 VÝZKUMNÝ VZOREK	71
9 REALIZACE VÝZKUMU	72
10 VÝSLEDKY VÝZKUMU	73
10.1 VÝSLEDKY K DÍLČÍMU CÍLI 1	73
10.2 VÝSLEDKY K DÍLČÍMU CÍLI 2	83
10.3 VÝSLEDKY K DÍLČÍMU CÍLI 3	84
10.4 VÝSLEDKY K DÍLČÍMU CÍLI 4	86
11 VÝSLEDKY VÝZKUMU	87
ZÁVĚR	91
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	97
SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

Spáchaný trestný čin vyvolává u většiny lidí nesouhlas a odsouzení. Ať už se jedná o krádeže, podvody, výtržnictví, či dokonce násilné trestné činy končící vážným ublížením na zdraví, nebo dokonce smrtí. Oprávněně čekáme, že trestní justice bude pachatele stíhat a na konci celého procesu vynese spravedlivý trest. O to více působí, když trestné činy jsou páchané mládeží.

Při volbě tématu mé diplomové práce s názvem **Probace a mediace u trestných činů mladistvých** mne ovlivnilo několik podnětů. Jedním z nich jsou výsledky mé bakalářské práce, ve které jsem zjistil, že problematika páchaní trestné činnosti mladistvých je závažným problémem současné doby. Za posledních 20 let se zvýšil počet vyšetřovaných mladistvých trojnásobně a počet vyšetřovaných dětí 3,5 násobně. K nárůstu počtu vyšetřovaných dětí dochází v oblasti násilné a majetkové trestné činnosti. Druhým podnětem, tím zásadnějším, je vlastní čtrnáctiletá zkušenost práce u Policie České republiky. Za tuto dobu jsem se setkal a stále setkávám se spoustou mladých delikventů, kteří se opětovně dopouští stejných nebo obdobných protispolečenských chyb. Tyto chyby a problémy jsou důsledkem nevhodné motivace, nedůsledné školní docházky a nefunkčního zázemí vlastní rodiny s následným nedostatečným dozorem nad těmito mladými lidmi, kteří se snaží ze svých problémů dostat.

Z uvedeného důvodu jsem se rozhodl zvolit si toto téma a sumarizovat odbornou literaturu do jednoho celku. Podstatou mé diplomové práce je přehledně a z dostupných materiálů zmapovat všechna hlediska práce Probační a mediační služby (dále PMS), kdy cílovou skupinou budou mladiství pachatelé.

Práce bude rozdělena na dvě části. V teoretické části budu věnovat pozornost v první kapitole identifikaci mladistvých páchající trestnou činností. Vymežím koho lze pokládat za mladistvého a co lze považovat za trestnou činnost. Dále specifikuji, jaké opatření lze mladistvým ukládat v rámci trestněprávního řízení. V následující kapitole věnuji pozornost PMS, jakožto jednomu z možných opatření, která jsou ukládána jako následek páchaní trestné činnosti mladistvých. Přičemž rozlišuji základní činnosti, kterými jsou probace a mediace, které blíže specifikuji.

Praktická část navazuje na teoretickou. Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, jaký je vztah mladistvých pachatelů trestné činnosti k uloženému opatření nařízené spo-

lupráce s Probační a mediační službou. Na základě uvedeného cíle se pokusím nalézt přínos PMS mladistvým pachatelům.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

V kriminologické literatuře se objevuje několik pojmů vymezujících období dětství a dospívání. Pro správné pochopení zkoumané problematiky je nutné vymezit základní pojmy, které se v oblasti zjišťování a ověřování faktorů podílejících se na delikventním chování mládeže vyskytují. Často slycháváme, že delikvence obecně je narušení v mravní oblasti. Mnoho autorů delikvenci nazývá antisociální chování, které může, ale nemusí, být spojeno s právními důsledky. Protispoločenské chování, kterým jedinec porušuje obecně závazné právní normy a které je možno také zákonným způsobem sankcionovat, označují jako **kriminalitu**.

Kriminalita (zločinnost), znamená úhrn sociálně škodlivých jevů, které jsou stanoveny v trestních kodexech. V současné právní úpravě jsou to trestné činy a provinění. Kriminalita je jev společenský a z hlediska kriminologie sociálně-patologický. Pro kriminalitu je příznačná její společenská škodlivost, která provází vývoj společnosti a také se v každé společnosti a době vyskytuje.

Dítě (osoba) mladší než 15 let (nezletilý) je pojem trestněprávní. V trestním řízení jde o fyzickou osobu před dovršením patnácti let věku, která spáchala čin jinak trestný a není trestně odpovědná. Lze jim však v občanskoprávním řízení uložit ochrannou výchovu. Podle Úmluvy o právech dítěte přijaté dne 20.11.1989 v New Yorku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve. Obecně, podle zákona o rodině, jsou za děti považovány osoby mladší 15 let. (Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů)

Mladistvý je dle dikce zákona pojem trestněprávní, označující věkovou kategorii osob, které spáchaly trestný čin a jsou již trestně odpovědné, ale jejich postavení v rámci trestního práva je modifikováno, a to zpravidla jak u základů trestní odpovědnosti, jejich následků, tak i v trestním řízení, buď v rámci obecných trestních předpisů, nebo přímo ve speciálních zákonech. (Kuchta, 2005, s. 267)

Tento výraz je obecně používán v souladu s českou trestněprávní úpravou. Pro účely trestní odpovědnosti jej definuje § 2 písmeno d) zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, jako osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Teoreticky pojem **mladistvý** vymezil také Matoušek (2003) a používá výraz v souladu s naší

trestněprávní úpravou, kde se jedná o člověka od 15 do 18 let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost.

Osoba blízká věku mladistvého definuje pojem specifikovaný a užívaný v českém právním řádu v souvislosti s výměrou trestu a polehčujícími okolnostmi. K polehčující okolnosti se při výměře trestu přihlédne, pokud pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých.

Nedospělý je dle dikce trestního zákoníku pojem užívaný v souvislosti s pachateli, kteří nejsou trestně odpovědní. Nedospělci jsou často zaměňováni s pojmem nezletilec. *„Nezletilec také vyjadřuje osobu trestně neodpovědnou, avšak v našem občanském zákoníku je vysvětlován jako osoba, která nedovršila 18 let věku nebo, která nenabyla zletilost před dovršením tohoto věku uzavřením manželství“*. (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění). Z hlediska vývojové psychologie se pak jedná o osobu ve stádiu adolescence.

„Adolescenci se nazývá vývojové období, které začíná ukončením pohlavního dospívání a končí nástupem dospělosti, což nelze jednoznačně časově vymezit. Obvykle se jako dolní hranice uvádí 15. až 16. rok, jako horní hranice 18. až 21. rok. Na konci tohoto období se mladý člověk stává emocionálně i ekonomicky nezávislým na rodičích a začíná si hledat své životní poslání a samostatně řešit své problémy. Ve stádiu adolescence se v organismu odehrávají určité biologické a fyziologické změny, které postupně vedou k úplné tělesné dospělosti. Dotváří se i psychická stránka osobnosti, což se projevuje především v dosažení rovnováhy mezi vnitřním světem a sociální interakcí se světem vnějším. Adolescent dozrává v lidskou osobnost, která se společensky zařazuje mezi dospělé jako jejich rovnocenný partner“ (Kuric, 2001, s. 112).

Delikvent je označení člověka, jež porušuje sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků. Většinou se tohoto pojmu užívá pro provinilce do 18 let, popř. pro mladé dospělé provinilce do 21 – 24 let.

Delikvenci Vojtová (2004) vymezuje, jako chování, kterým jedinec porušuje právní normy společnosti, ve které žije. Jde o uvědomované protispolečenské chování kriminálního charakteru, v širším slova smyslu o obecné označení pro činy porušující zákonné nebo jiné normy chování. Vykazuje značnou míru recidivy spojenou s výraznou agresivitou a primárně motivovanou snahou a úsilím škodit.. V odborné speciálně pedagogické literatuře

se užívá termín **dětská delikvence** popř. **prekriminalita** (pro děti do 15 let) a termín **juvenilní delikvence** (pro mladistvé 15 - 18 let).

Faltin (1972, s. 8) **delikvenci mládeže** charakterizuje následovně: „*Pro psychologa, pedagoga, sociologa, psychiatra, sociálního pracovníka je to nejen právníký pojem, ale i sociální problém, je to defektivnost sociálních vztahů, jedním slovem sociálně patologický jev*“. **Delikvenci** se zabývá i Matoušek (2003) a definuje ji jako všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků. Bouřa (2003) doplňuje, že *delikvence* je širší pojem než-li kriminalita. Vedle ní (kriminality) zde můžeme i zahrnout činy jinak trestné, které spáchali nezletilí (osoby mladší 15-ti let) a osoby trestně neodpovědné pro nepřičetnost. Pod pojmem delikvence je možné zahrnout takové poruchy jednání, které vážně narušují platnost právních norem. Týkají se široké škály jevů jako např. krádeže, výtržnictví, vandalismus, vloupání, loupeže, znásilnění či vraždy. Delikventní chování teoreticky vymezuje i Koudelková (1995) a uvádí: „*Delikventní chování je tedy poměrně výstižný termín pro mírné označení přestupků, provedené dětmi a dopívajícími. Označují se jím antisociální chování, které může, nebo nemusí, být spojeno s právními důsledky, přičemž delikvenci se zpravidla rozumí mírnější porušení právních norem*“.

Jedlička (2004) teoreticky vymezuje *delikventní chování* a uvádí: „*Přestože v genezi delikventního chování mají rozhodující vliv faktory sociální povahy, nelze z kriminogenních komponentů vylučovat faktory biologické. Vliv jakéhokoliv biologického činitele na chování člověka však lze posuzovat jedině v kontextu zrání a individuálního rozvoje osobnosti jedince. Delikventní chování je tedy nutné vnímat jako výsledek vzájemného působení jedince a vnějšího prostředí. Při posuzování jednání delikventa je důležité věnovat pozornost vlastnostem osobnosti a její genezi ve smyslu vzájemného působení psychofyziologických zvláštností jedince a vnějšího prostředí a současně i vzájemného působení osobnosti a konkrétní životní situace*“.

Osobnost **mladistvého delikventa** a jeho kriminální čin posuzuje Ondrášková (2001) ze tří úhlů:

- zda delikventní jednání mladistvého je výsledkem především jeho individuálních zvláštností (včetně genetického vybavení) nebo výsledkem sociálního působení (rodiny, užšího či širšího sociálního okolí),

- zda se jeho osobnost a její projevy výrazně odlišují od společenského normálu, standardu tj. zda kriminální čin byl vyústěním určitého způsobu života mladistvého delikventa, jež je v souladu s vlastnostmi jeho osobnosti, avšak samotný způsob života je výrazně odlišný od způsobu společnosti propagovaného, či zda je výrazným vybočením z jeho jinak společensky přijatelného chování, v rozporu s vlastnostmi jeho osobnosti,
- zda lze ovlivnit jeho další život (především jeho osobnost a její projevy) tak, aby se delikventní jednání již neopakovalo, případně výrazně snížilo riziko jeho opakování – tj. zda lze zabránit recidivě jeho kriminálního jednání. (Ondrášková, 2001)

Osobnostní znaky delikventních jedinců:

- a) nezdrženlivost – ve smyslu neschopnosti odložit uspokojení určité potřeby,
- b) egocentrismus,
- c) hostilita – nevraživost, nakvašené chování, vyhledávání potyček a sporů, tendence k upoutávání pozornosti – úpravou zevnějšku, když nemůžu vyvolat pozitivní emoci, tak vyvolám negativní emoci,
- d) impulzivita,
- e) agresivita,
- f) nerozvinutá morální regulace chování. (Mlčák, 2003, s. 46)

E. H. Erikson pojímal periody delikventního chování jako krizi identity. S. Halley se dívá na kriminalitu jako manifestaci pocitů tísně, úzkosti a útrap. Delikventní jednání umožňuje pocítit svobodu a nezávislost, vzrušení a dovoluje jim přenášet odpovědnost za vlastní jednání na druhé. Tento model souvisí s teoriemi obrany - spojují psychoanalýzu a sociologii. Každý člověk má svá přání, která mohou být v rozporu se společností či vlastním svědomím. Deviantní akt pak představuje nástroj obrany, jimž se člověk brání účinkům stresu. Podle J. Bowlbyho - *deviantní chování* není geneticky podmíněno. Vysvětluje je na základě rané socializace, kdy se vytváří první postoje a vztahy. Nejdůležitější je v prevenci kriminality proces mentalizace a empatie. (Vitásková, 2005, s. 34)

Koudelková (1995) dělí **delikvenci** na tři dimenze (formy):

- a) **Socializovaná delikvence** - je typická pro děti a mládež ze znevýhodněného výchovného prostředí, které vytváří sociálně neadekvátní modely. Jedinec se identifikuje s antisociálními modely chování, zvnitřňuje si je a chápe jako platné hodnoty. Jde zpravidla o normální osobu, která se chová podle vytvořených vzorců v sociální komunitě, do které zapadá. Jedná se o nesprávné formy chování. Jestliže se vstřípní správné formy chování, návyky a hodnoty, lze provést reedukaci a resocializaci.

b) *Nesocializovaná agresivní delikvence* (tzv. psychopatická forma) – zahrnuje defektní deformované jedince, kteří se chovají vysloveně maladaptivně, jejich činy jsou impulzivní agresivní reakcí na frustraci, stres či dlouhodobou deprivaci. Jde o poruchu centrálního nervového systému (CNS), jedinec nemá výčitky svědomí, jedná jen v zájmu své egoistické potřeby. Ve většině případů tyto jedince nelze resocializovat a reedukovat.

c) *Neurotická delikvence* - poruchy v oblasti funkce svědomí a selekce superega. Lze rozeznat trhliny v jinak konformním chování, které umožňují bez pocitu viny provést jakýkoliv antisociální čin. Je na pomezí mezi socializovanou delikvencí a nesocializovanou agresivní delikvencí. Delikventní skutky jsou spáchány v afektu - typický recidivista. Typickými znaky jsou labilní, nevyhraněná osobnost, která nemá vlastní názor a přejímá názor skupiny. V osobnosti takového jedince lze nalézt různé emoční poruchy – chronická deprese, úzkosti, fobie, vnitřní napětí, strach, atd. Resocializace není v kompetenci vychovatele či etopeda, ale odborníků - psychoterapeutů a psychologů.

Samotný pojem **delikvence** (kriminalita) mládeže, tzn. dětí a mladistvých se objevil v kriminologické literatuře v závěru 2. poloviny 19. století, kdy francouzští kriminologičtí badatelé Fouilleé (1897, 1899), Joly (1899, 1904) a Duprat (1919) ve svých monografiích jako jedni z prvních používali analýzy dlouhodobých statistických údajů o delikvenci mládeže shromažďovaných ve Francii od roku 1825. Byl to právě uvedený Duprat, u něhož bylo možno nalézt již určité náznaky etiologické koncepce v analýze vazby mezi delikty a osobnostními trvalými dispozicemi pachatelů z řad mládeže - tj. v tehdejší rozmezí 12-20 let, kde se vytváří mezi nimi pouto, jež dovoluje „*dokonce předvídat na základě jejich trvalosti, slabosti, či síly, opakování přibližně stejného, menšího či většího počtu analogických deliktů mládeže na vymezeném teritoriu nebo v určité populaci*“. Týž Duprat postupuje i zkoumáním osobnosti delikventa, který „*zapomíná na své povinnosti, pohrdá právem a v odporu proti zákonu je rozhodnut jej vědomě porušovat*“.
(Vágnerová, 2000, s. 35)

Jedlička (2004) vnímá **deviantní chování** mládeže, jako způsob chování a jednání, který se v záporném slova smyslu výrazně vymyká tomu, co je obecně pokládáno za běžné.

Podle již předchozích kriminologických výzkumů kriminality mládeže Netík (1987) prokázal, že sociální či antisociální chování dětí ze sníženým intelektem je do značné míry závislé na charakteru vnějšího výchovného dohledu a na způsobu zaplňování volného času dětí. Suchý (1972, s. 21) vymezuje: „*Mezi příčiny kriminality mládeže je třeba řadit na*

prvé místo vliv rodiny, která hraje primární roli v procesu socializace a společenského přizpůsobování dospívajícího člověka. Vliv rodiny do značné míry determinuje budoucí vztah mladistvého ke společnosti.“ Ve své monografii Faltin (1972, s. 30) ještě doplňuje: *„Zdá se, že hlavním činitelem delikventního chování bývá dezintegrované rodinné prostředí, nedůsledná, nedbalá, lhostejná výchova nebo nedostatek výchovy, zhoubný příklad demoralizované matky nebo otce, nejednotnost rodinné výchovy, atd.“*

Teorii o problematické mládeži rozvíjí i Kraus (2008) a uvádí pojem **riziková mládež**, kdy se jedná o mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, disponovaná k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholismu, patologickému hráčství, k členství v extremistických skupinách či sektách.

2 TRESTNÁ ČINNOST MLÁDEŽE

Struktura trestné činnosti mládeže je velmi různorodá a doznala podstatných změn zejména v posunu ke kvalifikovaným a závažnějším formám páchaní. Struktura trestné činnosti mládeže a samotný způsob páchaní jsou ovlivňovány vývojovými prvky osobnosti, existencí kriminogenních faktorů, schopností mladého člověka negativní jevy rozpoznat a eliminovat. Některé jevy jsou pro mladého člověka na rozdíl od dospělého nepřekonatelné, podřizuje se jim a ve spojení s vhodnými podmínkami vedou ke spáchání různých kriminálních deliktů. (Chmelík, 1997, s. 9)

Statistikou výzkumu kriminality mladistvých se ve své práci zabýval Jilčík (2005) a zjistil, že vývoj kriminality mladistvých vzrostl mezi lety 1989 a 1999 z 5604 zjištěných skutků na 14920 (tj. nárůst o 166%) a kriminalita dětí vzrostla v témže období z 3559 na 12464 (tj. o 250%). *Celkově lze tedy říci, že kriminalita dětí a mladistvých se od roku 1989 do současnosti zvýšila asi 3,5x.* Od roku 2000 do roku 2006 se pak statisticky zjištěné veškeré trestné činy v průměru pohybují kolem 350 000 ročně a kriminalita mladistvých přibližně 10 000 ročně. Z toho plyne, že u všech trestných činů nebezpečně narůstá podíl dětských a mladistvých pachatelů se snižující se věkovou hranicí. Samotný podíl mládeže včetně osob do 30 let se podílí co do počtu pachatelů na celkové statistice 60% přičemž v rámci celkové populace to představuje asi 35%. (Jilčík, „et al“, 2005)

Ve své monografii Chmelík (1997, s. 43) zmiňuje, že určujícími faktory pro stanovení příčin a podmínek páchaní trestné činnosti mládeží jsou zejména vývojové zvláštnosti mladého člověka a mikrostruktura, ve které se mládež pohybuje. Jde o soubory faktorů, na základě kterých je formován hodnotový systém, sociální orientace, postoje k lidem a další hodnotové atributy osobnosti člověka. Uvádí, že mládež netvoří homogenní sociální skupinu, ale skupinu, která uvnitř je výrazně diferencována podle věku, pohlaví, ale také podle sociálních rolí a postavení mezi vrstevníky a podle dalších činitelů, kteří ovlivňují chování jedince. Zmíněná kritéria, pokud se vydávají patologickým směrem, jsou významná i z kriminologického pohledu a určují strukturu a způsob páchaní kriminálních deliktů.

V této práci se nebudeme podrobně zabývat všemi faktory, které se podílejí na delikventním chování a páchaní trestné činnosti všeobecně. Pouze se zmíníme o hlavních faktorech, které mají podstatný vliv na páchaní trestné činnosti mladistvých, a které se blíže dotýkají i naší výzkumné části.

Záškoláctví je jedním z výrazných výchovných problémů mladistvých z výzkumné části této práce. Z osobních zkušeností mého povolání a následným potvrzením pracovníka PMS je patrné, že téměř polovina všech případů, které PMS s mládeží řeší, je právě záškoláctví vážný výchovný problém. Záškoláctví představuje porušení jednoho ze základních pravidel vymezujících roli školáka, které je z vývojového hlediska velice závažné. Proto je musíme odlišit od epizodického záškoláctví, jež má charakter experimentu či dobrodružství a není třeba ho zveličovat. Záškoláctví definuje Šavrdová (1988), jako: „*důsledek nechuti ke škole vůbec, nebo jako reakci na očekávanou nepříjemnost*“ a dále hovoří o tom, že záškoláctví bývá mnohdy spouštěcím mechanismem dalších poruch chování jako jsou krádeže, loupeže apod. (Šavrdová, 1988, s. 92)

Agresivita je další z problémů, který v práci vymezíme. Může se jednat o způsob určité méněcennosti či nejistoty nejen v rodině, ale také ve škole a přirozenou reakcí na ohrožení je obrana. Ta se často projevuje, mimo jiné, tzv. agresí nebo útokem. Podle Říčan (1995) je agresivita tendence projevovat nepřátelství ať už slovně nebo útočným činem. Jedná se o prosazování svých zájmů a cílů bezohledně, nemilosrdně až brutálně. Autor o agresivitě dále hovoří jako o tendenci ovládnout sociální skupinu, získat nové postavení, které umožňuje vnucování určitých názorů a rozhodování o její činnosti i osudu jednotlivých členů. (Říčan, 1995, s. 292)

Agresivitu jako formu obrany volí zpravidla ty děti, které pocházejí z nevhodného rodinného prostředí, kde se vyskytují chybně napodobené vzory rodičů a tímto napodobováním se dítě agresivitě učí. Čáp (2001) v této souvislosti zastává názor, že příčinou agresivního chování jedince jsou jeho instinkty a biologické potřeby a oponuje tak tradičnímu názoru, který tvrdil, že agresivita není výchovou dostatečně ovlivnitelná a doslova uvádí: „*Agrese se vyvíjí působením životních zkušeností, vnějších zejména společenských a mezi nimi i přímo výchovných vlivů*“. (Čáp, 2001, s. 91)

Společně s agresivitou se v našem výzkumném vzorku vyskytl i případ s prvky šikany.

Šikana je nejčastější a velmi nebezpečnou formou agresivního chování. Její nebezpečnost spočívá v tom, že ohrožuje duševní i mravní vývoj dítěte, hlavně školního věku. Její následky mohou být velmi vážné, dlouhodobé i celoživotní. (Čáp, 2001, s. 98)

Pöthe (1996, s. 140) pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi stanovuje široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrožit, ponížit nebo jinak ublížit ji-

nému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, kruté žertování, vydírání, omezování osobní svobody, pohrdání, poškozování oděvů a osobních věcí a v neposlední řadě tělesné napadání. Typickým rysem takto jednajících mladistvých je snaha dominovat a ovládat okolí. Pöthe dále konstatuje, že tyto děti vyznávají kladný vztah k násilí, které považují za přirozený prostředek k tomu, aby uspokojily své potřeby. Vašutová (2005) zmiňuje jako vůdčí motiv agresora touhu upoutat pozornost, kdy agresor je jako herec v divadle a touží být středem zájmu publika, z tohoto důvodu dělá všechno pro to, aby získal obdiv a přízeň spolužáků. (Vašutová, 2005, s. 237)

Mezi nejčastěji páchanou trestnou činností mladistvých delikventů patří **krádeže**. V souvislosti s povoláním, které vykonávám se v těsném závěsu za krádežemi vyskytuje vloupání, poškozování cizí věci a výtržnictví. Podívejme se tedy blíže na krádeže. Krádeže jsou definovány záměrností jednání a předpokladem takového stupně rozumové vyspělosti dítěte, kdy je schopno pochopit vlastnictví a normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním a k cizím věcem. (Vašutová, 2005, s. 223)

Závažnější signálem poruchy socializace jsou plánované a předem promyšlené krádeže. Cíl krádeže a motivace, která k takovému jednání vede, souvisí s problémy dítěte, které krade buď pro sebe, pro jiné dítě nebo pro partu. Krást má pro mladistvé hlavní důvod odlišovat se od dospělých.

Vašutová (2005) řadí mezi nejčastější krádeže:

- věci z automobilů,
- krádeže kapesní,
- krádeže v obchodech,
- krádeže jízdních kol,
- krádeže ve vlastních rodinách,
- krádeže automobilů,
- vykrádání sklepů.

Mezi příčinné faktory, které mladistvé vedou ke krádežím zmiňuje Vašutová (2005) zejména finanční situaci (28%), nudu (11%), nátlak party (10%), kde musíme poznamenat, že jde o jejich subjektivní náhled, ne o objektivní příčiny. Pokud jde o formy páchaní trestné činnosti mládeže, nejčastěji se tak děje v partě (37%), samostatně (35%), s kamarádem-partákem (28%). (Vašutová, 2005, s. 223)

Často zkoumaným jednotlivým znakem osobnosti, o němž se předpokládá, že se podílí na kriminálním chování mládeže, je *impulzivita*, čili opačně vymezeno *schopnost*

odložit uspokojení. Tento znak jak uvedl Krejčí (1997) nepochybně souvisí se syndromem hyperaktivity a také s převládající časovou orientací na přítomnost. Mnoho studií také prokázalo, že osoby chovající se delikventně dávají přednost okamžitému uspokojení před uspokojením vzdáleným a to i v případech, když odměna za oddálené uspokojení potřeby je mnohokrát vyšší než zisk, který přinese okamžité uspokojení potřeby. Osoba se sklonem k delikvenci má tendenci jednat podle hesla: „*Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše*“.

Matoušek (2003, s. 57) naopak tvrdí, že: „*Delikventně jednající osoby také mají v průměru méně realistická očekávání do budoucna než jejich zákona dbalí vrstevníci – tzn. že si budoucí události představují s nereálným optimismem*“.

I přes omezené množství informací o kriminální kariéře pachatele, jeho předchozích asocialitách a výchovných poruchách, plyne z provedených analýz Čírtkové (2003) nápadný fakt: vedle valné většiny obžalovaných, jejichž delikvence má spíše charakter ojedinělých mladických výstřelků, se rýsuje skupina takových, kteří mají s plněním společenských norem systematické problémy. Již od dětských let selhává jejich školní chování, dopouštějí se velmi záhy různých drobných deliktů a jsou dobře známi sociálním pracovníkům i místní policii. V šestnácti - sedmnácti letech již mají za sebou často několik přestupkových řízení, řadu deliktů odložených pro nízký věk a nezřídka i podmíněný trest. Těmto „*chronickým pachatelům*“ věnuje pozornost moderní kriminologie s tím, že metody, aplikované na jejich resocializaci, musí být odlišné od těch, směřovaných na „*běžné mladistvé delikventy*“.

„*Kriminalita mladistvých je opravdu zásadní problém, který musíme řešit rychle, a zásahy proti ní musí být vedeny odborně, protože prodlení v jejím řešení má výrazné důsledky již pro nejbližší, ale i vzdálenější budoucnost. Dosud uplatňována opatření prokazatelně nemají předpokládaný účinek ani na pachatele, ani na prostředí vytvářející podmínky pro existenci a šíření kriminality*“. (Marešova, 1997, s. 8)

Souhlasíme s tvrzením Matouška (2003), který uvádí:

„*Jestli ode mne čekáte, že vám řeknu, která příčina je hlavní, nedočkáte se. Příčin je vždycky mnoho a určitě je nemůžeme poznat všechny; navíc si nedokážeme představit všechny vazby mezi nimi*“. (Matoušek, 2003, s. 14)

Disponujícím konstitučním faktorem je i *pohlaví* jedince. Muži se podle Matouška (2003) dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině i nezávisle na druhu trestné činnosti. V žádné společnosti ani v žádné kategorii trestných činů, s výjimkou prostituce a

zanedbání povinné výživy, zatím nemá ženská kriminalita zdaleka takovou míru, jakou má kriminalita mužů. Rozdíl v mírách mužské a ženské kriminality je připisován vrozeně vyšší agresivitě mužů, jež by mohla být ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem, který působí nejen na fungování mozku, ale i na utváření těla. Bez vlivu na vyšší kriminalitu mužů jistě není ani odlišný způsob výchovy chlapců a dívek. Dívky jsou ve všech společnostech pod větší kontrolou ze strany rodičů, učitelů i dalších dospělých než chlapci, takže mají více příležitostí vstřípit si zábrany k protisociálnímu chování. Vrstevnické vazby na partu pro ně nemají takový význam jako pro chlapce. Vazby na rodinu jsou u nich nesporně pevnější. Tyto odlišnosti ve způsobu socializace jsou determinovány kulturou a společností, příslušnost k pohlaví je jen spouštěčem příslušných sociálních vlivů. (Matoušek, 2003)

Tradičně se soudí, že rodiny mladistvých delikventů jsou rodiny sociálně slabší, případně i rozpadlé. V poslední době mladiství delikventi pocházejí z dobře situovaných rodin, na první pohled dobře fungujících. Tyto rodiny jsou ale funkční pouze navenek, ve skutečnosti skrývají četné vnitřní konflikty. Dále se tvrdí, že u mladistvých slábne vliv rodiny a při vzniku delikventního chování má prvořadý vliv vrstevnická skupina. Platí, že neúplná rodina, zejména chybějící otec (autorita, vzor), je statisticky nejvýraznější jako charakteristika rodinného zázemí u mladistvých delikventů.

Jako další důvod páčání trestné činnosti mladistvých uvádí Hofmanová (2008) **motivaci**, která je způsobena psychosomatickými změnami, ke kterým dochází v průběhu vývoje mladého člověka a také prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a postavením, které v určujícím prostředí zaujímá. **Motivace** je variabilní, částečně uvědomované a částečně neuvědomované vnitřní dění člověka. U některých trestných činů se motivace výrazně projevuje ve stopách a je významná pro tvorbu vyšetřovacích verzí. Zdrojem motivace jako pohnutky k jednání může být představa (fantazie) pachatele i vnější okolnosti (chování oběti, lákavá příležitost).

Shrnutím studie delikventně jednajících mladistvých od Snydera a Pattersona (1987) založené na rodinném prostředí, které je u těchto problémových jedinců chladné a s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou těmito dětmi charakterizováni jako pasivní či odmítaví a nezajímaví na potřebách dítěte. Dále potvrzují, že v rodinách delikventně se chovajících adolescentů se rodiče méně starají o vytvoření zábran v asociálním

chování dětí nebo je jejich výchovný styl nekonzistentní – jednou dítě za přestupek trestají vehementně a jindy ho za totéž netrestají vůbec.

2.1 Vymezení trestných činů mladistvých

Existuje několik druhů právních norem, které věnují pozornost dětem, mládeži i mladistvým. Pro lepší orientaci uvádíme jejich stručnou charakteristiku, platnost a účinnost.

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., upravuje v § 76 předběžné opatření, podle něhož lze nařídit předání nezletilého do péče osoby, kterou předseda senátu označí v usnesení tohoto opatření.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, upravuje podmínky odpovědnosti mladistvých za spáchané protiprávní činy, jejichž skutkové podstaty jsou vymezeny v trestním zákoně, vymezuje jednotlivá opatření, která lze mladistvým za takovéto protiprávní činy uložit a také stanoví postup soudu pro mládež a jeho rozhodování v těchto případech.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je subjektem trestního řízení proti mladistvým a orgán pověřený péčí o mládež.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, zajišťuje kontrolu výkonu trestu nespojených s odnětím svobody, připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost zprostředkování jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu; pracují s mladistvými pachateli a jejich rodinami.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., deklaroval zájem společnosti na řádné výchově dětí, upravil práva státní správy a práva rodičů v případech rozhodování o rizikové mládeži. Zákon zavedl instituty předběžného opatření a pěstounské péče. Stanovuje podmínky nařízení ústavní výchovy, která se nařizuje nejvýše do osmnácti let a může být soudem prodloužena do devatenácti let. Navrhovat a zrušit ústavní výchovu může pouze jen soud.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který upravuje výkon služby policejních orgánů. Mladistvých a nezletilých se týká jen několik ustanovení. Jedná se o omezení osobní svobody, umístění do policejních cel a zvláštního omezení při použití donucovacích prostředků a použití zbraně. Při výslechu osoby mladší patnácti let musí být přítomna kromě policejního orgánu ještě další osoba – pedagog nebo sociální pracovník.

Zákon o výkonu vazby č. 293/1993 Sb., upravuje podmínky výkonu vazby. Stanoví práva a povinnosti osob ve vazbě (obviněných), postavení zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a dalších osob při zajišťování výkonu vazby a upravuje dozor nad tímto výkonem. Mladiství musí být umístováni odděleně od dospělých.

Trestní zákon č. 140/2000 Sb., je zákon, který uceleným způsobem upravuje hmotné trestní právo. Vymezuje, která společensky závadná jednání jsou trestnými činy, jaké jsou podmínky trestní odpovědnosti a jaké tresty či jiné sankce lze za jejich spáchání uložit.

Zákon č. 40/2009 Sb., o trestním řízení soudním (trestní zákoník) účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestáni.

Ústava České republiky je nejvýše postaveným zákonem vedle Listiny základních práv a svobod v České republice.

Listina základních práv a svobod definuje, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Deklaruje právo na rovnost všech účastníků soudního řízení před zákonem, právo na odepření výpovědi, právo na veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů, právo být považován za nevinného, dokud soud nevysloví výrok o vině.

2.2 Opatření ukládaná mladistvým páchajících trestnou činností

Zákony upravující trestnou činnost mladistvých se zaměřením na ukládané tresty: zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Soudy pro mládež na základě uvedených zákonů neukládají tresty, ale výchovná, ochranná a trestní opatření.

Výchovná opatření jsou zahrnuta v § 15 odstavce 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a patří sem:

- dohled pracovníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti – bydlení s rodiči, společensky prospěšná činnost, léčení závislostí na návykových látkách, náhrada škody způsobená proviněním apod.;

- výchovná omezení – zákaz kontaktu s určitými osobami, zákaz návštěv místa, neužívání návykových látek, zákaz hraní hazardních her, změna bydliště s předchozím ohlášením pracovníkovi;
- napomenutí s výstrahou.

Účelem výchovných opatření je usměrnění způsobu života mladistvého, podpora jeho správného vedení a prevence dalšího střetu se zákonem. Jsou-li tato opatření ukládána samostatně či s jiným ochranným nebo trestním opatřením, mohou být uložena nejdéle na dobu tří let. V rámci dohledu pracovníka je úředníkem PMS pravidelně sledováno a kontrolováno chování mladistvého a je mu poskytována odborná pomoc a vedení s cílem zajistit, aby vedl v budoucnu řádný život.

Ochranná opatření. Jejich účelem je kladně ovlivnit vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Mezi tato opatření patří podle § 21 zákona č. 218/2003 Sb.:

- ochranné léčení,
- zabezpečovací detence,
- zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- ochranná výchova.

Trestní opatření jsou podle § 24 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.: obecně prospěšné práce mají u mladistvých jiný rozsah (max. polovina toho, co lze uložit dospělému) – 50 až 200 hodin, peněžité opatření s podmíněným odkladem jeho výkonu, propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně.

U trestního opatření domácího vězení, které je od 1. 1. 2010 možno ukládat dospělým i mladistvým, vstupuje PMS do případu již v přípravném řízení. Zjišťuje, zda případně uložené opatření je u daného mladistvého vhodné vzhledem k jeho osobní, rodinné, sociální a bytové situaci. Mladistvý musí dát písemný slib, že při výkonu kontroly poskytne potřebnou součinnost, že se bude zdržovat ve stanovené době v obydlí na určené adrese. Podmínkou úspěšnosti je spolupracující výchovné prostředí, protože toto trestní opatření se týká celé rodiny a znamená omezení návštěv příbuzných, prázdninových pobytů apod. (Štern, 2010)

Realita postupů PMS u mladistvých pachatelů, kteří se protiprávního jednání dopustili poprvé a současně projeví lítost a nahradili způsobenou škodu je převážně trest obecně prospěšných prací (dále OPP) ve spodní hranici povinných hodin se současným dohledem pracovníka PMS. V následující části popíšeme jednotlivé úkony PMS nejčastěji používané u mladistvých.

Probační dohled je výchovné opatření, které představuje velice intenzivní zásah do životních poměrů mladistvého a znamená pravidelný osobní kontakt obviněného mladistvého klienta s probačním pracovníkem. Tato pravidelná setkání se konají ve středisku PMS, pod které náleží místo bydliště klienta. Probační dohled mladistvému může uložit jen soudce či státní zástupce, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, či podmíněném odsouzení. Dohled je také účinná podpora a pomoc mladistvému klientovi směřující k tomu, aby vedl řádný život a také je kontrolou dodržování podmínek zkušební doby, které soudce nebo státní zástupce s dohledem uložil. Dohled nad mladistvým provádí úředník střediska PMS v místě, kde klient trvale bydlí nebo se dlouhodobě zdržuje. O jednotlivých setkáních s klientem probační úředník vede záznamy v probačním spise o úkonech s klientem a informace o tom, jak dohled probíhá, sděluje soudci nebo státnímu zástupci minimálně jednou za šest měsíců. S těmito zprávami je klient také obeznámen.

Účelem dohledu, kdy má probační úředník právo vykonat dohled i u mladistvého pachatele, v místě bydliště je pravidelná kontrola jeho chování, jejímž účelem je poznat přirozené sociální prostředí mladistvého delikventa, zmapovat jeho sociální zázemí i vztahy a také ověřit klientem sdělované skutečnosti. V rámci dohledu je klient pracovníkem PMS veden k přijetí odpovědnosti za své chování a k hledání řešení následků trestné činnosti, kterou spáchal a v neposlední řadě zde má své místo i zájem o poškozeného. Pracovník PMS v rámci zajištění dohledu také navazuje spolupráci s rodinou mladistvého, s poškozeným a školou kam klient dochází.

Tímto svým chováním a přístupem k dohledu může mladistvý delikvent ovlivnit, zda soud či státní zástupce rozhodne, že se v rámci zkušební doby osvědčil a pokud také během doby dohledu využije příležitosti napravit způsobenou újmu poškozenému. Dohled nad klientem může nejen napomoci ke změně chování klienta, ale může také zajistit snížení rizika nad možnou budoucí recidivou klienta, když by svou činnost opakoval a v neposlední řadě může dohled přispět i k ochraně společnosti před další kriminalitou.

Obecně prospěšné práce jsou alternativním trestem, který může soud uložit u mladistvých v rozsahu 50 – 200 hodin za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let. OPP je nutno odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději ve lhůtě jednoho roku ode převzetí usnesení o konkrétním místě výkonu trestu. Místem pro výkon trestu OPP může být obecní úřad, městský úřad, státní nebo jiná obecně prospěšná či nezisková organizace. Náplní těchto obecně prospěšných prací může být jakákoli práce, která přináší užitek celé společnosti. Jakmile je trest vykonán, hledí se na pachatele, kterému byl uložen, jako by nebyl odsouzen a soud zahradí odsouzení (provádí se výmaz z rejstříku trestů). Další výhodou trestu OPP je nezabavení svobody a omezení v běžném životě, přináší větší šanci k nápravě a v neposlední řadě nejsou zpřetrhány sociální vazby a pozitivní návyky mladistvého, který tak zůstává s rodinou a přáteli.

3 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA A JEJÍ ČINNOST

Jak dát věci do pořádku, když byl spáchán trestný čin? Odpovědi na tuto otázku by mohly být různé. Ta nejčastější by se zřejmě vztahovala k dopadení pachatele a jeho přiměřeného potrestání. To je role především orgánů činných v trestním řízení. Policie pachatele zpravidla dříve či později dopadne a zahájí trestní stíhání. Po skončení vyšetřování je celá věc předána státnímu zástupci, který podá obžalobu soudu. Soud následně rozhodne o vině a trestu. Výsledkem je usvědčení pachatele a jeho potrestání. Tento model nazýváme zjednodušeně retributivní, jde v něm totiž primárně o dopadení, usvědčení a potrestání pachatele.

Pokusme se hledat odpovědi na otázku, jak napravit následky trestného činu. Na trestný čin můžeme nahlédnout nejen jako na porušení zákona, jež je primárně útokem na stát, ale také na jako na sociální událost, konflikt mezi konkrétními lidmi, přičemž první reakcí na spáchaný čin není hledání a potrestání viníka, ale naopak zaměření se na újmu, která byla způsobena oběti. Odpovědnost za způsobenou újmu, její nápravu a závazky s tím související jsou pak především na pachateli.

Probační a mediační služba je zákonem zřízená státní organizace, která pomáhá s řešením konfliktů vyvolaných trestnou činností a zajišťuje výkon alternativních trestů. PMS upravuje zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, v platném znění. V rámci probace PMS především zajišťuje dohled nad podmíněně odsouzenými, zprostředkovává výkon trestu obecně prospěšných prací (najde pro odsouzeného vhodného poskytovatele práce) a zajišťuje dohled nad výkonem tohoto trestu. Mediaci spočívá zejména v mimosoudním jednání mezi obětí a pachatelem, jehož cílem je najít řešení konfliktu spojeného se spáchaným trestným činem. Výsledky mediaci mohou být zohledněny ve výsledku trestního řízení. Probační a mediační služba je institucí, jež spojuje zkušenosti dvou profesí: sociální práce a trestního práva. Dále přispívá a asistuje při naplňování trestní spravedlnosti v České republice, především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zejména tzv. odklonů a zajištění efektivního výkonu alternativních trestů včetně nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Za tím účelem provádí PMS probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktních stavů v souvislosti s trestním řízením, o obnovení

respektu ke společenským normám a důvěry ve spravedlnost. Nedílnou součástí poslání PMS je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti.

Dát věci do pořádku z pohledu restorativní justice zahrnuje morální a materiální nápravu škody, uvedení věci do původního stavu i hledání a odstraňování příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu. Tomuto pohledu na trestný čin říkáme restorativní čili obnovující přístup.

Restorativní justice

Při koncepci české zákonné úpravy byli tvůrci zákona inspirováni myšlenkou restorativní justice a výsledkem byl zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. Restorativní justice, jako východisko pro vznik PMS je proces, který chce v maximální míře zapojovat ty, kdo mají na konkrétním trestném činu podíl a společně zjišťovat a řešit újmu, potřeby a povinnosti s cílem přivodit ozdravení a dát věci do pořádku, nakolik je to jen možné. (Zehr, 2003)

Válková (2000) k pojmu **restorativní justice** uvádí: „*Restorativní justice bývá někdy označována jako trestní politika 21. století a její představitelé vehementně vystupují proti zpřísnování trestní politiky, především proti kriminalizaci nových forem společensky nebezpečných činností v oblasti finančních a hospodářských aktivit, proti zvyšování trestních sazeb a rozšiřování trestní odpovědnosti. Místo represivních opatření uplatňovaných dosud starou justicí (označovanou jako retributivní – názor, že zločincův trest má být odplatou za jím spáchaný čin), upřednostňují tzv. alternativní řešení trestních věcí*“.

(Válková, 2000, s. 9)

Probační a mediační služba (dále PMS) působí v širokém rámci celého trestního řízení díky své široké misi definované zákonem.

Principy restorativní justice

Restorativní justice je spojena s několika klíčovými principy a hodnotami. Ty jsou jakýmsi kompasem, který nám ukazuje, jakou cestou se lze vydat v konkrétním případě. Každá konfliktní událost a každý spáchaný čin je specifický, proto nelze stanovit žádný univerzální restorativní program či techniku.

Restorativní justice není pro pachatele snadnější cestou v porovnání s tradiční justicí. Je tomu právě naopak, pachatel je vždy přímo konfrontován s následky svého činu, v mnoha případech osobním setkáním s obětí, je odpovědný a má závazky za odstranění způsobené újmy na morální i materiální úrovni. Směr ukazují následující principy a hodnoty.

Respekt. Pro restorativní justici je respekt jednou z klíčových hodnot. Je projevován nejen vůči oběti a dalším postiženým osobám, ale i k pachateli.

Odpovědnost. Pachatel trestného činu je odpovědný za způsobenou újmu a restorativní proces posiluje jeho motivaci k obnově narušených vztahů.

Dialog. Programy a techniky restorativní justice jsou založeny na různých formách dialogu mezi stranami konfliktu, mezi obětí, pachatelem a dalšími dotčenými osobami.

Participace. Restorativní justice usiluje o aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, jejich blízkých a zástupců. Řešení celé události je v rukou těch, kterých se týká, nikoli v rukou formální autority.

Vyváženost. Restorativní justice hledá znovunalezení rovnováhy v komunitě. Vyvažuje zájmy zúčastněných a hledá řešení přijatelné pro všechny strany. Princip vyváženosti ovšem nerelativizuje spáchaný čin ani jeho následky, za něž nese odpovědnost pachatel.

Dobrovolnost. Participace účastníků událostí trestného činu je v restorativní justici vždy založena na dobrovolnosti. Žádný účastník, pachatele nevyjímaje, nemá být k účasti donucen.

Pospolitost. Restorativní justice vždy usiluje o zapojení členů komunity, kde oběť a pachatel žijí. Nevnímá událost trestného činu jako oddělený a izolovaný akt, který by byl pouze soukromou záležitostí jeho aktérů.

Individualita. Jedinečnost každého člověka je v restorativní justici vždy vyvažována ve vztahu k pospolitosti. Oba principy musí platit současně. Restorativní proces podporuje ve vzájemné pospolitosti rozdílnost a individualitu každého z nás. (Zehr, 2001)

Na základě konstrukce zákona a cílů, které vedly ke zřízení služby, byla výchozí koncepce PMS postavena právě na předpokladu, že klíčovou oblastí pro její účinné působení musí být přípravné řízení trestní a řízení před soudem. V této fázi PMS nabízí obviněnému a poškozenému služby, které se zaměřují na urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestnou činností. Jde zejména o program mediace oběti a pachatele a další činnost směřující k urovnání konfliktního stavu. Cílem služby je připravit a zajistit pro státního zástupce nebo soudce potřebné a dostatečné podmínky pro uložení některé z alternativních sankcí či opatření, nebo tzv. odklonů v trestním řízení, a to u dospělých i u mladistvých. To znamená, že zákon v sobě zahrnuje předpoklad, že alternativní tresty a opatření mají být nejen ukládány a poté řádně kontrolovány, ale je třeba jejich aplikaci také

řádně připravit a shromáždit pro soudy a státní zástupce relevantní informace o pachatelích, o situaci oběti včetně dalších dopadů trestné činnosti či rizicích, aby uložená alternativa byla pachateli doslova „ušita na míru“ a byl posílen předpoklad, že trest bude řádně vykonán a trestná činnost nebude opakována.

Pro realizaci výše uvedených cílů bylo důležité, aby služba měla celostátní působnost, fungovala ve všech soudních okresech a měla určitou nezávislost a samostatné vedení, i když zákon jasně vymezil vztahy služby vůči ostatním orgánům činných v trestním řízení a ministerstvu spravedlnost.

3.1 Probace

Pojem probace pochází z latinského probare – zkoušet, ověřovat, dohlížet. V kontextu činnosti PMS ČR jde zejména o výkon dohledu pracovníka. Řečí zákona se probací rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních společenských vztahů. (Zákon č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 1, o probační a mediační službě)

Mezi probační činnosti patří především zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka uložených alternativních trestů a opatření, jako je podmíněný trest spojený s dohledem, trest obecně prospěšných prací podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, propouštění z ochranného léčení rovněž spojeného s dohledem.

Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplívajících ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Úloha pracovníka v dané oblasti činnosti

Probace znamená individuální práci pracovníka s klientem – obviněným nebo odsouzeným, formou pravidelného osobního kontaktu. Při této činnosti pracovník používá

jak prostředky pomoci, tak kontroly. Při prvních konzultacích pracovník s klientem zpracovává probační program, na kroky členěný plán dohledu, který odráží délku zkušební doby, uložené povinnosti a omezení, která stanovil ve svém rozhodnutí soud (státní zástupce), a upravuje konkrétní formou další podmínky výkonu dohledu, např. interval konzultací, průběžné sledování podmínek dohledu, spolupráce klienta s dalšími osobami a subjekty. Při projednávání podmínek výkonu dohledu je klient seznámen s následky případného neplnění probačního programu. (Matoušek, 2003, s. 292-293)

Základními pilíři probační práce jsou kontrola a pomoc. U dohledu je na prvním místě kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení rizika opakování trestné činnosti (§ 49 trestního zákoníku). V těsném závěsu následuje odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Klientovi lze pomoci téměř s čímkoli, co napomůže jeho nasměrování k řádnému životu a udržení se v životě bez recidivy. Role pracovníka v dohledu spočívá také ve spolupráci se sociálním okolím pachatele či ve zprostředkování kontaktu klienta s dalšími organizacemi a odborníky.

Postup

Příprava na první setkání. Dohled spočívá především formou konzultace pracovníka s klientem. Před prvním osobním kontaktem s klientem si pracovník projde pověření od soudu, rozsudek, opis rejstříku trestů a další písemnosti.

Příprava pracovníka zahrnuje také ujasnění si své role v případě, zaujetí objektivní pozice, nevytvářet si předsudky, neškatulkovat klienta, příprava cílů rozhovoru – čeho chce dosáhnout jednotlivými konzultacemi. Důležité je zachování všech zásad a principů činnosti pracovníků PMS.

Poučení klienta o podmínkách dohledu. V průběhu první schůzky na počátku zkušební doby s dohledem je klient poučen o podmínkách dohledu. Konkrétní informace o dohledu jsou shrnuty v poučení o výkonu dohledu, které podepisuje klient i pracovník. Pracovník si musí být jistý, že veškeré informace, které klientovi poskytne, také klient pochopí a bude se jimi řídit. Také musí porozumět vztahu mezi neplněním povinností a následky takového jednání.

Povinnosti klienta – odsouzeného. Podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., má klient s uloženým dohledem:

- spolupracovat s pracovníkem a plnit probační plán dohledu,

- dostavovat se k pracovníkovi ve stanovený čas,
- informovat pracovníka o svém pobytu, zaměstnání, zdrojích obživy, dodržování povinností a omezení uložených soudem a o dalších důležitých skutečnostech týkajících se života odsouzeného,
- umožnit pracovníkovi vstup do obydlí, v němž se zdržuje.

Pasivní a aktivní nástroje pracovníka PMS. Mezi pasivní nástroje pracovníka v průběhu dohledu lze zařadit předávání informací klientovi, vedení dokumentace a spisu, ověřování a získávání informací o klientovi z dalších zdrojů bez jeho součinnosti, objektivizaci sdělovaných údajů. Mezi aktivní pracovní nástroje pracovníka patří osobní kontakt s klientem – především profesionální rozhovor.

V průběhu rozhovoru při konzultaci dochází ke zformulování cíle, kterého chce dosáhnout klient společně s pracovníkem, k posilování aktivity a kompetence klienta v řešení jeho problémů, k motivaci ke změnám, směřujícím k vedení či udržení řádného života. Důležité je, že pracovník nepřebírá odpovědnost za řešení problémů a úkolů za klienta, ale povzbuzuje jej, motivuje a zplnomocňuje k tomu, aby dokázal věci řešit sám bez střetů se zákonem.

Povinnosti a oprávnění pracovníka – probačního úředníka dle zákona:

- povinnost vykonávat dohled v souladu s probačním plánem dohledu, být nápomocen klientovi v jeho záležitostech, plnit pokyny soudu směřující k výkonu dohledu a k vedení řádného života klientem,
- bez zbytečného odkladu informovat soud o závažném porušení dohledu nebo o opakovaném porušení podmínek dohledu, probačního plánu nebo omezení a povinností, přičemž v případě méně závažného porušení dohledu pracovník klienta upozorní na zjištěné nedostatky a poučí ho, že v případě opakování o tom informuje soud,
- zpracovat nejméně jednou za šest měsíců, pokud soud neurčí jinak, zprávu o průběhu výkonu dohledu, dodržování stanovených podmínek probačního plánu dohledu, povinností a omezení, o poměrech pachatele.

Snížení rizika recidivy a újmy. Podstatnou složkou práce pracovníka je zjišťování informací o pachateli, poškozeném, okolnostech trestného činu, a to od klientů (pachatel, poškozený), orgánů činných v trestním řízení, dalších osob, institucí a organizací. Zjišťováním informací, jejich porovnáváním a nalézáním souvislostí s trestnou činností klienta

vzniká analýza rizik a potřeb pachatele, jemuž je dohled uložen. Na základě této analýzy, mapování a vyhodnocování rizik a potřeb pak pracovník navrhuje konkrétní opatření, jež mohou přispět ke snížení rizika opakování trestné činnosti a prevenci rizika vzniku újmy poškozenému, dalším osobám, případně společnosti.

Riziko obecně znamená pravděpodobnost, že v budoucnu dojde k události s negativním dopadem, spojené s pojmy ztráta, poškození, ublížení. Pracovník se musí zabývat zjišťováním a vyhodnocováním statistických i dynamických rizikových faktorů. Statistickými faktory jsou u pachatele věk, pohlaví, typ trestné činnosti a počet předchozích odsouzení. Za dynamické lze považovat bydlení, zaměstnání, vzdělání, sociální dovednost, zdravotní stav, závislosti apod.

3.1.1 Probační dohled

Jedná se o pravidelný osobní kontakt obviněného nebo odsouzeného klienta s probačním pracovníkem. Tato pravidelná setkání se konají ve středisku PMS, pod které náleží místo bydliště klienta. Probační dohled může uložit jen soudce či státní zástupce, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném odsouzení nebo podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Dohled je účinná podpora a pomoc klientovi směřující k tomu, aby vedl řádný život a také je kontrolou dodržování podmínek zkušební doby, které soudce nebo státní zástupce s dohledem uložil. Dohled nad klientem provádí úředník střediska PMS v místě, kde klient trvale bydlí nebo se dlouhodobě zdržuje. O jednotlivých setkáních s klientem probační úředník vede záznamy v probačním spise o úkonech s klientem a informace o tom, jak dohled probíhá, sděluje soudci nebo státnímu zástupci minimálně jednou za šest měsíců. S těmito zprávami je klient také obeznámen.

Účelem dohledu, kdy má probační úředník právo vykonat dohled i u svého klienta – pachatele, v místě bydliště je pravidelná kontrola chování klienta, jejímž účelem je poznat přirozené sociální prostředí klienta, zmapovat jeho sociální zázemí i vztahy a také ověřit klientem sdělované skutečnosti. V rámci dohledu je klient pracovníkem PMS veden k přijetí odpovědnosti za své chování a k hledání řešení následků trestné činnosti, kterou spáchal a v neposlední řadě zde má své místo i zájem o poškozeného. Dohledem vykonávající pracovník může v případě zájmu poškozeného vyjádřit oběti podporu, účast a empatii, umožnit ventilaci pocitů a prožitků, vyslechnout příběh ze strany poškozeného, poskytnout odpovědi na dotazy, základní informace o případu a základní právní poradenství. Pracovník PMS v rámci zajištění dohledu může také navázat spolupráci s rodinou klienta,

s poškozeným, popřípadě se zaměstnavatelem nebo školou kam klient dochází. Úředník nebo asistent také může klientovi v případě jeho zájmu a potřeby zprostředkovat kontakt na další odborníky s cílem pomoci klientovi řešit jeho aktuální problémy.

Klient může svým chováním a přístupem k dohledu ovlivnit, zda soud či státní zástupce rozhodne, že se klient v rámci zkušební doby osvědčil a pokud také během doby dohledu využil příležitosti napravit způsobenou újmu poškozenému. Dohled nad klientem může nejen napomoci ke změně chování klienta, ale může také zajistit snížení rizika nad možnou budoucí recidivou klienta, když by svou činnost opakovat. Takto může dohled přispět i k ochraně společnosti před další kriminalitou.

Příležitostí při podmíněném odsouzení s dohledem je sama o sobě alternativa – vůči odnětí svobody. Na svobodě má pachatel mnohem lepší příležitost se ve zkušební době dohledu vyrovnat s poškozeným, napravit narušené vztahy a nahradit způsobené škody. Neméně důležitou součástí tohoto řešení reakce na trestnou činnost je finanční úspora společnosti, když pachatel méně závažné trestné činnosti nevykonává trest ve věznici. Další důležitou výhodou probace je, že pachatel méně závažné trestné činnosti je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody. (Sotolář, 2000, s. 301)

3.1.2 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací je alternativním trestem umožňujícím pachateli méně závažné trestné činnosti odčinit trestné jednání vlastní iniciativou, prací k obecně prospěšným účelům. Výměra trestu se pohybuje v rozsahu 50-400 hodin a odsouzený je povinen vykonat práce osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil jejich výkon.

Soud může mladistvému uložit trest obecně prospěšných prací v rozsahu poloviny sazby uvedené v trestním zákoně, tedy v rozsahu 50 – 200 hodin. K možnosti uložení tohoto trestu se vyžaduje stanovisko mladistvého. Náplní těchto obecně prospěšných prací může být jakákoli práce, která přináší užitek celé společnosti. Tyto práce odsouzený vykonává samozřejmě bezplatně, ve prospěch daného regionu a ve svém volném čase v průběhu stanovené lhůty.

Pokud odsouzený během výkonu trestu vede řádný život, plní další omezení a povinnosti uložené soudem, pak se po vykonání trestu může opět začlenit do společnosti bez stigmatizace v rejstříku trestů a bez zpřetrhaných rodinných, pracovních a dalších soci-

álních vazeb. V opačném případě je trest změněn v trest odnětí svobody, kdy každá jeho započatá hodina znamená jeden den pobytu ve vězení.

Tato oblast tvoří většinu činnosti Probační a mediační služby České republiky v rámci vykonávacího řízení, tj. zajištění kontroly výkonu tohoto trestu, práci s odsouzeným, ale také spolupráci míst pro výkon a komunikaci se soudy. V rámci přípravného řízení pak zjišťování, zda je či není vhodné uložení tohoto trestu, zjišťování stanoviska samotného pachatele k uložení trestu obecně prospěšné práce a v neposlední řadě také poskytování podpory a pomoci poškozeným trestnou činností.

Pracovník PMS je garantem zajištění výkonu trestu OPP, navrhuje konkrétní místo výkonu a druh prací, sleduje průběh, informuje soud o vykonání OPP či případných potížích. Dále plní roli prostředníka mezi poskytovateli OPP a soudem, je aktivní při řešení problémů, průběžně kontroluje stav OPP u poskytovatelů, které také vyhledává, pořádá semináře pro poskytovatele OPP a garantuje jejich základní informovanost o tomto alternativním trestu.

Trest OPP je jedinečný také v dalších aspektech. Nabízí odsouzenému šanci vlastní prací ovlivnit průběh trestu – jeho délku. Efektivita trestu se odráží v přínosu pro obce, potažmo společnost, prostřednictvím vykonané práce a eliminací nákladů na věznění. V neposlední řadě umožňují pachateli vracet se zpět za bariéru mezi bezúhonné občany a „*kriminálníky*“. Je také pro odsouzeného příležitostí k opětovnému zařazení do společnosti, nabytí úlevného pocitu, že si stigma pachatele trestného činu neponese do dalšího života, neboť nebude mít záznam v trestním rejstříku. Zároveň jde ale o trest přísný, který přináší těm, kdo tuto šanci nevyužijí, nejen záznam v rejstříku trestů, ale skutečný pobyt ve vězení.

Tato dvojsečnost trestu OPP – úplné očištění kontra vězení – má svůj smysl již ve vztahu k trestné činnosti, za kterou jsou OPP ukládány. Trest OPP je skutečnou alternativou trestu odnětí svobody a ve výčtu trestů zaujímá v trestním zákoníku třetí místo, hned za trestem odnětí svobody a trestem domácího vězení, tj. dvou sankcí omezujících svobodný pohyb odsouzeného. Trest OPP lze uložit za trestné činy, kde připadá v úvahu uložení trestu odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Nejde o závažnou kriminalitu, ale o trestné činy, kde již připadá v úvahu trest odnětí svobody, byť v nižší výměře. Maximální výměra trestu OPP v rozsahu 400 hodin je sama o sobě dostatečně přísná, zvláště pro zaměstnaného odsouzeného. Trest OPP klade vysoké nároky na osobní čas i vlastní aktivitu. (Rozum, 2000, s. 77)

Obecně prospěšné práce jsou v současné době nejrozšířenějším alternativním trestem. „Obecně prospěšné práce jsou trestem, který odsouzený vykonává, aniž by musel opustit své sociální, rodinné a pracovní prostředí.“ (Matoušek, 2003, s.188)

3.2 Mediaci

Slovo *mediace* je odvozeno z latinského slova *medius*, což znamená střední, prostřední, ale též nestranný, nerozhodný a neurčitý. Duffy (1991, s. 22) ji definuje: „*Mediace je zásah do konfliktu třetí, neutrální stranou, která pomáhá konfliktním stranám ve vedení nebo řešení jejich sporu*“. Zásahem do konfliktu je míněn zásah do konfliktního vztahu, procesu jeho řešení, nikoliv zásah do věcné podstaty konfliktu. K nejnovějším definicím patří definice Scanlona (1999, s. 1), který uvádí: „*Mediace je flexibilní, dobrovolný způsob řešení konfliktů, který využívá třetí neutrální stranu – mediátora – k usnadnění jednání a řešení problému stran*“.

Mediací nazýváme dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora. V případě, že mediaci nelze uskutečnit, realizuje PMS tzv. jiné činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu. Obsahem těchto odborných činností je spolupráce pracovníka s pachatelem trestného činu, obětí, zástupci postižené komunity a dalších osob, jejímž výsledkem je zpracování zprávy pro soudce či státního zástupce.

Dle Fenyka (1997, s. 21) je mediace metoda, jejíž pozitivní důsledky jsou zřejmé především ve vztahu k mladistvým pachatelům. Mladistvý může v rámci mediačního procesu aktivně vnímat všechny okolnosti jednání, kterého se dopustil a nejen hrozící sankci. Úspěšná mediace mu může pomoci vyhnout se pobytu ve vězení, mladistvý ani jeho rodina nejsou vystaveni nepříznivým vlivům trestního řízení a nemají tak důvod mít obvyklou zášť vůči soudnímu trestnímu systému.

Úloha pracovníka v dané oblasti činnosti

Mediační činnosti jsou dle Šterna (2010) odborné postupy pracovníků PMS realizované v přípravné fázi trestního řízení před rozhodnutím státního zástupce či soudce a vymezené zákonem o Probační a mediační službě. Jejich smyslem je urovnání konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem, odstranění příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu, příprava podkladů pro rozhodnutí státního zástupce či soudce.

Zaměstnanci PMS jsou oprávněni činit jménem PMS právní úkony v rámci jejich pracovních činností v rozsahu stanoveném zákonem o Probační a mediační službě a další-

mi právními předpisy, organizačním řádem a dalšími vnitřními předpisy, pracovní smlouvou a popisem práce, nebo na základě zvláštního pověření uděleného ředitelem. Úředník PMS musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkouškou, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby. Pracovník PMS je při výkonu své funkce povinen řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Přitom musí potupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti. Při nedodržení těchto povinností může předseda senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce věc úředníkovi PMS odejmout.

Úředník PMS je oprávněn zjišťovat stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu obecně prospěšných prací nebo k uložení jiného trestu nespojeného s odnětím svobody, a pokud jde o schválení narovnání, zjišťovat stanoviska obviněného i poškozeného. Poruší-li obviněný podmínky, omezení či povinnosti stanovené mu v rámci dohledu, nebo omezení či povinnosti uložené mu v rámci některého trestu nespojeného s odnětím svobody, podmíněného zastavení trestního stíhání anebo podmíněného propuštění prováděného úředníkem PMS, informuje o tom úředník předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce. Při méně závažném porušení stanovených podmínek, omezení či povinností může úředník PMS upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu, samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce.

Úředník PMS má právo v mezích jeho působnosti nahlížet do trestních spisů vedených u soudu, státního zastupitelství a Policie České republiky, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si kopie spisů a jejich částí. Úředník PMS nesmí v téže věci provádět úkony probace a mediace. Jednotlivé úkony podle pokynů úředníka PMS provádějí a organizačně zabezpečují asistenti střediska, kteří vykonávají i potřebné administrativní práce. Pokud asistenti vykonávají jednotlivé úkony podle pokynů úředníka, platí pro ně obdobně předchozí popsána práva a povinnosti.

Úředník i asistent PMS jsou povinni i po skončení pracovního poměru zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem své funkce. Povinnosti mlčenlivosti se při výkonu probace nemohou dovolávat ve vztahu k policejnímu orgánu, soudu nebo státnímu zástupci. Stejně se nemohou dovolávat mlčenlivosti vůči ministerstvu, pokud jde o údaje potřebné k plnění závazků podle vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. (Zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě, § 1- 10)

Příprava a realizace mediace probíhá zpravidla před rozhodnutím soudu o vině či nevině pachatele, to znamená v průběhu přípravného řízení. Pracovník musí respektovat presumpci nevinny a postupovat vyváženě a nestranně. Spolupráce s PMS je pro pachatele i pro oběť ve fázi před rozhodnutím dobrovolná. Pracovník mapuje potřeby obou stran trestního konfliktu a dojednává s nimi další kroky, které společně učiní. Vyváženost a nestrannost jsou klíčovými principy pracovníka při přípravě a realizaci mediace.

Pracovník si během spolupráce musí získat důvěru oběti i pachatele. Rozhodnutí o účasti na společném setkání – mediaci – je pro oběť i pro pachatele často obtížné a spojené s mnoha obavami. Důvěra ve schopnosti, podporu a nestrannost pracovníka je proto jedním ze základních předpokladů pro rozhodnutí účastnit se mediace.

Během společného setkání má pracovník v roli mediátora vytvořit prostředí, v němž bude zajištěna stejná pozornost potřebám oběti i pachatele. Obě strany sporu právem očekávají, že mediátor bude mít proces pod kontrolou a nepřipustí ovládnutí procesu jedním z účastníků. Citlivost vůči projevům manipulace má patřit k základní profesionální a osobnostní výbavě mediátora a v celém průběhu spolupráce s oběma stranami. (Štern, 2010)

Výběr vhodných případů

Činnost v přípravném řízení může být střediskem PMS zahájena teprve poté, co bylo sděleno obvinění konkrétnímu pachateli a toto středisko se o vhodném případě dozvědělo. Podnět k činnosti přichází od policejního orgánu či státního zastupitelství, popř. od soudu. Středisko PMS může kontaktovat se žádostí o spolupráci i obviněný či poškozený nebo jejich blízcí.

PMS usiluje o zahájení činnosti v co nejranější fázi trestního řízení, nejlépe bezprostředně po zahájení trestního stíhání. Pouze u závažných trestných činů je v některých případech vhodnější do případu vstoupit později, zejména s ohledem na potřeby a zájmy oběti trestného činu, kdy oběť nemusí být krátce po spáchaném činu připravena

na setkání s pachatelem. Jde hlavně o oběti násilných trestných činů, při nichž dojde k závažné psychické a fyzické újmě. Stejně obezřetně je nutné postupovat v případech, kdy došlo k nenávratné újmě – smrti oběti, např. při automobilové nehodě.

V rané fázi trestního řízení lze předpokládat vyšší míru motivace ke spolupráci ze strany pachatele. U méně závažných trestných činů je včasný vstup do případu v zájmu oběti, která tak má možnost co nejdříve po spáchaném činu získat morální a materiální satisfakci.

V přípravném řízení a řízení před soudem je spolupráce obviněného a poškozeného s PMS dobrovolná. Základním předpokladem je ochota některé ze stran s PMS spolupracovat.

Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro vytipování vhodného případu je doznání pachatele a jeho ochota napravit důsledky činu. Další z často zmiňovaných kritérií předpokládá, že vhodnějším případem k mediaci bude situace, kdy se oběť i pachatel osobně znali již před spáchaným činem a celá událost je vyústěním určitého konfliktu, k němuž mezi nimi došlo. Často jde o konflikty mezi sousedy, v místní komunitě (ulici, čtvrti) či rodinnými příslušníky. Samotným obsahem společného jednání obou stran je narovnání vzájemného vztahu, finanční újma bývá nezdědkou spíše okrajovou záležitostí, což je zpravidla ku prospěchu mediačního procesu.

Mezi vhodné případy můžeme zařadit také trestné činy spáchané prvopachatelem, kdy se jedná převážně o mladistvé pachatele, kterými se budeme později věnovat blíže. Lze předpokládat, že nezkušený pachatel bude spíše projevovat upřímnou snahu po nápravě a odstranění způsobené újmy. Dalším kritériem bývá věk pachatele. V praxi PMS se osvědčuje využití mediace či jiných restorativních činností u mladistvých pachatelů. Konfrontace s následky trestného činu, přímé setkání s obětí a náprava způsobené újmy může mít na mladistvého hluboký výchovný dopad a tím významně snížit riziko opakování trestné činnosti. (Štern, 2010)

Postup - Individuální jednání se stranami sporu

Pozvání na úvodní konzultaci je pro obviněného i poškozeného obvykle spojeno s nejasným očekáváním. Proto je důležité při úvodní konzultaci věnovat dostatek času vyjasnění všech otázek klienta.

Individuální konzultace s obviněným a poškozeným slouží k mapování potřeb a zájmů jednotlivých stran trestního sporu v souvislosti s možným uskutečněním mediačního

setkání, popř. realizováním tzv. jiných činností k urovnání konfliktu způsobeného trestným činem.

Mediace jako forma pomoci je podle Szmagalského (1994, s. 45) společenská pomoc institucionalizovaná činnost, obsahující všechny ty formy společenské intervence, jejichž základním a bezprostředním cílem je podporování dobra člověka i společnosti jako celku.

Konzultace s obviněným

Obviněný, v našem případě mladistvý, přicházející do střediska PMS čelí trestnímu stíhání a pravděpodobně odsouzení a trestu. Mnohdy se jen obtížně orientuje ve složitých procesech trestního stíhání (což je u mladistvých zcela vyloučeno) a rolí všech institucí, které do tohoto procesu zasahují. Přichází s určitou nadějí, že se mu dostane dosud nespecifikované pomoci. V této počáteční fázi konzultace a při samotné práci s klientem je důležitá **verbální komunikace**. Je to komunikace zprostředkovaná slovy, jazykem, kdy se lze vyjádřit mluveným slovem nebo písemným projevem. Shrnuje řečovou stránku projevu, to, co se sděluje. Dále pak můžeme rozlišovat způsobovou formální stránku, jakým způsobem se sděluje obsah ve smyslu paraverbální komunikace. Jedná se o zabarvení a tón hlasu, intenzitu projevu, rychlost řeči, objem, plynulost, intonaci, chyby v řeči, správná výslovnost řeči, věcnost a členění řeči. Z častých chyb a přeřeknutí v řeči je možno vypozařovat vnitřní stav osoby při komunikaci.

Křivohlavý (1988, s. 112) řeč popisuje takto: „*Řeč je schopnost určitého společenství dorozumívat se navzájem určitým jazykem, je jednou z nejdůležitějších forem sociální komunikace*“.

Verbální komunikací rozumíme dorozumívání se jedné, dvou a více osob pomocí slov. Jako příklad slovního komunikování jedné osoby lze uvést vnitřní řeč k sobě samému či samomluvu. Slovní komunikace je tedy výběr, kombinování a produkce jazykových znaků, proces vzájemného sdělování, percepce a recepce slovních sdělení a porozumění jim.

Lašek (2003, s. 96) uvádí: „*Některé znaky mají pouze jeden význam a jejich výklad významu je jednoduchý. Jsou však i složitější konstrukce významů těchto znaků*“.

Lze rozeznávat význam slova a to denotativní a konotativní. Pod denotativním významem slova chápeme přesně to, co slovo označuje. Denotace je výslovné ztotožnění slova a toho, na co se vztahuje. Většina slov má také konotativní významy, které se týkají

širšího rozsahu myšlenek, citů a tendencí chování, které se seskupují kolem slova, týkají se především postojových složek významu.

Úvodní část rozhovoru je věnována objasnění otázek obviněného klienta v souvislosti s rolí PMS v případě a trestněprávnímu kontextu případu. Jedná se o to, že klient často nemá základní povědomí o procesu trestního stíhání a potřebuje objasnit základní termíny a smysl událostí, jež probíhají v souvislosti s trestním stíháním. Při vysvětlování, zvláště u dětí a mladistvých je nezbytné hovořit pro klienta srozumitelným jazykem a zdržet se používání odborných termínů, které mohou přinést další nejasnosti.

Příběh je dle Šterna (2010) jednou z hlavních částí setkání. Klient v této fázi popisuje události trestného činu ze svého pohledu. Nejedná se v tomto případě o opakování výslechu na policii. Jde spíše o převyprávění událostí do lidského a srozumitelného jazyka. Pracovník do vyprávění přiměřeně vstupuje svými otázkami, jejichž cílem je klientovu problémů porozumět a nahlédnout tak do pozadí celé události. *Jak se na věc dívají jeho blízcí a rodiče? Co mu dělá největší starosti? Co všechno se v jeho životě změnilo od doby, kdy k trestnému činu došlo?* S vyprávěným příběhem souvisí také téma odpovědnosti. *Přijímá odpovědnost za následky svého činu? Uvědomuje si, v jaké situaci je poškozený? Uvažoval někdy o způsobu, jak vše napravit?* Tyto otázky vedou pachatele k přijetí odpovědnosti za následky trestného činu a k úvahám o nápravě.

Další fáze rozhovoru slouží ke shromáždování konkrétních nabídek a možností k odstranění způsobené újmy. Pracovník klienta povzbuzuje a podporuje v hledání cest, jak napravit následky trestného činu. Následuje dojednávání spolupráce klienta s pracovníkem a závěr je příležitostí ke shrnutí. Na jakých krocích budou společně v následujících dnech pracovat? Co má klient za úkol do další konzultace? Klient má být srozuměn s postupem pracovníka i ve vztahu k poškozenému a k orgánům činným v trestním řízení.

Nabídka uskutečnění mediace je klíčovou částí rozhovoru, nicméně se nutně nemusí uskutečnit během úvodního setkání s pachatelem. Nabídka může přijít teprve poté, co pachatel projevil lítost nad spáchaným činem a zároveň ochotu odstranit jeho následky.

Konzultace s poškozeným

Úvodní konzultace má poskytnout oběti trestného činu dostatek informací k rozhodnutí, zda využije nabídky pracovníka ke spolupráci. Cílem je zplnomocnění klienta, jeho podpora k aktivnímu vstupu do řešení způsobené újmy a vyjádření jeho zájmů a potřeb.

Poškozený je v celé věci ten, komu bylo ublíženo a kdo má nárok na morální i materiální odškodnění. Naopak pachatel je odpovědný za čin, který spáchal, a měl by převzít odpovědnost za jeho následky. Pracovník přistupuje neutrálně a vyváženě k oběma stranám konfliktu, tj. k obviněnému a poškozenému.

Úvodní část rozhovoru s poškozeným se stejně jako v případě pachatele, zaměřuje na vyjasnění otázek, s nimiž oběť přichází. Často potřebuje porozumět průběhu trestního řízení a roli PMS. Respekt a porozumění pracovníka k potřebám poškozeného je nezbytným předpokladem pro navázání vztahu a získání důvěry. Následuje téma události trestného činu. Jak prožíval celou událost trestného činu? Jaké následky měl trestný čin pro běžný život? Pracovník se snaží v této fázi pomocí otázek zmapovat všechny následky spáchaného činu vůči oběti a z jejího pohledu porozumět celé události.

Rozhovor má odpovědět i na otázky spojené s potřebami oběti. Jaké potřeby vznikly v souvislosti s trestným činem? Co by pomohlo tyto potřeby uspokojit? Jaká je jeho představa o náhradě škody? Vnímá jako důležité téma omluvu pachatele? Jaké otázky či obavy vyvstávají v souvislosti se setkáním s pachatelem? Co by chtěl pachateli říci?

V závěru setkání se pracovník s poškozeným věnuje konkrétní formě spolupráce. Jedním z hlavních témat často bývá společné setkání s pachatelem. Klient má být dostatečně informován, aby se mohl správně rozhodnout.

Příprava společného setkání

Důkladná příprava je důležitou podmínkou pro úspěšnou mediaci. Předpokládá další individuální schůzky s klienty. Obě strany musí být dobře seznámeny s tím, co mohou od společného setkání očekávat. Je třeba zvážit následující témata:

- Lze z postoje pachatele usuzovat, že pro oběť bude setkání bezpečné a nedojde k tzv. sekundární viktimizaci? Není možné souhlasit se společným setkáním, když není dostatečně zajištěno, že pachatel nikoli pouze účelově, přijímá elementární odpovědnost a nezpůsobí další viktimizaci oběti.

- Je oběť připravena na setkání s pachatelem? Pociťuje oběť obavy ze společného setkání s pachatelem? Nedostatečná příprava oběti může vést k jejímu dalšímu poškození.

- Reflektuje pachatel dostatečně vlastní odpovědnost za spáchaný čin a je připraven se omluvit a nahradit způsobenou škodu? Ze strany pachatele musí během mediace přijít omluva a jasný závazek k náhradě škody. Pokud oběť přichází s přesvědčením, že se jí dostane okamžitě finanční náhrady a až při mediaci se zjistí, že pachatel nemá prostředky, popř. nesouhlasí z výši škody, může být ohrožen výsledek mediace.

- Jsou oběť a pachatel dostatečně informováni o postojích druhé strany? Pachatel má být informován o oprávněných potřebách oběti v souvislosti s náhradou škody a společně s mediátorem hledat cesty, jak na tyto potřeby vhodně reagovat.

- Jaké kroky je třeba učinit pro zajištění rovnováhy sil? Mediátor musí věnovat důkladnou přípravu ještě před samotným setkáním a přípravu účastníků na mediační setkání. (Štern, 2010)

Společné setkání pachatele a oběti

Setkání tváří v tvář mezi obětí a pachatelem je vyvrcholením mnohdy týdny trvajícího společného úsilí a příprav. Přesto je výsledek mediace nejistý a může přinést nečekané komplikace.

Společné setkání se zaměřuje na vyprávění události trestného činu z pohledu obou stran sporu. Umožňuje pachateli i oběti hovořit o tom, co se z jejich pohledu stalo a jaké to pro ně mělo důsledky, zároveň také mají možnost naslouchat příběhu, který vypráví druhá strana. Jako první hovoří o celé události ze svého pohledu zpravidla oběť trestného činu. Mediátor může v průběhu vyprávění klást doplňující otázky, jež pomohou osvětlit celý příběh.

Otázky pro oběť:

- *Co jste cítil/a, když jste se dozvěděl/a o trestném činu?*
- *Ovlivnil trestný čin další osoby ve vašem okolí?*
- *Jaká materiální škoda vám byla způsobena?*

Mediátor během vyprávění mapuje oblast potřeb a zájmů oběti a shrnuje vyřčená témata. Pro pachatele je vyprávění oběti jedinečnou příležitostí k uvědomění si důsledků svého jednání.

Otázky pro pachatele:

- *Co předcházelo události trestného činu?*
- *Jak k činu došlo?*
- *Jaký dopad na váš život a na vaše blízké měl trestný čin?*
- *Uvědomil/a jste si, co jste oběti způsobil/a?*
- *Uvažoval/a jste o nápravě?*

Po vyprávění příběhu se osvědčuje kladení otázek oběti přímo pachateli. Dojde tak poprvé během mediace k přímému dialogu mezi oběma stranami. Pozornost je věnována postupně všem problémovým oblastem. Úkolem mediátora je posilovat účastníky

v projednávání nejpálčivějších témat a ve společném hledání konstruktivních řešení. (Štern, 2010)

Jedním z klíčových témat, jež zpravidla znamenají významný posun v procesu mediace, je omluva pachatele. Oběť vnímá omluvu ve většině případů jako první krok k odstranění újmy způsobené trestným činem. Omluva je obecně předpokladem k dalšímu pozitivnímu vývoji celého mediačního setkání a vyřešení dalších sporných témat. Teprve po jejich vyřešení je vhodné přejít k otázkám spojeným s náhradou škody.

Dohoda

Cílem závěrečné fáze mediace je shrnutí dohodnutých řešení sporných témat, k nimž obě strany během společného setkání dospěly. Poté mediátor s účastníky zpracovává písemnou dohodu upravující závazky pachatele ve prospěch oběti. Povinnosti a závazky v dohodě mají být reálné a pro pachatele splnitelné, s vyloučením dvojího výkladu.

V některých případech se nepodaří dospět k dohodě. Důvodů může být celá řada, např. oběť neakceptuje uhrazení škody formou splátek a požaduje celou částku najednou. V takovém případě končí mediace nedohodou a je možno nabídnout pokračování procesu formou dalších individuálních setkání s oběma stranami, jejichž cílem je hledání pro ně přijatelného řešení.

Písemné výstupy z mediace

Pracovník – mediátor zpracovává pro potřeby státního zástupce či soudce závěrečnou zprávu o výsledku mediace, jejímž obsahem je shrnutí závěrů společného setkání, k nimž obě strany dospěly. V závěru zprávy pracovník zpravidla doporučí státnímu zástupci další postup ve věci. Závěrečná zpráva je stručná a neobsahuje informace ani údaje vztahující se k samotnému procesu mediace ani další skutečnosti, které se pracovník během mediace dozvěděl. Obsah setkání proto zůstává důvěrný, ve zprávě je uveden pouze jeho výsledek. Tato zpráva o výsledku mediace slouží státnímu zástupci nebo či soudci jako podklad pro další rozhodnutí.

Dohoda o nápravě vzájemných vztahů a náhradě škody je výsledkem společného setkání mezi obětí a pachatelem. Obsahuje konkrétní závazky a povinnosti stran sporu, jejichž smyslem je odstranit způsobenou újmu. Často jde o náhradu škody formou pravidelných splátek. V některých případech je obsahem dohody jiná formy odstranění újmy, např. povinnost pachatele uvést do původního stavu poškozený majetek oběti či závazek pachatele odpracovat dobrovolně určitý počet hodin k obecnému prospěchu. Dohodě nesmí

chybět všechny právní náležitosti, neboť slouží jako zajištění závazku pachatele ve prospěch oběti.

Postup při spolupráci s klientem

Klient je pracovníkem v průběhu úvodního setkání informován o smyslu zprávy před rozhodnutím a formě jejího zpracování. Měl by si být vědom, že obsahem spolupráce není pouze shromáždění informací, ale také otevírání všech podstatných témat, jež se vztahují ke způsobené újmě a hledání možných cest nápravy. Dalším podstatným tématem je identifikace a odstranění příčin, které vedly k trestné činnosti. Klient stvrdí svůj dobrovolný zájem o spolupráci písemným souhlasem.

Struktura zprávy před rozhodnutím

Úvodní část zprávy před rozhodnutím - mapuje klientovy vztahy s rodinnými příslušníky a přáteli., Jeho blízcí mu mohou poskytnout potřebnou podporu či pomoc a podílet se aktivně na zpracování. Narušené vztahy v rodině naopak představují riziko z pohledu opakování trestné činnosti. Pracovník se zajímá také o otázky spojené s bydlením klienta.

Sociální kontakty a volný čas - v této části pracovník mapuje způsob trávení volného času pachatele, jeho kontakty s dalšími osobami, např. se spolupachateli trestné činnosti, popř. pobyt v rizikovém prostředí, jako jsou herny, bary apod. S tím souvisí téma závislosti na alkoholu či psychotropních látkách.

Postoj pachatele ke spáchanému činu - pracovník s klientem hovoří o spáchaném činu a řešení jeho následků a motivuje ho k převzetí odpovědnosti. Zajímá se o postoj pachatele a jeho ochotu odčinit způsobenou újmu. Tato část zprávy obsahuje stanovisko poškozeného a jeho pohled na celou událost včetně uložené sankce.

Spolupráce klienta s pracovníkem PMS - pracovník ve zprávě hodnotí kvalitu spolupráce s obviněným. Především jeho motivaci a aktivitu, plnění dílčích úkolů, ochotu a schopnost pachatele při hledání cest ke snížení recidivy.

Stanovisko PMS – v závěru zprávy pracovník připojí své stanovisko, kde shrne potenciální rizika a navrhne uložení vhodného opatření soudci či státnímu zástupci. Stanovisko obsahuje návrhy na uložení přiměřených povinností či omezení, které povedou ke snížení rizika opakování trestné činnosti a zajištění závazků pachatele vůči oběti trestného činu.

Specifika dané oblasti činnosti

Probační a mediační služba realizuje mediační činnosti v přípravném řízení a v řízení před soudem na principu dobrovolnosti. Obě strany trestního sporu jsou přizvány k účasti a angažovanosti a je na nich, zda této možnosti využijí. Oprávněně očekávají, že za ně rozhodne vyšší autorita bez jejich aktivní účasti, což může být často důvodem k odmítnutí nabídky PMS. Výsledek mediačních činností je navíc zpočátku nejistý, což rozhodování o účasti obou stran sporu dále ztěžuje.

Dalším specifickým mediačních činností je jejich vztah k úkonům v trestním řízení. PMS uskutečňuje mediační činnost paralelně se standardně probíhajícím trestním řízením. Policejní orgán provádí úkony podle trestního řádu bez ohledu na probíhající mediaci. Teprve státní zástupce, resp. soudce může (avšak nemusí) přihlídnout k výsledkům mediace a rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Rizika a příležitosti

V praxi dochází v některých případech k situaci, kdy jsou mediační činnosti vnímány orgány činnými v trestním řízení jako nástroj pro uplatnění odklonu v trestním řízení. Pachatel v takovém případě očekává, že jeho odměnou za účast v mediaci bude zastavení trestního stíhání. Riziku formálního přístupu lze předcházet zkvalitňováním spolupráce mezi PMS a orgány činnými v trestním řízení.

Výběr vhodných případů je jednou z nejvíce rizikových oblastí při realizaci mediačních činností. Definování vhodného případu s sebou nese vždy určité obtíže, neboť každá konfliktní událost je jedinečná a v průběhu trestního řízení navíc dochází k různým změnám postojů na straně obviněného i poškozeného.

Většinu rizik lze vnímat do jisté míry zároveň jako příležitost. Princip dobrovolnosti vede strany sporu k aktivnímu přístupu řešení trestního konfliktu. Pachatele posiluje v přijetí odpovědnosti za odstranění způsobené újmy, oběti přináší příležitost aktivně se podílet na trestní spravedlnosti a dosáhnout satisfakce. Vlastní rozhodnutí k účasti na mediaci má zpravidla hlubší výchovný dopad na pachatele a může snížit riziko opakování trestné činnosti. Následné rozhodnutí soudce či státního zástupce obě strany sporu pokládají za spravedlivé, neboť se na něm do jisté míry podílely. (Štern, 2010)

4 PROBACE A MEDIACE U MLADISTVÝCH

Řešení trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži je celospolečenský problém. Represe, kterou představuje i trestní řízení, je až tou poslední formou boje s touto trestnou činností a problém příčin a podmínek jejího páchání neřeší. (Chmelík, 1997, s. 43)

Obecně lze dle Kuchty (2005, s. 267) kriminalitu mládeže vymezit jako nejzávažnější sociálně patologický jev, tj. poruchu v jejich chování, projevující se v porušování trestně právních norem. Poruchy chování v období dětství a dospívání patří k průběhu psychosociálního vývoje jedinců a má na ně vliv řada faktorů. Sociálně patologickými jevy se stanou, dosáhnou-li u jedince takového stupně, že u něj dojde k poruše socializace, a zároveň jsou charakteristické určitou hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností ve stejných sociálních podmínkách. Kriminalita mládeže jsou tedy skutky, kterých se dopouští kategorie mladistvých, zahrnuje se zde i dětská (pre) kriminalita a kriminalita mladých dospělých.

Trestná činnost mladistvých se vyznačuje podobnými projevy a specifiky bez ohledu na odlišnost trestněprávních systémů a sankčních mechanismů jednotlivých států. Delikventní chování se významně častěji objevuje u mladistvých chlapců než dívek, ale podíl dívek na trestné činnosti mladistvých se zvyšuje. V posledních desetiletích 20. století vzrostl podíl dětí a mladistvých na počtu všech pachatelů trestné činnosti v České republice z 13% na 20%.

Majetková trestná činnost dětí a mladistvých je naprosto převažující formou kriminálního chování těchto věkových skupin. Podle policejních statistik jsou to v posledních letech konkrétně následující činy (dle pořadí od nejčastějších): krádeže věcí z aut, krádeže aut, krádeže věcí, výtržnost, ublížení na zdraví, krádeže kol, poškozování cizí věci, vloupání do víkendových chat, vloupání do bytů, zpronevěra, krádeže v bytech, vloupání do obchodů, do restaurací. (Zoubková, 2002, s. 16)

Násilná kriminalita má dle zveřejněných policejních statistik v celkovém objemu u dětí a mladistvých zhruba desetkrát menší častost než kriminalita majetková. Nejčastějším typem násilné kriminality je úmyslné ublížení na zdraví a loupež. Kriminalita mravnostní je v celkovém počtu trestných činů dětí a mladistvých padesátkrát méně častá než kriminalita majetková. Nejčastějším typem mravnostní kriminality je pohlavní zneužívání. Počet mladistvých osob ve výkonu trestu odnětí svobody od poloviny devadesátých let výrazně

poklesl. Naprostá většina mladistvých i mladých dospělých, pokud je v České republice odsouzena k trestu odnětí svobody, dostává trest podmíněný. V současnosti je podmíněný trest odnětí svobody ukládán zhruba dvěma třetinám mladistvých pachatelů. Ostatním odsouzeným jsou ukládány nepodmíněné tresty odnětí svobody, peněžité tresty, případně jiné tresty jako například propadnutí věci, vyhoštění, zákaz činnosti. U části odsouzených volí soud upuštění do potrestání. V posledních letech se stále více propaguje a osvědčuje mimosoudní způsob vyřizování věcí, jakými jsou například odklony a alternativní tresty, mezi které patří probace, veřejně prospěšné práce, peněžité tresty, výchovná opatření a jiné, ale i odborné poradenství, komunitní programy, narovnání a další. Jako pozitivní a efektivní prvek při vyřizování trestních věcí mladistvých pachatelů se osvědčilo zřízení speciálních trestních soudů pro mládež, které umožňují používání jiných než trestněprávních reakcí na delikventní chování mladistvých. (Matoušek, 2003, s. 145-150)

Kriminalitu jako takovou řeší trestní zákon, ale vzhledem k uvedeným skutečnostem a vzrůstající kriminalitě mládeže vyvstala potřeba nové právní úpravy, která by se zabývala pouze protiprávními činy mladistvých. Proto 1. ledna 2004 vstoupil v České republice v platnost zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mladistvých za spáchané protiprávní činy, jejichž skutkové podstaty jsou vymezeny v trestním zákoně, vymezuje jednotlivá opatření, která lze mladistvým za takovéto protiprávní činy uložit a také stanoví postup soudu pro mládež a jeho rozhodování v těchto případech. Dospělým pachatelům trestné činnosti se za spáchaný trestný čin ukládá podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku trest. Mladistvým pachatelům trestné činnosti pak zákon č. 218/2003 Sb., v platném znění, umožňuje za spáchané provinění uložit opatření.

Trestní zákon vychází z předpokladu, že trestný čin mohou spáchat a být za něj potrestáni pouze osoby, které jsou schopny nést důsledky své trestní odpovědnosti. Znakem trestného činu, který charakterizuje subjekt trestného činu a který souvisí s duševními schopnostmi pachatele, je věk. (Martínek, 2009)

Pachatelem trestného činu může být pouze osoba, která je sociálně i biologicky dostatečně vyspělá, aby byla schopna rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost (složka rozpoznávací) a ovládat své jednání (složka určovací).

Věk patří mezi ty pojmové znaky trestného činu, které jsou uvedeny v zákoně – jedná se tedy o formální znak trestného činu. Zažitou hranicí, kterou trestní zákon používá jako kritérium pro určení trestní odpovědnosti, je věk patnácti let. Ustanovení § 11 trestní-

ho zákona praví, že osoba, která v době spáchání činu nedovršila věk patnácti let, není trestně odpovědná. Dověšením věku patnácti let znamená pouze nástup tzv. *modifikované trestní odpovědnosti*. Plně odpovědnou – tedy nemodifikovaně – se stává fyzická osoba dověšením věku osmnácti let.

„V řízení proti dětem mladším patnácti let, které se měly dopustit činu jinak trestného, postupuje soud pro mládež podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení, neboť děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, a proto proti nim nelze vést trestní řízení“. (Tomancová, 2004, s. 397)

Věková hranice patnácti let zůstává i po novele trestního zákona provedené zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, přes všechny diskuse vedené o této problematice, nedotčená. Nejčastěji zvažovanou možností snížení věkové hranice trestní odpovědnosti byla hranice 14 let. Dle Marešové (1997, s. 35) vychází část odborné veřejnosti z předpokladů, že hranice patnácti let je dostačující, pokud existuje speciální systém, který řeší činy jinak trestné páchané dětmi mladšími patnácti let a který reaguje na specifika této věkové skupiny a její delikvence. Jiná část odborné veřejnosti se naopak přiklání k názoru, že snížení věkové hranice trestní odpovědnosti je žádoucí vzhledem ke změněným socioekonomickým podmínkám a vzhledem k druhu delikventní činnosti, kterou věková skupina od čtrnácti do šestnácti let páchá. Tento názor je dle mého mínění správný a opodstatněný vzhledem k současné době a téměř necenzurovaným médiím a filmům. Tento názor se však neprosadil.

Protiprávní čin zákon vymezuje jako provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Mladiství jsou trestně odpovědní zásadně podle tohoto zákona. Trestný čin, který je spáchán mladistvým, nazývá zákonodárce *proviněním*. Jestliže jedním ze základních účelů tohoto zákona je umožnit pachatelům z řad mládeže návrat do společnosti a zabránit tomu, aby v budoucnosti páchali další protiprávní činy, pak je nevhodné takovou osobu poznamenat termínem trestný čin, mnohem vhodnějším označením se jeví provinění. Tento pojem má signalizovat, že se ze společenského hlediska nejedná o tak závažný prohřešek, jakým je trestný čin, a že osoba spáchala takový čin ve věku, kdy nebyl zcela ukončen její sociální a psychický vývoj. Zdá se, že je možné se tak vyhnout nežádoucí zpětné reakci společnosti. Předějit společenskému odsouzení pachatele a částečně zabránit možnosti recidivy antisociálního chování. (Novotný, 2008)

Nová právní úprava vychází z poznatků, že zvláštnostem mladistvých nejlépe odpovídá sankční systém zahrnující širokou škálu opatření smíšené povahy a zavádí proto

zcela nový systém opatření, která obsahují jak prvky výchovné, tak léčebně - ochranné, jakož i prvky ochranné uskutečňované formou kontroly, dohledu a v nejkrajnějších případech i formou izolace. Jeden z autorů návrhu tohoto zákona Jelínek (2003) shrnuje, že jeho význam spočívá jednak v tom, že: „*Trestné činy mladistvých budou posuzovány podle zvláštních pravidel, specializovanými soudy, s možností širší škály trestů či nápravných opatření*“, jednak že „*zákon upravuje i řízení ve věcech mladistvých a stanoví zvláštní zásady tohoto řízení*“.

Další ze zásad zákona č. 218/2003 Sb. podle něhož se projednávání protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel, a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů. Další neméně důležitou zásadou je povinnost utajit identitu mladistvého, tj. zákaz uveřejnit informaci obsahující jméno, příjmení či jinou informaci, která by umožňovala mladistvého identifikovat před konečným rozhodnutím věci i v průběhu hlavního líčení. Cílem tohoto zákona je také posílení výchovného a resocializačního efektu trestněprávních sankcí ukládaných mladistvým pachatelům, jakož i trestního řízení vedeného proti nim. I při plnění tohoto cíle může být PMS velmi důležitou součástí trestního řízení, neboť pomoc obviněným a výchovné působení na ně, je jedním z významných úkolů PMS. (Jelínek, „et al“, 2003)

Specifika práce PMS s mladistvými

Přijetí zákona je dle Jelínka (2003, s. 5) výrazem úvahy zákonodárce, že kriminalita mládeže je natolik důležitý a svěbytný fenomén, že si vyžaduje samostatnou legislativní úpravu, že nestačí právní úprava dosud obsažená převážně v trestním zákoně a trestním řádu, ale je třeba přijmout nový zákon. Zákon si klade za cíl posílit prevenci, výchovná či ochranná opatření na úkor trestů odnětí svobody a rozšířit prostor pro individuální posouzení každého případu.

Je nutno také vzít v úvahu, že trestní zákon a trestní řád byly přijaty před téměř čtyřiceti lety a ve vztahu k věkové kategorii mladistvých doznaly přes četné zásadní novelizace z první poloviny devadesátých let pouze kosmetické úpravy a změny, tzn. že nereagovaly ani na novou situaci ani na nové formy delikventních projevů mládeže. Na této nepříznivé dynamice kriminality mládeže se především odráží bouřlivý sociální vývoj, kte-

rým Česká republika v poslední době prochází. Po historicky velmi dlouhé době, neboť základy trestního zákonodárství nad mládeží byly v naší zemi položeny již zákonem č. 48/1931 Sb., se řešení problému delikventního chování mládeže opět dostává do popředí trestněpolitické pozornosti. Trestní soudy ukládaly dle studie Jelínka (2003) mladistvým v průběhu devadesátých let nejčastěji podmíněné odsouzení ve zhruba 70 % případů. Oproti období před rokem 1989 byla tato sankce soudy v devadesátých letech více preferována (1987 – 64 %, 1998 – 73 %). V porovnání se současnou situací soudy využívaly jen výjimečně kombinace podmíněného odsouzení s dohledem (1998 – 0.7 %). Nepodmíněný trest odnětí svobody byl ukládán 12-14 % odsouzených mladistvých, což představovalo proti období osmdesátých let výrazný posun trestní politiky ve prospěch sankcí nespojených s odnětím svobody (1987 – 20 %, 1998 – 13 %). Poznatky z uvedené analýzy lze shrnout v konstatování, že v průběhu 90. let došlo v oblasti sankční politiky, uplatňované vůči mladistvým, k posunu ve prospěch opatření nespojených s odnětím svobody. Význam této bezesporu pozitivní změny byl však oslaben skutečností, že vzhledem k tehdejší, až do té doby omezeným možnostem trestním právem upraveného, individualizovaného výchovného působení na svobodě, se s mladistvými, poté co byli podmíněně odsouzeni, *nic nedělo*. Recidiva pak mohla být u těchto mladistvých podle všeho naprosto logickým důsledkem absence jakéhokoliv výchovného vedení, tj. kontroly, dohledu a pomoci po vynesení odsuzujícího rozsudku. (Jelínek, „et al“, 2003)

Odpověď na otázku, zda nový zákon splnil očekávání do něho vkládaná po několikaleté aplikační praxi, se pokusíme touto prací zodpovědět. Spolupráce s mladistvými a dětmi, jež se dopustili protiprávního jednání, jejich rodinami a s oběťmi těchto činů, která spočívá zejména v nabídce uskutečnění mediace, přípravě a zajištění výkonu výchovných a trestních opatření, např. dohledu probačního úředníka, výkonu společensky prospěšné činnosti atd. V této oblasti chceme teoreticky i prakticky zkoumat vztah klienta – mladistvého pachatele a pracovníka PMS při trestněprávním opatření.

Cílem činnosti PMS v přípravném řízení a řízení před soudem je posílit výchovné působení na mladistvého pachatele tak, aby se do budoucna zdržel dalšího protiprávního jednání. Pokud je to možné vzhledem k povaze případu, upřednostňuje se využití odklonů od standardního trestního řízení. K přístupu k věci a k aktivitě pachatele je přihlíženo při rozhodování státního zástupce či soudce.

Náplní činnosti pracovníka v přípravném řízení a řízení před soudem u mladistvých a dětí mladších 15 let je především:

- příprava podkladů – jde o písemné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, návrh na využití odklonu v trestním řízení pro státního zástupce či soudce pro mládež,
- jednání s kurátory, pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školami a středisky výchovné péče,
- zprostředkování společného jednání s poškozenými – mediace mezi obětí a pachatelem,
- zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby (psycholog, pedagogicko-psychologická poradna),
- jednání a poskytování pomoci poškozeným,
- jednání o náhradě škody,
- předjednání a volba vhodného opatření, např. výchovné opatření, probační program, společensky prospěšná činnost.

Ve vykonávacím řízení je činnost pracovníka zaměřena zejména na:

- výkon dohledu pracovníka, kdy se jedná o pravidelné sledování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností, v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb.,
- výkon dohledu nad uloženými povinnostmi a omezeními, nad uloženými trestními opatřeními, trestní opatření OPP, trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené s dohledem,
- vypracování zprávy o průběhu dohledu, kontrola plnění uložených opatření,
- zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby (psycholog, kontaktní centra, komunity pro léčbu závislostí),
- možnost zprostředkování mediace ve vykonávacím řízení,
- spolupráci s kurátory, pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školami a středisky výchovné péče,
- spolupráci s rodinou klienta. (Štern, 2010)

Když to shrneme, tak se jedná v této oblasti o činnost, kde je hlavním úkolem pracovníků zajištění efektivního výkonu uložených opatření s důrazem na ochranu společnosti, prevenci kriminality a zájmy poškozených.

Výběr vhodných případů

Všechna usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých jsou Policií ČR zaslána příslušnému středisku PMS, kde specialista pro práci s mládeží rozhodne, zda PMS vstoupí do trestního řízení a zahájí v něm další kroky. Rozhoduje individuálně vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého. PMS usiluje o vstup do přípravného řízení ve věcech mladistvých či dětí mladších 15 let v maximální možné míře, neboť cílem její činnosti v této oblasti je urovnání konfliktu, rychlý intervence, náhrada škody poškozenému a návrh dalších vhodných opatření.

V neposlední řadě má mít trestní řízení výchovný vliv na mladistvého a poskytnout mu příležitost k náhledu a změně chování. V přípravném řízení je spolupráce mladistvého, dítěte mladšího 15 let i poškozených dobrovolná. Ve vykonávacím řízení je rozhodnutí soudu pro mládež a pověření výkonu probačních činností zasílána střediskům PMS standardně.

Činnost PMS je bezplatná, na jednotlivá střediska se může obrátit nejen mladistvý a jeho zákonní zástupci, ale i poškozený.

Plán probačního dohledu

Specifikuje obsah dohledu, vychází z povinností a omezení, které byly klientovi uloženy soudem, a současně respektuje klientovy potřeby a zájmy, jeho reálnou situaci. Plán pojmenovává konkrétní kroky, které klient sám či ve spolupráci s pracovníkem podnikne, a jež směřují ke společnému cíli – k životu v souladu se zákonem, prevenci dalšího protiprávního jednání, zohlednění potřeb poškozených a zároveň klienta motivují k řádnému životu a převzetí odpovědnosti. V dohledovém plánu je stanoven způsob, jak bude pracovník jeho plnění kontrolovat a zároveň i tento průběžně vyhodnocovat. Vždy je vyzdvíženo to, co se klientovi podařilo zvládnout a společně hledají cesty k dosažení dalších cílů.

Jak zmiňuje Matoušek (2003) je **dohled** také jeden z parametrů rodičovského chování, míra informovanosti o tom, co dítě dělá ve volném čase, s jakými kamarády se stýká, kde se zdržuje, když není doma, kdy se vrací domů atp.

Specifika dané oblasti činnosti

Soudnictví pro mládež upravuje zákon č. 218/2003 Sb. Účelem této právní úpravy je vymezení pravidel trestní odpovědnosti mladistvých, formulace základních zásad a postupů, které charakterizují zvláštní řízení proti mladistvým. Tento zákon prohlubuje zásadu, že trestní represe má mít jen pomocnou úlohu a významně rozšiřuje škálu opatření

použitelných proti mládeži. Zájem na potrestání je v pozadí, hlavním je obnovení narušených společenských vztahů, začlenění dítěte či mladistvého do rodinného, sociálního prostředí a důraz na prevenci páchaní protispolečenských činů.

Nejvýraznějším specifikem v dané oblasti činnosti je cílová skupina klientů, s nimiž PMS pracuje – děti a mladiství, kteří jsou více ovlivnitelní výchovou než dospělí. Z toho důvodu klade uvedený zákon důraz na převýchovu a prevenci dalšího protiprávního jednání. Pro efektivní spolupráci s dětmi a mladistvými je důležité do problému aktivně zapojit osoby, s nimiž dítě žije, které jej ovlivňují a podílejí se na utváření jeho osobnosti, názorů a životního postoje. Jedná se především o rodiče, rodinné příslušníky a kantory.

Šetření v rodině

Rodina je vnímána jako síť vztahů mezi členy rodiny, jež je propojena s širším okolím, školou, sousedy, známými, učiteli a dalšími lidmi. Dle Vágnerové (2000, s. 318) *rodina* plní v lidské společnosti řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Lze ji považovat za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Poskytuje mu potřebné zázemí, uspokojuje jeho potřeby a zprostředkovává zkušenost, kterou nelze získat jinde.

Zkušenosti získané v původní rodině, do níž jsme se narodili, se přenášejí i do rodiny, kterou člověk vytváří jako dospělý. Rodina jak v dětství, tak i v dospělosti uspokojuje řadu potřeb. Ne vždy je ovšem rodina schopna nebo ochotna plnit základní funkce, popř. je plní neúplně či patologickým způsobem.

Základní funkce rodiny se váží k potřebám jejích členů, tedy jak dětí, tak i rodičů. Pokud je rodina v některém ohledu dysfunkční, některé důležité potřeby člověka zůstanou pravděpodobně neuspokojeny, a rodina se pro své členy stane spíše zdrojem zátěže. Některé významné zkušenosti mohou chybět a naopak, jedinec může být vystaven vlivu zkušeností negativních.

Úlohou PMS je do procesu spolupráce s klientem zapojit rodinu, nejen její nejbližší členy, ale i širší sociální okolí klienta, jako jsou příbuzní či známí, kteří mají na dítě také vliv a spolupracovat s nimi vhodným způsobem, vzhledem k jejich individuálním odlišnostem. Motivovat mladistvého nebo dítě k vedení řádného života a vyhnutí se dalšího střetu se zákonem. Klíčem k efektním výsledkům je respektovat rodinu jako propojený systém, kde jednotliví členové rodiny mají vzájemné vztahy a vazby.

Příkladem může být způsob šetření v rodině mladistvého a dítěte mladšího 15 let používaný pracovníky. Cílem šetření je získat a shromáždit informace o rodinných poměrech klienta, jeho zázemí a prostředí, v němž vyrůstá, podpořit spolupráci členů rodiny na řešení případu klienta. Během šetření hovoří pracovník se všemi členy domácnosti, s klientem samotným i s dospělými členy rodiny v nepřítomnosti klienta. Součástí šetření je i prohlídka bytu či domu, kde rodina žije.

Otázky použité při šetření

Při samotném šetření je rozhovor zpočátku směřován na otázky navozující příjemnou a otevřenou atmosféru: *Jak se vám zde žije, jste tu spokojeni?* Postupně se přechází na otázky týkající se provozu domácnosti: *Kdo se o co v domácnosti stará? Jak se XY podílí na chodu domácnosti a s čím pomáhá?* a na otázky o vztahových záležitostech v rodině: *Jak spolu vycházíte? Ke kterému členu rodiny má XY neintenzivnější vztah? Kdo z dospělých osob řeší problémy XY a jakým způsobem? Kdo z dospělých osob je pro XY autoritou?*

V závěrečné části rozhovoru je žádoucí mluvit o tom, jak rodina nahlíží na klientovo chování a jeho provinění nebo trestný čin, jaký má rodina k němu postoj a co následovalo po té, co událost vyšla najevo a jaká opatření v rodině proběhla v této souvislosti a jaká jsou plánována.

Pracovník PMS si všímá především vzájemných vztahů mezi členy rodiny a způsobu jejich vzájemné komunikace, vztahů mezi rodiči či partnery, postojů dospělých k dětem a postavení klienta v rámci sourozeneckého systému. Tak lze vyhodnotit potřeby a rizika klienta a následně navrhnout vhodná opatření. Potom se často klientem stává celá rodina. (Štern, 2010)

Podpůrná funkce rodiny

Tradiční náhled na rodiny mladistvých delikventů byl takový, že jde o rodiny nefunkční, sociálně slabé a rozpadající se. Většina mladistvých delikventů skutečně pochází z takových rodin. Postoj k nim se ale v poslední době mění. V současnosti se má za to, že je třeba se soustředit a využít zdroje podpory, jež jsou v rodině a které lze mobilizovat ve prospěch mladistvého klienta. (Matoušek, 2003)

Chmelík (1997, s. 43) kritizuje tradiční model a uvádí: *„Odůvodněně se dá tvrdit, že slábnou vliv rodiny na dospívající děti, a že při vzniku delikventního chování má prvořadý vliv vrstevnická skupina řídicí se deviantní normou. Nicméně stále platí, že*

většina rodin mladistvých delikventů je méně soudržných a atmosféra v nich je konfliktnější než v rodinách s normálně vyvíjejícími se dětmi“.

Jedním z důsledků rizikové rodinné výchovy mladistvých a neplnění jejich základních funkcí, je stále vzrůstající kriminalita mládeže. Vyrůstáním v dysfunkční rodině jsou dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí, výskyt kriminality je tedy vyšší u mládeže z rozvrácených rodin. Tak je tomu i u rodin, kde mladistvý či dítě postrádá citový vztah a zájem o jeho život, i když naopak po materiální stránce nestrádá. (Malach, 2003)

Za kriminogenní faktory v rodině můžeme označit tyto:

- rozvrácená rodina,
- závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách,
- kriminalita členů rodiny,
- nepřiměřená výchova dítěte (přehnaná tvrdost či naopak shovívavost),
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, ke způsobu trávení volného času,
- pobyt dítěte v dětském domově,
- preferování podnikatelských aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou.

Struktura trestné činnosti mládeže je velmi různorodá a doznala podstatných změn, zejména v posunu ke kvalifikovaným a závažnějším formám páchaní. U majetkové trestné činnosti, zejména u krádeží, narůstá podíl pachatelů mladších patnácti let, kteří se dopouštějí převážně kapesních krádeží. Tato trestná činnost se vyznačuje jistou nekoordinovaností a neúměrným ničením až vandalismem. S narůstajícím věkem se již mladiství pachatelé přeorientovávají zejména na krádeže kvalifikované, velmi často na krádeže vloupáním do bytů, rodinných domů, firemních objektů, automobilů, krádeže automobilů atd.

U násilné trestné činnosti páchané mládeží je dle zjištění Jelínka (2003) od roku 1990 zaznamenán značný nárůst a navíc je tato trestná činnost doprovázena vysokým stupněm brutality. Ve struktuře pachatelů z řad mládeže je evidentní snížení věkové hranice tak, že násilnou trestnou činnost již páchají osoby mladší patnácti let.

Kromě nedostatků v rodinné výchově spočívají příčiny kriminality mládeže i v dalších faktorech, jako je nízká úroveň až absence vhodných aktivit využitelných ve volném čase mládeže, dále pak nedostatečná práce a vliv školy, škodlivý vliv party, absence právního vědomí, plně nerozvinutá osobnost pachatele a další. Působení rodiny na děti a mládež je však základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka a pro jeho mravní vývoj.

Vztah k orgánům činným v trestním řízení a ke komunitě

Při práci s delikventní mládeží je nutné získat o dítěti či mladistvém komplexní informace, neboť jedině tak lze navrhnout a uplatnit nejvhodnější postup řešení, např. uložení určitého výchovného opatření. Klíčem pro užití alternativních sankcí je součinnost všech zúčastněných složek a subjektů orgánů činných v trestním řízení, jako je státní zastupitelství, soud, Policie ČR i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Součinnost orgánů činných v trestním řízení a PMS vyplývá ze zákona č. 218/2003 Sb. Podrobnosti jsou uvedeny v dalších právních normách: v zákoně 273/2008 Sb., o Policii ČR, pokynech obecné povahy nejvyššího státního zástupce apod. Problematiku ošetřují také národní metodické standardy PMS.

Součinnost Policie ČR a PMS

Podle § 60 zákona č. 218/2003 Sb. je třeba informovat bez zbytečného odkladu o zahájení trestního stíhání mladistvého jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a PMS. Usnesení o zahájení trestního stíhání je Policií zasláno příslušnému středisku PMS. Takto je zajištěn časný vstup do přípravného řízení u mladistvých.

Na základě žádosti PMS Policie ČR poskytuje informaci o:

- aktuálním místu pobytu obviněného a prověření místa aktuálního pobytu,
- informaci o recidivě provinění, zda bylo vyhlášeno pátrání,
- případnou asistenci PMS při návštěvě klienta v místě bydliště.

Vztah ke komunitě – společensky prospěšná činnost

Z pohledu restorativní justice je komunita neopomenutelným článkem v procesu řešení událostí trestného činu, protože je ovlivněna dopadem trestné činnosti a její členové, např. sousedé, náhodní přihlížejíci, se stávají sekundárními oběťmi.

Zehr (2003, s. 96) uvádí, že restorativní přístup vyžaduje, aby se do procesu *vyléčení zranění* způsobenou trestnou činností zapojili poškození, pachatelé i komunita. Případem zapojení komunity v duchu restorativní justice v našich podmínkách je uložení výchovného opatření výchovné povinnosti podle § 18 c) zákona č. 218/2003 Sb., kdy může být mladistvému uložena povinnost vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost. Společensky prospěšná činnost je práce vykonaná ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním, vědou, kulturou, školstvím apod. Práce je odvedená ve prospěch společnosti jako celku, nejvíce však přispě-

je konkrétní instituci nebo komunitě. Je vhodné, aby mladistvý tuto činnost vykonal přímo pro poškozenou komunitu.

Kromě materiálního přínosu má tato povinnost především výchovný vliv a v neposlední řadě preventivní charakter. Důležitá pro komunitu je skutečnost, že se mladistvý snaží odčinit způsobenou újmu a že jde o konkrétní osoby, lidé mají jména a je za nimi vidět snaha o nápravu.

Rizika a příležitosti

Rizika i příležitosti úzce souvisejí se specifičností činnosti PMS s mladistvými delikventy a dětmi mladšími 15 let. Jako příležitost lze vnímat zejména možnosti a odpovědnost, které PMS dává zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Ten uvádí, že je nutno bez odkladu informovat příslušné středisko PMS o zahájení trestního stíhání proti mladistvému. PMS tak vstupuje do řízení od počátku a ihned nabídne mladistvým a jejich zákonným zástupcům spolupráci v trestním řízení. Lze tak účinněji pracovat, navrhnout vhodná opatření a celkově působit k urovnání konfliktu. A tímto v dlouhodobé perspektivě preventivně působit a při vhodně zvoleném postupu zabránit další recidivě trestné činnosti.

V řízení ve věcech dětí mladších 15 let i mladistvých je důležité zapojení PMS na jeho počátku, kdy pracovník má příležitost zasáhnout v době, kdy lze účinně působit na dítě i jeho rodinu. Pracovník musí rozlišit, kdy jde o jednorázový exces a kdy má trestná činnost dítěte hlubší příčiny, hrozí její opakování a je nutné navrhnout opatření, která zmenší riziko recidivy, např. dohled pracovníka. PMS navrhne a následně jsou uložena výchovná opatření. (Štern, 2010)

Trestněprávní kontext

Dnem 8. ledna 2009 vstoupil v platnost předpis č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, který nabyl účinnosti 1. ledna 2010. V § 25 tohoto předpisu mělo dojít ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na 14 let, ovšem k této změně nedošlo, tudíž věková hranice trestní odpovědnosti i nadále zůstává stejná, tj. 15 let, to znamená, že osoby mladší 15 let (děti) nejsou trestně odpovědné a jejich jednání přesto, že naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, trestným činem není. Dověšení 15. roku věku je tou právní skutečností, která zakládá trestněprávní odpovědnost, v důsledku čehož je možno osobu, která dosáhla 15 let svého věku, trestně stíhat. Platí to taky ve většině evropských zemí, v Německu a v Rakousku vzniká trestní odpovědnost již ve 14 letech, ve Francii ve 13 letech, v USA podle států ve 13-17 letech, v Anglii v 10 letech, ve Skotsku v 8 letech. Plná trestní odpo-

vědnost nastává ve většině evropských států dosažením 18 let věku (v Řecku, Norsku, Portugalsku, Španělsku a Velké Británii nastává v rozmezí 14-17 let). Zákonodárce při stanovení trestní neodpovědnosti pro nedostatek věku vychází ze skutečnosti, že tyto osoby nejsou ještě natolik vyspělé, aby chápaly skutečnou nebezpečnost určitého protiprávního činu a aby ovládaly svoje jednání. Vzhledem k tomu, že jde o osoby, které nejsou trestně odpovědné, není možno vůči nim vést trestní řízení. To však neznamená, že neexistuje právní reakce na jimi spáchané skutky. (Chmelík, 1998, s. 122)

Válková (2000, s. 72) zmiňuje, že přijetím zákona č. 218/2003 Sb. došlo k vytvoření samostatného trestního práva pro mládež, zřízení specializovaných orgánů činných v trestním řízení, zavedení široké škály alternativních sankcí se zřetelem na potřeby mladistvých a rozšíření možností odklonů v trestním řízení. Tento zákon také zavedl některé nové pojmy. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá *provinění*, u dítěte mladšího 15 let pak *čin jinak trestný*. Mladistvý je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok svého věku. Dítě mladší 15 let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil 15. roku věku. Mládeží se rozumí děti mladší 15 let a mladiství.

Nový samostatný **zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.** byl po dlouhých přípravách a zdržení v parlamentu nakonec přijat a nabyl účinnosti v lednu 2004. Jedná se o speciální zákon vůči trestnímu zákonu a trestnímu řádu, které jinak platí subsidiárně i pro mladistvé a stanovují skutkové podstaty trestných činů a postup policie, státních zástupců a soudů. **Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.**

Provinění se podle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže mohou dopustit pouze mladiství. Zákon vychází z předpokladu, že společnost je za jednání mladistvého spoluodpovědná, neboť se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Ze strany mladistvého se jedná tedy o provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení a tím i stigmatizující prvky jako je tomu u pojmu *trestný čin*.

Hlavním úkolem zákona o soudnictví ve věcech mládeže je optimálně zajišťovat socializaci, sociální integraci i vědomí odpovědnosti za své jednání u delikventní mládeže. Opatření uplatňovaná u mladistvých pachatelů by měla mít zpravidla smíšenou povahu, tzn. zahrnovat prvky výchovné, léčebně-ochranné i takové, které zabezpečují ochranu sociálního okolí prostřednictvím kontroly, dohledu a výjimečně i izolace. Zvláštní systém

soudnictví nad mládeží vyžaduje ovšem i specializované odborníky, kteří budou v praxi schopni zajistit jeho bezporuchové fungování. Jde především o specializované soudy a specializované ostatní orgány činné v trestním řízení. Orgány činné v tomto řízení přitom spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. (Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. června 2003 o soudnictví ve věcech mládeže).

Účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže je definován v § 1 odst. 2, který praví, že na mladistvé nebo děti, které se dopustily provinění proti zákonu mají být užity taková opatření, která účinně přispějí k tomu, aby se provinilci:

- nadále zdrželi protiprávních činů,
- našli si společenské uplatnění, odpovídající jejich schopnostem,
- dle svých sil a schopností přispěli k odčinění újmy, způsobené protiprávním činem,
- řízení musí přispívat k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

(Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VYMEZENÍ PROBLÉMU

Trestná činnost mladistvých je velmi závažný problém současnosti a z tohoto důvodu je důležité se danému tématu věnovat. V rámci páchání trestné činnosti mladistvých je možno přistupovat několika možnostmi ukládaných opatření. Jedním z novějších opatření, které se zabývá mladistvými je spolupráce s Probační a mediační službou (dále PMS).

V posledních letech dochází k tomu, že PMS má dle vlastních statistik na starosti stále větší počet pachatelů odsouzených za závažnější trestné činy. Zároveň se také zvýšily obecné požadavky na to, aby probační dohled prokázal účinnost svého působení. Činnost probačních úředníků definuje zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě a tato byla doposud posuzována převážně na základě sledování poměru znovu odsouzených pachatelů po odsouzení k veřejně prospěšným pracím a průzkumu spokojenosti osob vynášejících rozsudek.

Smyslem činnosti PMS ve vztahu k mladistvým pachatelům je zejména nápomoc ke zmírnění následků trestné činnosti a motivace mladistvých pachatelů k odpovědnosti za škody, které svým protispolečenským jednáním způsobili. Mladistvým lze vzhledem k jejich věku uložit pouze výchovná, ochranná a trestní opatření. Při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření soud pro mládež stanoví zkušební dobu až na jeden rok. Zároveň mladistvému může soud či státní zástupce uložit ochranná opatření nebo výchovná opatření směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou proviněním způsobil.

Mezi **výchovná opatření** patří **dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou**. Výchovná opatření jsou v systému sankcí, která mohou být ukládaná mladistvým nejmírnějším prvkem. Jejich smyslem není represe či újma pro mladistvého, ale mají působit výhradně výchovným způsobem.

Probační dohled patří mezi výchovná opatření, která představují velice intenzivní zásah do životních poměrů mladistvého a znamená pravidelný osobní kontakt obviněného mladistvého klienta s probačním pracovníkem. Tato pravidelná setkání se konají ve středisku PMS, pod které náleží místo bydliště klienta. Probační dohled mladistvému může uložit jen soudce či státní zástupce, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání, či podmíněném odsouzení. Dohled je také účinná podpora a pomoc mladistvému klientovi

směřující k tomu, aby vedl řádný život a také je kontrolou dodržování podmínek zkušební doby, které soudce nebo státní zástupce s dohledem uložil. V rámci dohledu je klient pracovníkem PMS veden k přijetí odpovědnosti za své chování a k hledání řešení následků trestné činnosti, kterou spáchal a v neposlední řadě zde má své místo i zájem o poškozeného. Pracovník PMS v rámci zajištění dohledu také navazuje spolupráci s rodinou mladistvého, s poškozeným a školou kam klient dochází.

Tímto svým chováním a přístupem k dohledu může mladistvý delikvent ovlivnit, zda soud či státní zástupce rozhodne, že se v rámci zkušební doby osvědčil a pokud také během doby dohledu využil příležitosti napravit způsobenou újmu poškozenému. Dohled nad klientem může nejen napomoci ke změně chování klienta, ale může také zajistit snížení rizika nad možnou budoucí recidivou klienta, když by svou činnost opakoval a v neposlední řadě může dohled přispět i k ochraně společnosti před další kriminalitou. S probačním dohledem souvisí i mediace s mladistvým realizovaná PMS.

Mediace je mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a obviněným mladistvým, za účasti třetí osoby - mediátora. Poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností. Současně také umožňuje domluvit se na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Účast na mediaci je pro obě strany dobrovolná. Obviněný mladistvý má „*příležitost*“ dozvědět se, co svým jednáním způsobil a může vysvětlit okolnosti svého jednání, omluvit se poškozenému a nabídnout přiměřenou náhradu škody. Smyslem a účelem mediačního jednání je přispět ke zmírnění následků trestného činu pro poškozeného a motivovat obviněného k převzetí odpovědnosti za škody, které svým protiprávním jednáním způsobil. Výsledky mediačního jednání může státní zástupce (soudce) zohlednit ve svém rozhodnutí. Zejména u mladistvých má tato zkušenost výrazný psychologický efekt v jejich dalším chování.

Hlavním důvodem práce PMS s mladistvými je velká šance jejich včasné nápravy, kdy je ještě možnost ovlivnění budoucího rozvoje osobnosti takto mladého člověka. Také má pozitivní vliv na společnost a její ochranu, kdy se za použití správného opatření daří předcházet dalšímu opakování kriminality mladistvého. Dalším důvodem opatření v rámci spolupráce PMS s mladistvým pachatelem je jedna z možných cest, jak správně přispět k pozitivní reorientaci v životě mladého delikventa, jenž nemusí být umístěn v ústavním zařízení či vězení a nejsou tak zpřetrhány jeho sociální vztahy s rodinou a blízkými. Je to jeden z hlavních důvodů, proč je opatření PMS vhodnější než opatření rezidenční, které je

dlouhodobé a s negativními následky. Proto je důležité věnovat pozornost i názorům mladistvých k tomuto druhu opatření.

6 CÍLE VÝZKUMU

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, jaký je vztah mladistvých pachatelů trestné činnosti k uloženému opatření nařízené spolupráce s Probační a mediační službou.

V rámci hlavního cíle, jsme si zvolili následující dílčí cíle a výzkumné otázky:

1. Zjistit, které faktory působí na spáchání trestné činnosti mladistvého.
2. Zjistit, jak mladiství vnímají jim uložená trestněprávní opatření PMS.
  - Věděl mladistvý, co znamená opatření PMS?
  - S jakými očekáváními přistoupili k opatření PMS?
3. Zjistit, jak mladí delikventi zvládají výkon stanoveného opatření.
  - Dodržují mladiství nařízený kontakt s pracovníkem PMS?
  - Obdrželi mladiství nějaké rady v rámci spolupráce s PMS?
  - Jak hodnotí vztah s pracovníkem PMS?
4. Zjistit, jaké opatření by si mladiství delikventi sami vybrali.
  - Zvolil by si mladistvý jiné opatření?
  - Pokud by spáchal opakovaně trestný čin, zvolil by opět PMS?

7 METODY VÝZKUMU

V rámci výzkumného projektu jsme zvolili kvalitativní výzkum, protože se zajímáme o postoje mladistvých a o jejich vnímání na jim uložená trestněprávní opatření v rámci působení a spolupráce s PMS. Prostřednictvím výzkumu chceme porozumět člověku a chápat jeho vlastní hlediska.

7.1 Metody sběru dat

Kazuistika

Abychom se mohli zabývat stanovenými cíli, je vhodné se zabývat zkoumaným souborem do větší hloubky. Jako jednu z metod výzkumného sledování jednotlivých případů jsme zvolili kazuistiku. Kazuistiky spočívají v tom, že případy se důkladně popíší, počínaje stavem, než jsme se s nimi setkali (zpravidla anamnézou), a končí stavem současným.

Kazuistika se zejména vztahuje ke zjištění týkajících se prvního stanoveného dílčího cíle. Kazuistiky vychází z analýzy dokumentů, které byly podrobeny obsahové analýze a následně jsme relevantní informace seskupily. Jednotlivé kazuistiky rozdělíme na anamnézy rodinné, školní, trestní. Při metodě výzkumu obsahové analýzy, jsme k tomuto účelu využili dostupné policejní vyšetřovací spisy, záznamy z rejstříku trestů a osobní spisy mladistvých vedené PMS ve Zlíně. Hodnota těchto spisů je vysoká a validní, protože obsahují všechny důležité a osobní údaje o pachatelích, společně se záznamy děje a jimi provedených skutků.

Rozhovor

Hlavní výzkumnou metodou, zaměřující se na stanovené cíle je polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Výhody metod rozhovorů spočívají dle Armstronga (2002, s. 306) v tom, že je velmi pružná, může poskytnout informace jdoucí do hloubky a je snadné jí zorganizovat a připravit

Polostrukturovaný rozhovor, je dle Švaříčka (2007, s.160) jeden ze dvou typů hloubkového rozhovoru, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.

Polostrukturované rozhovory jsou obzvláště výhodné pro práci s cílovými skupinami, které nevykazují příliš extrémní anomálie ve svém chování, avšak současně s nimi není

vždy lehké komunikovat. Příkladem takovéto skupiny mohou být děti s poruchami chování nebo adolescenti. Právě adolescentní mládež je cílovou skupinou, s níž není lehké provádět rozhovor, neboť získat si a udržet pozornost této cílové skupiny, stejně jako ji motivovat pro věnování se otázkám a problémům, které nás zajímají, není snadné. Proto se u této skupiny jeví použití polostrukturovaného rozhovoru vhodnější než plně strukturovaného. (Miovský, 2006, s. 161)

Respondenti byli předem seznámeni s formou a strukturou, aby věděli, jak se bude rozhovor odvíjet a tím se předešlo případnému znepokojení a nejistotě. Rozhovory s respondenty jsou uvedeny v příloze.

Znění otázek polostrukturovaného rozhovoru:

1. Co jsi spáchal?
2. Jak vnímáš trest?
3. Považuješ trest za přiměřený?
4. Věděl jsi o možnosti spolupráce s PMS a existenci OPP?
5. Co jsi očekával od prvního setkání s PMS?
6. Jak vnímáš počátek spolupráce a vztahu s pracovníkem PMS?
7. Co jsi očekával, když ti bylo uloženo opatření dohledu a alternativní trest OPP?
8. Víš, jaké činnosti a možnosti PMS nabízí?
9. Pomohl ti pracovník s nějakým problémem?
10. Jaké úkony s tebou pracovník PMS prováděl?
11. Jak bys úkony a prováděné činnosti pracovníka hodnotil?
12. Navrhl ti pracovník nějaké řešení?
13. Proč si myslíš, že jsi dostal kombinovaný trest a ne spíše jiný rozsudek?
14. Vidíš nějakou výhodu na spolupráci s PMS?
15. Ví kamarádi, že spolupracuješ s PMS?
16. Co tvému činu říkali rodiče?
17. Má někdo se tvých známých či kamarádů problémy se zákonem, víš o někom?

18. Byly ti pracovníkem PMS jasně vysvětleny všechny podmínky spojené s dohledem?
19. Jak jsi se cítil, když ti sděloval možné sankce za nevykonání stanovených sankcí?
20. Jak na tebe pracovník PMS působil?
21. Co jsi prováděl za činnost v rámci OPP?
22. Byl nějaký problém pravidelně navštěvovat pracovníka ve středisku?
23. Myslíš si, že ti spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem?
24. Myslíš si, že po provedených OPP a dohledu již nebudeš páchat TČ?
25. Jaké opatření by jsi sám sobě vybral, za to, co jsi spáchal?
26. Spáchal bys ten čin, kdybys věděl, že půjdeš do vězení?
27. Co jsi ochoten udělat pro nápravu svého činu?
28. Byl pro tebe nějaký problém odpovídat mi na otázky?

U všech uvedených dokumentů a použití nahrávacího zařízení samotného rozhovoru je nutné upozornit na nutnost ochrany osobních dat a citlivých údajů mladistvých dle díky zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a dále platný zákaz zveřejňování jakýchkoli údajů či informací, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat dle § 53 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

7.2 Metody zpracování dat

Východiskem naší práce bylo zjištění vztahu mladistvých pachatelů k uloženému opatření PMS. Takto nastavený výzkumný záměr nás od počátku směřoval ke kvalitativnímu přístupu. Kvalitativní metodologie nabízí řadu specifických výzkumných postupů. Povahy tématu, vyžadující alespoň z našeho pohledu propojení vztahu a vnímání mladistvých delikventů k trestněprávnímu opatření PMS, nás přivedla k výzkumné metodě kazuistiky.

V přípravné fázi výzkumu byly z jednotlivých vyšetřovacích spisů získány údaje k osobám mladistvým, které se dopustily trestné činnosti v rámci města Zlína za měsíce říjen, listopad a prosinec roku 2010.

Všechny odpovědi mladistvých na naše otázky byly mou osobou pomocí propisky zaznamenávány v doslovné formě do poznámkového bloku a z něj posléze opět doslovně přepsány pomocí programu MS Word do počítačové podoby.

K vyhodnocení údajů jsme použili metodu **kódování**. Metoda kódování jak zmiňuje Švaříček (2007, s. 229) začíná na úrovni jednotlivých případů. Znamená, že provedeme kódování veškerého materiálu v rámci jednotlivých případů, které je v rámci výzkumu určující pro popis různých pohledů na určitý jev. Prvním krokem kódování je kategorizace kódů, nikoli na úrovni celku, ale na úrovni jednotlivých případů, kdy materiál je ošetřen jako série případových studií. Systém kategorií je vyvinut pro každý případ zvlášť, ke každému případu je rovněž připojeno krátké motto, které jej charakterizuje, a krátká deskripce, která informuje o případu ve vztahu k tomu, co nás zajímá, v našem případě k výzkumné otázce.

Realizace vlastního výzkumu metodou obsahové analýzy dokumentů byla provedena u Policie České republiky, Krajské ředitelství ve Zlíně. Veškerá použitá data k problematice kriminality mladistvých byla získána a vypracována z předložených dostupných vyšetřovacích spisů vedených u PČR a taktéž záznamů a spisů mladistvých pachatelů u PMS ve Zlíně.

Důvodem zpracování získaných dat z vyšetřovacích spisů Policie a PMS byla především skutečnost, že stav a dynamika vývoje kriminality páchané mladistvými představuje dlouhodobě jeden z nejzávažnějších problémů kriminality.

8 VÝZKUMNÝ VZOREK

Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně, kdy zvolené objekty mají vlastnosti, které chceme sledovat. Výzkumným vzorkem budou 4 mladiství pachatelé, klienti PMS za měsíc říjen, listopad, prosinec 2010. Mladiství klienti trvale žijící ve Zlíně ve věku 15 až 18 let, kteří spáchali přečin a dobrovolně spolupracují s Probační a mediační službou Zlín. Tito mladiství se dopustili trestné činnosti v oblasti jednotlivých druhů kriminality mající původ násilného či majetkového charakteru a byli ve sledovaném období roku 2010 a 2011 řešeni pracovníkem PMS s následným uloženým opatřením. Ve výzkumném vzorku řešených mladistvých delikventů byly pouze osoby mužského pohlaví. V daném období nebyla řešena žádná mladistvá.

9 REALIZACE VÝZKUMU

Výzkum s kvalitativním pozorováním tazatele při prvních a průběžných rozhovorech pracovníka PMS s klientem a analýzou dokumentů byl proveden v období od října 2010 do března 2011.

Prvním krokem, předcházejícím započetí výzkumného šetření, bylo seznámení každého z chlapců s důvody realizace mého výzkumu, tématem výzkumu a způsobem jeho metodického provedení. Dalším krokem bylo příslibení anonymity chlapcům, pročež uvádím pouze změněná křestní jména a reálný věk. Byl jsem si vědom, že rozhovory musí být časově omezeny, neboť z mé strany panovala obava, že v případě prodlužování by mohlo dojít k prudkému poklesu pozornosti a soustředěnosti dotazovaných chlapců z důvodu jejich věku či momentálních nálad.

Je také možné, že mladiství delikventi s negativním postojem k PMS by se pohovoru s pracovníkem a následného průzkumu s rozhovorem nezúčastnili, ale jelikož byly první schůzky povinné alespoň s jedním s rodičů, byli všichni řešení mladiství respondenti zahrnuti do vzorku a nedošlo tím k následnému zkreslení vzorku. Tuto skutečnost bychom měli mít na paměti při posuzování závěru výzkumu.

Na počátku měsíce října 2010 jsme kontaktovali pracovníka PMS, který nám poskytl základní dokumentaci a spisový materiál k mladistvým pachatelům trestné činnosti, v rámci trestněprávního opatření nařízeného soudem pro mladistvé. Dále jsme kontaktovali Policii ČR ve Zlíně a vyžádali si vyšetřovací spisy a dokumentaci k mladistvým, kteří byli zahrnuti do opatření PMS. Dokumenty byly následně zpracovány, kde jsme hledali relevantní údaje, které nám pomohou odpovědět na jednotlivé cíle.

Po realizovaném záměrném výběru mladistvých respondentů a analýze dokumentů byly domluveny rozhovory s jednotlivými mladistvými z našeho zkoumaného souboru. Tyto rozhovory proběhly v průběhu měsíce ledna, února a března roku 2011 v hlavní kanceláři střediska, pod které mladiství delikventi měli místní příslušnost, a pokud možno v den jejich pravidelné návštěvy. Ve všech jednotlivých případech tazatel představil průzkum mladistvým a následně i zaměstnanci probačního a mediačního střediska ve Zlíně. Všichni mladiství respondenti dodrželi schůzku se svým úředníkem a s tazatelem v den, kdy měl být tazatel přítomen, aby průzkum představil a následně provedl rozhovor.

10 VÝSLEDKY VÝZKUMU

10.1 Výsledky k dílčímu cíli 1

Cíl 1: Zjistit, které faktory působí na spáchání trestné činnosti mladistvého.

Nejdříve jsme zjišťovali faktory, které měly vliv na spáchání trestné činnosti mladistvého, k čemuž bylo použito kazuistik vztahujících se k jednotlivým případům mladistvých z našeho zkoumaného vzorku, které vychází z analýzy dokumentů Policie ČR a spisů PMS. Pro orientaci si zvolíme kódy: K1 (Jirka), K2 (Patrik), K3 (Radek), K4 (Štefan).

Z kazuistik vyplývá, že jedním z důležitých faktorů je rodina, kde mladistvý vyrůstá a která na něj bezprostředně působí. Důležitým hlediskem je typ a vlastnosti rodiny, v rámci emocionálního, ekonomického a sociálního působení na mladistvého.

K1 „matka je na všechno sama“

K2 „nevlastní otec“

K3 „zaměstnaní rodiče“

K4 „otec alkoholik“

Dva z respondentů pocházejí z neúplných rodin, kde v případě Jirky otec nepřispívá na děti a matka se z tohoto důvodu ocitla v tíživé finanční situaci, která má za následek negativní postoj k Jirkovi a posměch ze strany spolužáků. Ve druhém případě Patrika si matka přivedla do rodiny nového partnera, který nevlastního syna nemá rád a dává mu to znát, proto se doma téměř nezdržuje a čas tráví ve společnosti kamarádů. Zbylí dva respondenti pocházejí z úplných rodin, i když ani v těchto případech se nejedná o pozitivum, vzhledem k rodičům Radka, kteří jsou oba velmi zaneprázdnění a synovi se nevěnují nebo u Štefana, který má otce alkoholika a tato příčina sebou nese finanční i sociální následky.

Dalším faktorem ovlivňující chování a jednání mladistvého je školské zařízení, které navštěvuje. Důležitým faktorem je i vhodnost výběru daného typu školy či její zaměření, které má vliv na samotné vnímání mladistvým a v neposlední řadě i následná pravidelná školní docházka bez absencí, pokud jej daný typ školy baví.

K1 „posměch spolužáků“

K2 „nezajímavý obor“

K3 „škola je nudná“

K4 „škola mne nebaví“

Kódy K2, K3 a K4 reprezentují negativní vztah ke škole samotné, který má za následek občasné neomluvené hodiny i samotný školní prospěch jednotlivých respondentů. Tímto následkem se potvrzuje negativní vliv školy, která není cílem zájmů tří mladistvých respondentů a tito se následně zaměřují na jiné cíle, protispolečenské. V případě K1 byla škola i její zaměření zvolena správně, ale vlivem rodinných faktorů se zde vyskytly negativní reakce a postoje ze strany spolužáků, což má za následek nepravdělnou docházku a absenci.

Ve vztahu k trestné činnosti spáchané mladistvými se objevují ve vyšetřovacích dokumentech Policie ČR a spisech PMS faktory majetkového i násilného charakteru.

K1 „krádež telefonu a hotovosti“

K2 „krádež hotovosti a elektrické pily“

K3 „výtržnost a napadení“

K4 „vydírání a šikana“

K posouzení faktorů trestných činů byl na základě kódu K1 a K2 finanční a materiální prospěch za účelem zisku. V obou případech je to dáno okolnostmi a rodinnými faktory, které jim nezabezpečily stejné nebo obdobné materiální vybavení, v případě K1 se jednalo o kvalitní mobilní telefon a u K2 spíše o finanční hotovost s následným užitkem ze hry na výherních automatech. Případy K3 a K4 reprezentují pozitivní vztah k násilí. Na otázku, který faktor ve vztahu k trestné činnosti dovedl mladistvé ke spolupráci s PMS můžeme dát jednoznačnou odpověď, že se jedná o rodinné zázemí, které neposkytuje mladistvým jedincům plnou podporu a dále jsme zjistili ve třech případech negativní postoj ke školskému zařízení, které má za následek přeorientování zájmů v opačnou směr.

Kazuistika 1

Rodinná anamnéza

Šestnáctiletý Jirka se narodil v úplné rodině. Matka 37 let, vyučená a zaměstnaná jako dělnice, otec 35 let, vyučen a pracuje jako dělník ve strojírnách. Byl převážně vychováván matkou. V jeho patnácti letech se rodiče rozvedli. Rozvod rodičů byl doprovázen častými hádkami, které obě děti těžce nesly. Jirka a jeho starší sestra byli svěřeni do péče matky. Matka působí jako neprůbojná žena, která postrádá schopnost vhodného přístupu k synovi a není dostatečně důsledná s přiměřenou dávkou přísnosti. Je na celou domácnost a dvě děti sama a dle jejího tvrzení: „žijí od výplaty k výplatě“, protože vlastní otec na děti nepřispívá. Chlapec sám soudí, že matka nemá moc peněz a z toho důvodu nedostává ani

kapesné a je ve škole pro smích ostatním spolužákům, kteří mají značkové oblečení a kvalitní telefony.

Školní anamnéza

Jirka navštěvoval základní školu, kde patřil mezi nejlepší žáky a problémy s ním nebyly. Po nástupu na střední průmyslovou školu se chlapcův prospěch začal zhoršovat, kdy třídní učitelka tuto změnu spojila s prvními náznaky rodinných problémů. Ve třídě byl Jirka diskriminován v důsledku finanční situace své rodiny a nepoměru ve kvalitě oblečení a vybavení se svými spolužáky, kteří se mu začali vysmívat a dávali mu najevo jejich nadřazenost. Začaly se u něj objevovat neomluvené absence. Choval se hrubě k vyučujícím a stranil se spolužáků.

Osobní anamnéza

Rozvod rodičů na Jirku negativně dopadl, jak po citové stránce, tak i po finanční, kdy s otcem „odešla“ půlka příjmů. Říká, že má málo peněz a taky by chtěl mít kvalitní mobilní telefon s fotoaparátem, jak má většina jeho spolužáků. Uznává, že to byla hloupost co provedl, způsobená příležitostí mít něco, co mají ostatní. Chce se zlepšit ve škole a zase se začít dobře učit, aby měl v dospělosti dobře placenou práci a mohl si koupit spoustu hezkých věcí.

Trestná činnost

Jirka v létě o prázdninách při stanování na oslavě narozenin odcizil z batohu jednoho z kamarádů mobilní telefon se SIM kartou a z peněženky vzal finanční hotovost. Odcizené věci si ponechal pro vlastní potřebu. Dle dikce zákona si tímto jednáním присvojil cizí věc tím, že se jí zmocnil. Okradený kamarád po zjištěné ztrátě podal společně s rodiči trestní oznámení na neznámého pachatele, které učinil na Policii. Policie v rámci prošetřování okolností případu zjistila pachatele Jirky, který se k činu doznal.

Po zjištění pachatele krádeže, který byl v době spáchání trestného činu mladistvý, vyrozuměla Policie dle nařízení zákona Probační a mediační službu Zlín. PMS na základě vyrozumění o trestním stíhání mladistvého poslala Jirkovi pozvánku k úvodní konzultaci, kde mu popsala přístup k urovnání následků trestného činu, jehož se dopustil a taktéž mu navrhla spolupráci, jejímž cílem může být zohlednění trestu. Pozvánka byla odeslána také rodičům Jirky, kde byl uveden termín jeho návštěvy a možnost prizvání obhájce ke konzultaci s PMS. V pozvánce je výslovně řečena nutnost účasti minimálně jednoho z rodičů, zákonných zástupců. Po vyrozumění Jirky a jeho rodičů zahájilo středisko PMS na podnět státního zástupce činnost, kde byl dán návrh odklonu o podmíněném zastavení trestního

stíhání Jirky se zkušební dobou 6 měsíců a povinném odpracování obecně prospěšné práce ve výměře 30 hodin. PMS prováděla úkony formou telefonického rozhovoru s matkou Jirky a osobní konzultace s Jirkou, kterému bylo navrženo, aby se spojil s poškozeným, okradeným kamarádem a dohodli se na vyčíslení škody a její úhradě. Poškozený vyčísлил škodu na odcizeném telefonu 1000 korun, kartu s kreditem na 200 korun a hotovost z peněženky 250 korun. Jirka se škodou souhlasil a uvedené částky uhradil.

Při další schůzce pracovníka PMS byla společně s Jirkou přítomna i matka. Na schůzce se jednalo o uložení SPČ dle zákona č. 218/2003 Sb. O soudnictví ve věcech mládeže, dle § 18 odst. 1 písmene c). Toto uložení OPP podepsal státní zástupce, Jirka, matka i pracovník PMS. Dále podepsali a seznámili se s ukládáním a druhy výchovných opatření a dohledu dle § 15 – 20, zákona č. 218/2003 Sb. Pracovník PMS vypracoval zprávu o spolupráci s klientem, který je stíhán v trestní věci přečinu krádeže dle § 205 odst. 1 písmene a) Trestního zákona, kde popsal postoj Jirky, který od počátku s PMS spolupracoval, s poškozeným se spojil, omluvil se mu a škodu v celkové výši uhradil. Jirka souhlasil s návrhem státního zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání a vykonáním SPČ. Společensky prospěšnou činnost po domluvě s ředitelem vykonával v areálu základní školy, kdy v zimních měsících odklízěl sněh.

Po shrnutí a závěrečném stanovisku PMS bylo navrženo vzhledem k uvedeným skutečnostem podmíněné zastavení trestního stíhání, se kterým se Jirka i matka seznámili a souhlasili s jejím předání orgánům činným v trestním řízení s dohledem PMS.

Státní zástupce po pečlivém zvážení všech zjištěných skutečností vydal usnesení o podmíněném zastavení, se zkušební dobou v trvání 6 měsíců a vykonáním OPP pro základní školu v délce 30 hodin. V případě dopuštění se protiprávního jednání ve zkušební době, rozhodne státní zástupce o pokračování trestního stíhání u mladistvého Jirky.

Kazuistika 2

Rodinná anamnéza

Šestnáctiletý Patrik se narodil v úplné rodině jako 3. dítě v pořadí. Má dvě starší sestry (22 a 18 let) a mladšího nevlastního bratra, kterému je deset let. V pěti letech mu následkem úrazu zemřel otec a když mu bylo devět let, přivedla matka do rodiny nového druhá. Matka nepracuje a je charakterizována jako špatná vychovatelka, kdy nechává Patri-

ka víceméně bez dozoru, zanedbává péči o něj, jak běžnou (hygiena, strava, oblečení), tak i materiální. Nepřiměřeně ho trestá za maličkosti a je nedůsledná ve výchově. Nový partner matky pracuje jako dělník ve stavebnictví a nevlastního syna nemá rád. Vztah Patrika k rodině je výrazně negativní. V rozhovoru uvedl, že nevlastní otec dává přednost před ním svému synovi, jeho nevlastnímu bratrovi, jemu pořád nadává a fyzicky ho trestá. Nevlastní otec ho nikam nechce pouštět a vše mu zakazuje. Z těchto důvodů Patrik několikrát přemýšlel o útěku z domova, ale vždy si to rozmyslel a veškerý volný čas trávil s kamarády. Měl pocit, že mu doma nikdo nerozumí a proti se stýkal jen s partou kamarádů. Dobré vztahy neměl ani se sourozenci a uvádí, že si vzájemně dělali schválnosti.

Školní anamnéza

Charakteristika sociálních kontaktů Patrika je výrazně ovlivňována důsledkem zklamání v rodině. Působí samostatně a rozhodně, s vlastním názorem, do kterého si nenechá mluvit. Během povinné základní školní docházky neměl výrazné problémy a byl průměrným žákem se zájmem o sport a zeměpis. Školu také navštěvoval bez absencí. V současné době navštěvuje střední odborné učiliště, kde ho nebaví zvolený obor a nemá tam moc kamarádů.

Osobní anamnéza

Ke svému jednání, které spáchal, se staví čelem. Pravděpodobně z důvodu neinformovanosti nebo možnosti si něco dokázat a nést tak tíhu svého činu. Nad budoucností zatím nepřemýšlí, jen si přeje, aby se co nejdříve „postavil na vlastní nohy“ a osamostatnil se.

Trestná činnost

Případ Patrika, který je stíhán za podílnictví dle § 214 odst. 1. trestního zákona, kdy jeho kamarád ukradl 9 tisíc korun z bytu rodičů společného kamaráda, kde byli na oslavě narozenin. Hotovost utrácel v barech a hernách ve Zlíně společně s kamarádem za účelem majetkového prospěchu a tím spáchal provinění podílnictví.

Po oznámení Policií o zahájení trestního stíhání, pozvala PMS ve Zlíně na osobní konzultaci Patrika i s rodiči. Patrik se v daný termín dostavil společně s matkou a sdělil pracovníkovi PMS, že nevěděl, že se dopouští trestného činu, přesto je ochoten svou škodu uhradit. Jedná se o ukradené peníze, které dostal od kamaráda a utratil je. Dále sdělil, že je studentem SOU v Otrokovicích a ve škole mu to moc nejde. Škola ho nebaví, proto tam nechodí a má neomluvené absence.

Po vyrozumění Patrika a jeho matky zahájilo středisko PMS na podnět státního zástupce činnost, kde byl dán návrh odklonu o podmíněném zastavení trestního stíhání se zkušební dobou 6 měsíců a povinném odpracování OPP ve výměře 50 hodin. PMS prováděla úkony formou osobní konzultace s Patrikem, kterému bylo navrženo, aby se spojil s rodiči okradeného kamaráda dohodli se na úhradě finanční částky, formou splátek. Trest OPP vykonával v jedné ze zlínských církví, kde měl na starosti úklid společenských místností a chodeb. Dalším opatřením v rámci trestu byl dohled a pravidelné měsíční schůzky s pracovníkem PMS ve středisku. V průběhu únorové osobní konzultace s pracovníkem PMS Patrik uvedl, že práce pro církve, které vykonává v rámci OPP jej nebaví a o další spolupráci s PMS nemá zájem, protože se musí sám poprat s tím co udělal a také z toho důvodu, že se v minulosti dopustil jiných věcí a předpokládá, že celá záležitost stejně skončí u soudu. Patrik si byl vědom, že toho má víc co udělal a při spolupráci s PMS by ztrácel čas, který by dle něj neměl smysl. Na základě Patrikova sdělení vypracovalo středisko PMS sdělení o nespolupráci, které předalo státnímu zástupci s následným pokračováním v trestním stíhání.

Během dalšího pokusu o spolupráci s Patrikem bylo PMS dodáno další usnesení dle § 160 odstavce 1, zákona 218/2003 Sb. o zahájení trestního stíhání za krádež ve formě spolupachatelství dle § 23 Trestního zákona, kdy se společně s kamarádem vloupal do chaty v zahrádkářské kolonii a společně ukradli elektrickou řetězovou pilu, kterou následně prodali. Dále vloupáním poškodili vstupní dveře do chaty, které vypáčili. Po dalším telefonickém rozhovoru s pracovníkem PMS Patrik opět spolupráci odmítl.

Vzhledem k jeho negativnímu postoji mu bylo vydáno vyrozumění o podání obžaloby za provinění podílnictví dle § 214 odst. 1 písmeno a) Trestního zákona a provinění krádeže dle § 205 odst. 1 písmeno b) ve spolupachatelství, kdy si cizí věc přisvojil tím, že se jí zmocnil a čin spáchal vloupáním. Následně PMS vyrozuměla orgán pověřený péčí o mládež a Patrik byl obžalován, kdy mu byla uložena podmínka na dobu 6 měsíců. Tímto svým jednáním si Patrik vysloužil záznam v rejstříku trestů.

Kazuistika 3

Rodinná anamnéza

Patnáctiletý Radek se narodil do úplné rodiny a vyrůstá jako jedináček. V současnosti bydlí rodina v centru města, matka i otec podnikají a dle jeho slov nemají moc času

na trávení společného času. U Radka nebyla zjištěna žádná zdravotní komplikace ani porucha, je sportovní typ, atletické konstituce, fyzicky nadprůměrně zdatný, s chováním jedináčka. Vztah Radka k rodičům je průměrný, vždy mu dají o co si řekne. Dále uvedl, že ve volném čase býval nejčastěji sám, hrál počítačové hry, chodil do knihovny a četl knihy a časopisy a hodně si hrál s hračkami. Dělal si různé sbírky hraček a stavebnic.

Školní anamnéza

Mateřskou školu navštěvoval od dvou do šesti let, protože matka budovala kariéru a Radkovi se moc nevěnovala. Na základní škole měl v mladším i starším školním věku slabý prospěch, který doháněl svým agresivním chováním a využíváním fyzické převahy vůči spolužákům. Tím si také získal vedoucí postavení ve skupině. Volný čas tráví sportem v němž vyniká a imponuje tak kamarádům, zejména volejbal a nohejbal. V současné době studuje víceleté gymnázium, které mu vybrali rodiče. Průměrně prospívá a docházku má pravidelnou když jej škola nebaví.

Osobní anamnéza

Radek je přizpůsobivý a ochotný ke spolupráci, naopak dle vyjádření kantorů umí být drzý, sprostý a oponuje. Nemá rád také kritiku, i když je oprávněná. Škola ho nebaví, ale líbí se mu tam holky, proto se snaží vždy nějakým způsobem na ně zapůsobit. Potřebuje být obdivován a chválen za své přednosti.

Trestná činnost

Případ Radka ze Zlína, který je stíhán pro výtržnictví dle § 358 odst. 1 Trestního zákona, kterého se měl dopustit během vyučovací přestávky, v přítomnosti dalších spolužáků na základní škole, kdy bez jakékoli předchozí příčiny fyzicky napadl žáka prvního ročníku dvěma údery pěstí do levého ucha, čímž mu dle lékařské zprávy způsobil natržení levého ušního lalůčku a následně útok opakoval po obědě před školou dalšími dvěma údery pěstí do obličeje. Následující den napadl Radek dalšího spolužáka několika údery pěstí taktéž do obličeje.

Při osobní konzultaci i s matkou Radek řekl, že se nezbavuje odpovědnosti za napadení a přiznal se k činům. Jako důvod napadení uvedl to, že ho první napadený spolužák pomlouval a druhý se mu smál. Sdělil, že není agresivní, že ho jen naštvála situace ve škole a to ho vyprovokovalo. PMS na základě vyrozumění o trestním stíhání mladistvého poslala Radkovi pozvánku k úvodní konzultaci, kde mu popsala přístup k urovnání následků trestného činu výtržnictví, jehož se dopustil a taktéž mu navrhla spolupráci, jejímž cílem může být zohlednění trestu. Pozvánka byla PMS doručena také rodičům Radka, kde

byl uveden termín jeho návštěvy a možnost přizvání obhájce ke konzultaci s PMS. V pozvánce je výslovně řečena nutnost účasti minimálně jednoho z rodičů, zákonných zástupců. Po vyrozumění Radka a jeho rodičů zahájilo středisko PMS na podnět státního zástupce činnost, kde byl dán návrh odklonu o podmíněném zastavení trestního stíhání Radka se zkušební dobou 6 měsíců a povinném odpracování OPP ve výměře 60 hodin. PMS prováděla úkony formou telefonického rozhovoru s matkou a osobní konzultace s Radkem, kterému pracovník PMS navrhl, aby se spojil s poškozenými a omluvil se jim.

Matka uvedla, že se synem nikdy problémy neměli, že je prostě normální puberták. Oba uvedli, že mají zájem na nějakém příznivém řešení a akceptují i vykonávání OPP.

Radek se s napadenými spolužáky setkal a omluvil se za své chování. Tito omluvu přijali a nechtěli danou věc dále řešit. Vzhledem k jeho postoji dal státní zástupce příkaz k zastavení trestního stíhání dle § 307 Trestního řádu se zkušební dobou 12 měsíců a 60 hodinami OPP pro vzdělávací institut, kde vykonával úklidové práce a vytíral podlahy.

Kazuistika 4

Rodinná anamnéza

Sedmnáctiletý Štefan se narodil v úplné rodině, která má v současnosti mnohočetné problémy. Otec, 46 let, vyučen jako zedník, je alkoholik s nepravidelnou prací a matka, 44 let, bez vyučení se základním vzděláním je zaměstnaná jako uklízečka na základní škole. Má jednoho vlastního bratra a sestru. Vychováván byl od narození především matkou. V předškolním věku byla výchova průměrná. V roce 2009 se rodina přistěhovala z pohraniční obce do Zlína a Štefan musel změnit školu. Atmosféra v rodině je špatná a ekonomická situace a kvalita péče o dítě je výrazně průměrná. Bydlení je spíše nevyhovující, malé, přeplněné, kde žijí čtyři osoby. Byt je průměrně udržovaný.

Školní anamnéza

Štefan do mateřské školy nechodil a základní školu se slabým prospěch. S chováním měl přibližně od 8. třídy určité problémy, kdy začal chodit pozdě do školy a vyrušoval při vyučování. V prvním ročníku SOU problémy kulminovaly, při vyučování u něj převládala neklid, nervozita a nesoustředěnost. Nenosił zadané domácí úkoly ani pomůcky do technických předmětů. Rodiče na výzvy školy nereagovali. Štefan se na sebe snažil jakýmkoliv způsobem upozorňovat a ve vyučování rušil.

Osobní anamnéza

Dle vyjádření pedagogů je Štefan málo adaptabilní, nedokáže se podřizovat, je často slovně v opozici, i když nemá pravdu. Hledá uznání, cítí se podceňován, je nespokojen a distancuje se od zacházení s ním ze strany okolí, jež pociťuje jako tvrdé a bez porozumění.

Trestná činnost

Případ Štefana ze Zlína, který je stíhán pro spáchání provinění vydírání dle § 175 odst. 1 Trestního zákona. Štefan se dopustil vydírání a šikany tím, že ve škole požadoval po spolužákovi vietnamské národnosti finanční částky, vyvolával u něj pocit strachu a beznaděje, tím, že mu vyhrožoval zabitím, uřezáním prstů, zapálením bytu a celkovou likvidací.

Spolužák byl nucen Štefanovi nosit peníze a nakupovat jídlo a pití, čímž vzbudil doma podezření nad neustálým nedostatkem peněz a neodůvodněnými žádostmi o ně. Událost byla cestou školy předána Policii, která určila pachatele a vyzooměla PMS.

První setkání s pracovníkem PMS proběhlo za účasti obou rodičů, kde jim byl vysvětlen daný problém a způsob jeho nápravy a řešení při spolupráci s PMS. Současně byl Štefan poučen o výchovných opatření dle § 15 až § 20 zákona č. 213/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, kdy souhlasil s povinností vykonat bezplatně OPP. Při druhé schůzce společně s matkou byly hledány příčiny jeho protiprávního chování a jednání, kdy v závěru souhlasil s návrhem státního zástupce o předběžném zastavení trestního stíhání s uložením vykonání OPP. Během následující schůzky s pracovníkem PMS bylo shrnuto vše podstatné z minulých setkání a Štefan sdělil, co si z minulých rozhovorů zapamatoval za povinnosti, které mu nastanou. Byl poučen o výkonu dohledu, který u něj trvá 14 měsíců, po který bude trvale navštěvovat středisko PMS ve Zlíně a dále musí odpracovat 60 hodin OPP u církve ve Zlíně. Dále byly domluveny termíny kdy a kde se bude s pracovníkem PMS scházet, aby nebyl omezen ve studijních povinnostech a matce Štefana byla nabídnuta účast u pohovorů, pokud bude chtít být dále přítomna. Štefan navrhuje termín schůzek v odpoledních hodinách, vždy, když mu skončí praxe jednou měsíčně. Působí drzým dojmem a je slušně oblečen. Na sobě má rifle s bílou košilí, světlým svetrem a tenisky. Neustále udržuje vizuální kontakt s pracovníkem PMS, který mu vysvětluje smysl dohledu, kdy se jedná o život na svobodě za dodržení výchovných uzpůsobení a pravidelné sledování mladistvého v dohledu a výchovného působení na něj a také přímo v rodině, kde jedna konzultace proběhne. Dále je informován a upozorněn o možné sankci, pokud se

dopustí dalšího protiprávního jednání nebo nebude plnit závazky, že věc může být poslána před soud, kde bude souzen. Štefanovi je řečeno, že se dopustil mladické nerozvážnosti, že to byla blbost, aby si to uvědomoval, co mu hrozí, pokud se nenapraví. Musí navíc informovat pracovníka PMS o odpracovaných hodinách, o problémech ve škole, kdy ředitel školy je informován o činnosti Štefana s PMS. Jsou dána pravidla za jakých podmínek se může ze setkání s pracovníkem PMS omluvit a dostává kartičku o sezeních, kde budou uvedeny přesné termíny dalších schůzek ve středisku, kam bude docházet.

Pracovník Štefana poučil o právech a povinnostech PMS, kdy nebude nic dělat za jeho zády a státnímu zástupci zašle 2x během dohledu zprávy o výkonu dohledu a veřejně prospěšné činnosti. Pracovník dále hovoří s matkou o Štefanovi a ptá se, jak to probíhá u nich doma a jak se Štefan chová. Matka odpovídá, že to má Štefan v povaze a nic s tím nenadělají, někdy musí mít nervy ze železa. Dodává, že se musí Štefan dát ve škole dohromady a doufá v to, že se vše uklidnilo. Na to pracovník PMS odpovídá, že je Štefan v podmínce a nesmí se nic podobného opakovat, jinak hrozí, že půjde rovnou před soud, když tak závažně porušil zákon. Navíc si musí Štefan napřed vše promyslet, než něco udělá a ne až po činu. Pracovník bude se Štefanem během následujících schůzek komunikovat, bude na Štefana nepříjemný a bude ho učit v takových situacích reagovat, aby uměl jednat a používat svou řeč. Matka, která působí dojmem nevzdělané ženy se špatnou výslovností Štefana neustále omlouvá a zjemňuje jeho výrazy. Říká, že by Štefan potřeboval zkusit, jaké to je, když je někdo škaredý na něj, jako je on „škaredý“ na matku a sestru. Navzájem si s pracovníkem vymění telefonické kontakty a matka je pracovníkem poučena, aby na Štefana dohlédla a ten se pravidelně zúčastňoval setkání ve středisku PMS. Pracovník také Štefana upozorňuje na pravidelné docházení k SPČ k Salesiánům, kde tamní vedoucí bude vyplňovat tabulku o činnosti Štefana a jeho odpracovaných hodinách.

Pracovník se na závěr zeptal matky, zda jí něco zajímá, kdy dostal odpověď: „*to ani né, kéž by se Štefan změnil..*“

Z rozboru kauzistik jednotlivých případů bylo zjištěno, že mladiství pachatelé trestných činů, kteří mají v souvislosti s trestnou činností uloženo opatření vztahující se ke spolupráci s PMS, pocházejí ve dvou případech z úplných rodin a ve dvou případech z rodin neúplných - rozvrácených, kde v jednom případě žije respondent s matkou bez otce a u druhého respondenta je vlastní otec nahrazen otcem nevlastním, který má k respondentovi negativní vztah, což se projevuje na chování a jednání respondenta k ostatním členům rodiny. Celá skupina respondentů strávila dosavadní život v rodinném

kruhu. Ani jeden, ze zkoumaných mladistvých nebyl v žádné formě náhradní péče, v dětském domově, v polepšovně či nápravném zařízení pro mladistvé. Všichni zkoumaní mladiství netrpí žádnými vrozenými nemocemi nebo poruchami ani nemají žádné jiné zdravotní komplikace nebo postižení.

Ve vztahu ke školnímu prospěchu byla zjištěna malá motivovanost nad navštěvovanou školou, která se projevovala absencemi ve škole a celkovým nezájmem u třech zkoumaných respondentů. V posledního respondenta se jednalo o negativní postoj spolužáků k jeho osobě, což se projevilo také absencemi. Nabízí se otázka, proč spáchali trestný čin, když chodili do školy a neměli žádnou kriminální minulost. Je to způsobeno nezájmem o školu a orientaci zájmů respondentů na jiné cíle či zájmy, zejména protispolečenského charakteru.

Spolupráce s PMS byla uložena za spáchané trestné činy majetkového a násilného charakteru, kde u dvou respondentů se jednalo o krádeže hotovosti a věcí a u posledních dvou respondentů se jednalo o napadení spolužáků a šikany.

10.2 Výsledky k dílčímu cíli 2

Cíl 2: Zjistit, jak mladiství vnímají jim uložená trestněprávní opatření PMS.

Ke zjištění cíle 2 byl použit polostrukturovaný rozhovor s mladistvými delikventy, kde jsme se kódováním snažili zjistit podstatná fakta, na základě kterých jsme použili následující kódy.

Z rozhovorů vyplývá povědomost mladistvých, že opatření PMS dostali za páchaní trestných činů v trestněprávním řízení.

K1.2 „myslel jsem, že půjdu do vězení, udělal jsem blbost“

K2.2 „je to ztráta času“

K3.2 „jsem rád, bál jsem se polepšovny“

K4.2 „je to přísné, ale zvládnou to“

Celkem 3 respondenti uvedli synonyma kódu 1.2, z čehož je patrné, že si byli vědomi svého činu i následků, které trestná činnost přináší. Pouze u jednoho respondenta K2, byl zaznamenán negativní postoj k samotnému opatření.

Pokoušeli jsme se zjistit, zda-li mladistvý věděl, co znamená opatření PMS.

K1.2 „nevím“

K2.2 „nevím“

K3.2 „něco jako práci místo vězení“

K4.2 „nezajímalo mne to“

Respondenti K1, K2 a K3 neměli před počátkem spolupráce s PMS povědomí o tom, čím by se měla instituce PMS zabývat. Pouze respondent K3 se nepřímo „trefil“ do její činnosti. Toto nevědomí je dáno věkem respondentů, kteří mají spoustu jiných zájmů než jsou státní instituce.

Na otázku, s jakými očekáváními přistoupili k opatření PMS se všichni respondenti shodovali.

K1.2 „něco jako soudce ve filmu“

K2.2 „asi nějaká autorita“

K3.2 „jako schůzka s advokátem“

K4.2 „něco jak výslech u policajtů“

Samotné očekávání opatření PMS bylo shodně posuzováno všemi respondenty, jako instituci, která má určitou vážnost, kterou však vzhledem k jejich věku a nevědomosti nedokázali přesněji definovat. Proto bych tento postoj označil spíše jako přirozený, jež je dán uvedenými faktory.

10.3 Výsledky k dílčímu cíli 3

Cíl 3: Zjistit, jak mladí delikventi zvládají výkon stanoveného opatření.

K posouzení cíle 3 byl použit polostrukturovaný rozhovor, na základě kódování byly použity tyto kódy.

K1.3 „je v pohodě“

K2.3 „je mi to jedno“

K3.3 „občas pokecáme víc než doma“

K4.3 „jsem rád“

Respondenti K1, K3 a K4 vnímají opatření pozitivně a také tak k němu přistupují. Je to dáno informovaností ze strany pracovníka PMS a jejich osobnímu přístupu a snaze napravit své činy. Negativní přístup projevil respondent K2, který v průběhu trestu obecně prospěšných prací a stanoveného dohledu pracovníka PMS porušil dané podmínky a spolupráci ukončil s následným odsouzením.

V rámci dílčího cíle 3 jsme zjišťovali, zda mladiství dodržují nařízený kontakt s pracovníkem PMS.

K1.3 „naplánovali jsme to vždycky po praxi“

K2.3 „je to otrava“

K3.3 „to bylo v pohodě“

K4.3 „trajfl tady má hned zastávku, tak to jde“

K dodržování nařízeného kontaktu přistupovali respondenti K1, K2 a K3 pozitivně z důvodu oboustranného domluvení termínu schůzky, která vyhovovala oběma stranám a dále to bylo dáno blízkostí městské hromadné dopravy. Nepohodlí při pravidelných návštěvách střediska PMS zažíval respondent K3, který uváděl, jako hlavní důvod vzdálenost od místa bydliště ke středisku a k samotnému opatření zaujímal negativní postoj.

Zajímalo nás také zda mladiství obdrželi nějaké rady v rámci spolupráce s PMS.

K1.3 „měl bych se omluvit“

K2.3 „vrátit peníze“

K3.3 „mluvit víc o problémech“

K4.3 „jít se omluvit“

Všichni mladiství respondenti dostali v rámci spolupráce s pracovníkem PMS rady či doporučení, za účelem pomoci jim odčinit spáchané protispolečenské činy a napravit způsobené škody následkem jejich jednání. Všichni radu přijali a bylo jen na nich, jak se k ní postaví.

V rámci samotného opatření PMS bylo pro nás důležité zjištění, jak sami mladiství hodnotí vztah s pracovníkem PMS.

K1.3 „sympaťák a v pohodě“

K2.3 „je v pohodě a zdá se klid'as“

K3.3 „je chytrý“

K4.3 „je normální a někdy přísný“

Vnímání samotné osoby pracovníka PMS je u všech respondentů kladné a reprezentují pozitivní vztah k pracovníkovi. Uvědomují si, že se jedná o zkušeného profesionála s pozitivním přístupem. Je to způsobeno dlouholetou praxí v daném oboru a s problémovými lidmi.

10.4 Výsledky k dílčímu cíli 4

Cíl 4: Zjistit, jaké opatření by si mladiství delikventi sami vybrali.

Ke zjištění cíle 4 byl použit polostrukturovaný rozhovor, jehož kódováním jsme zvolili tyto kódy.

K1.4 „asi žádné jiné.“

K2.4 „asi nic jiného“

K3.4 „asi jinou práci“

K4.4 „jsem doma a to je hlavní“

Respondenti se shodují, že by si v případě volby nevybrali jiné opatření, pouze dva respondenti by zvolili jiný druh práce v rámci obecně prospěšných prací. Uznávají, že opatření PMS má význam a pozitivní vliv už jen z důvodu, že jsou na svobodě a nejsou umístěni do některého z výchovných či nápravných zařízení. Otázkou však zůstává, zda by se podařilo tuto myšlenku realizovat a zda by byl ze strany zákonodárců projevem zájem.

Zajímalo nás zjištění, pokud by spáchal mladistvý opakovaně trestný čin, jestli by zvolil opět PMS?

K1.4 „asi jo“

K2.4 „lepší jak past'ák“

K3.4 „schůzky jsou docela zajímavé“

K4.4 „asi ano“

Mladiství respondenti ze zkoumaného souboru si uvědomují pozitivní přínos ve spolupráci s PMS. Je to dáno jejich informovaností, přehledem o činnostech a možnostech práce PMS, kterou měli možnost poznat během působení spolupráce na ně samotné, což je dáno i značně patrným ovlivněním z jejich výpovědí na otázky.

Ani jeden z respondentů se nevyjádřil záporně, čímž byl potvrzen hlavní cíl naší práce o pozitivním vztahu uloženého opatření a nařízené spolupráce s PMS.

Respondenti se během rozhovoru nevyjadřovali rozsáhle a nebyli zcela komunikativní. Přičítáme to několika faktorům, mezi které bychom zařadili věkový rozdíl mezi tazatelem a respondentem. Je to dáno i prostředím, kde samotný rozhovor probíhal a celkovou atmosférou budovy soudy, do které se vstupuje bezpečnostním rámem za asistence justiční strážce. Dalším faktorem je jistě věk respondentů, kteří dospělé berou už ze zásady nedůvěřivě, negativně a s odstupem. Zajímavým způsobem by bylo vedení rozhovoru vrstevníkem respondentů, který by mohl „prolomit“ uvedené bariéry v komunikaci.

11 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Zjištěné faktory působící na páchání trestné činnosti mladistvých

Hlavním cílem této práce bylo zjištění vztahu mladistvých pachatelů trestné činnosti k uloženému opatření nařízené spolupráce s Probační a mediační službou. Ze zkoumaných kazuistik vyplývá, že jedním z důležitých faktorů, které mají vliv na páchání trestné činnosti je rodina, kde mladistvý vyrůstá a která na něj bezprostředně působí. Důležitým hlediskem je typ a vlastnosti rodiny, v rámci emocionálního, ekonomického a sociálního působení na mladistvého. Dále jsme zjistili, že mladiství respondenti pocházejí ve dvou případech z úplných rodin a ve dvou případech z rodin neúplných. U respondentů pocházejících z úplných rodin, se v těchto zkoumaných případech nejedná o pozitivum, vzhledem k rodičům jednoho z nich, který má oba rodiče zaneprázdněné a synovi se nevěnují a druhý má otce alkoholika a tato příčina sebou nese finanční i sociální následky.

Tři ze zkoumaných respondentů reprezentují negativní vztah ke škole samotné, který má za následek neomluvené hodiny i samotný školní prospěch jednotlivých respondentů. Tímto následkem se projevil negativní vliv školy, která je nemotivuje a není cílem zájmů těchto mladistvých respondentů, kteří se následně zaměřují na jiné cíle, protispolečenské. V případě posledního respondenta byla škola i její zaměření zvolena správně, ale vlivem rodinných faktorů se zde vyskytly negativní reakce a postoje ze strany spolužáků, což má za následek nepravidelnou docházku a absenci. Důležitým faktorem je i vhodnost výběru daného typu školy či její zaměření, který má vliv na samotné vnímání mladistvým a v neposlední řadě i na následnou pravidelnou školní docházku bez absencí, pokud jej daný typ školy baví.

Vnímání trestněprávního opatření PMS

Na základě provedeného šetření a analýz, které se vztahovaly k určitým cílům jsme zjistili, že mladiství, kteří vykonávají opatření PMS v rámci dohledu a obecně prospěšných prací vnímají ve třech případech uložená trestněprávní opatření PMS pozitivně, jsou si vědomi míry svého provinění a je jim jasné, že mohli být za své činy umístěni v některém z rezidenčních zařízení. Pouze jeden z respondentů zaujímal již od prvopočátku spolupráce s PMS negativní postoj. Vzhledem k věku mladistvých a jejich žádné předchozí kriminální zkušenosti jsme nemohli předpokládat, že by měli povědomí a samotné instituci PMS a také jsme nemohli očekávat jejich pozitivní počáteční vztah k samotnému opatření. Tento

se stal pozitivním po řádném vysvětlení a poučení ze strany pracovníka PMS, kdy následně porozuměli a pochopili důvody a účinky vzájemné spolupráce.

Všichni respondenti uvedli, že jim byla také vysvětlena činnost PMS a i vše spojené s jejich opatřením i následky při porušení podmínek. Tři mladiství respondenti uvedli, že probace jim pomohla pochopit své kriminální jednání a také věří, že probace jim umožní nedostat se v budoucnosti do rozporu se zákonem. Poslední respondent si nebyl jistý.

Postoje k uloženému výkonu trestněprávnímu opatření a pracovníku PMS

Pozitivně vnímají opatření tři respondenti a také tak k němu přistupují. Je to dáno informovaností ze strany pracovníka PMS a jejich osobnímu přístupu a snaze napravit své činy. Negativní přístup projevil pouze jeden respondent, který v průběhu trestu obecně prospěšných prací a stanoveného dohledu pracovníka PMS porušil dané podmínky a spolupráci ukončil s následným odsouzením. Nepohodlí při pravidelných návštěvách střediska PMS zažíval jediný respondent, který uváděl, jako hlavní důvod vzdálenost od místa bydliště ke středisku a k samotnému opatření zaujímal negativní postoj. Všichni mladiství respondenti dostali v rámci spolupráce s pracovníkem PMS rady či doporučení, za účelem pomoci jim odčinit spáchané protispolečenské činy a napravit způsobené škody následkem jejich jednání. Všichni radu přijali a bylo jen na nich, jak se k ní postaví.

Výkon samotného opatření a dohledu neporušili tři z mladistvých delikventů a dle mého názoru je to také výsledkem spoluzapojením členů rodiny do samotného opatření za účelem nápravy jejich dětí. Opatření porušil pouze jeden mladistvý, který jej považoval za ztrátu času a také na rozdíl od ostatních neměl oporu ani u jednoho z rodičů. Při vykonávání OPP, prohlásil, že tato činnost nemá žádné kladné stránky. Vnímá ji jako nepohodlí a omezení svobody a hlavně mu vadí pracovat zadarmo a dále tu činnost považuje za nudnou a za ztrátu času. Z těchto jím uvedených důvodů se rozhodl dále s PMS dále nespolupracovat a přestal vykonávat trest OPP. Vzhledem k těmto okolnostem byl jmenovaný soudem obžalován a odsouzen k podmínce a záznamu v rejstříku trestů. Zbývá část respondentů, jak se nám potvrdilo, se naopak domnívá, že obecně prospěšné práce nemají žádné negativní stránky.

Vnímání samotné osoby pracovníka PMS je u všech respondentů kladné a reprezentují pozitivní vztah k pracovníkovi. Uvědomují si, že se jedná o zkušeného profesionála s pozitivním přístupem. Je to způsobeno dlouholetou praxí v daném oboru a s problémovými lidmi. Pracovníci PMS jsou vnímáni v dobrém světle: jsou trpěliví, důvěryhodní a profesionální. U mladších pachatelů trestné činnosti je obecný předpoklad k

menší důvěře v komunikaci s pracovníkem, který je podstatně starší než jsou respondenti. Všichni mladíci měli z pracovníka i instituce PMS respekt. Bylo to dáno umístěním střediska PMS v budově soudu a vstupem přes bezpečnostní rám s justiční stráží a pak také profesionálním přístupem pracovníka k nim samotným.

V našem případě se negativní reakce na samotného pracovníka PMS nevyskytly. Pracovník si svým přístupem a hlavně zkušenostmi a vědomostmi získal jejich důvěru i respekt. Zřejmě v důsledku této jasné a srozumitelné komunikace s pracovníkem PMS uvedli mladiství respondenti, že probace jim pomáhá pochopit důvody svého protispolečenského jednání a také by jiná opatření nevolili, pokud by se jim dostalo takové možnosti volby. Zmínili pouze, že by si vybrali jinou pracovní náplň, než je ta současná, která se jim zdá těžká či pro ně nevhodná. Až na jednoho mladistvého se všichni respondenti domnívají, že uložená opatření a probace jim v budoucnosti pomůže vyhnout se konfliktům se zákonem.

Podářilo se nám prokázat na základě uvedeného souboru, že zkoumaní mladiství respondenti vnímají uložená opatření PMS jako užitečná a prospěšná. Také se nám z rozhovoru podařilo prokázat, že si mladiství v rámci rozhovoru uvědomují, že nařízená spolupráce s PMS je důsledkem na jejich trestnou činnost, která je společností odsuzována. Také se shodli, že jim opatření a spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem a zamezí tak i páčání dalších možných trestných činů.

Je zajímavé, že nikdo z dotázaných nevedl, že současný trest dostali proto, aby už nepáchali další trestnou činnost. Co se týče negativních stránek použitého opatření vůči mladistvému, byla u jednoho respondenta zmíněna nevýhoda dojíždění a navštěvování sezení s pracovníkem PMS, které zabere příliš mnoho času a dále uvedl, že probace a následná opatření jsou ztráta času. Zbytek respondentů si myslí, že jejich spolupráce s PMS je docela užitečná a jako důvody a názory na opatření s dohledem pracovníka PMS uvádějí přátelský a profesionální postoj.

Zjištění možnosti volby opatření

V rámci zjištění možnosti výběru jiného opatření se všichni mladiství respondenti shodují, že by si v případě volby nevybrali jiné opatření, pouze dva z respondentů by zvolili jiný druh práce v rámci obecně prospěšných prací než tu současnou, která se jim zdála ne zcela blízká. Uznávají, že opatření PMS má význam a pozitivní vliv už jen z důvodu, že jsou na svobodě a nejsou umístěni do některého z výchovných či nápravných zařízení. Otázkou však zůstává, zda by se podařilo tuto myšlenku realizovat a zda by byl ze strany

zákonodárců projevem zájem. Všichni mladiství respondenti ze zkoumaného souboru si uvědomují pozitivní přínos ve spolupráci s PMS. Je to dáno jejich informovaností, přehledem o činnostech a možnostech práce PMS, kterou měli možnost poznat během působení spolupráce na ně samotné, což je dáno i značně patrným ovlivněním z jejich výpovědí na otázky.

Závěr výzkumu

Je možné, že se vyskytují odsouzení mladiství delikventi, kteří zaujímají již od prvopočátku negativní až kritický postoj k probaci i celkové své nápravě, tito ale nebyli do průzkumu v našem sledovaném období zahrnuti, protože se v záměrném výběru taková mladiství nevyskytovali.

Není pochyb o tom, že mladiství spolupracující s PMS vnímají probační službu a práci probačních úředníků ve velmi dobrém světle. Tito odsouzení, vnímají probaci kladně, častěji navštěvují sezení se svým pracovníkem, jsou ochotnější mu naslouchat a častěji se snaží uvést v praxi to, co jim úředník navrhuje. V případě, že by odsouzení vnímali probaci negativně, dostavovali by se na sezení s pracovníkem s menší pravděpodobností nebo by se snažili sezení vyhnout úplně. To by následně vedlo ke zvýšenému počtu porušení podmínek PMS a v konečném důsledku k rozšíření vězeňské populace. Mair (2002) prokázal, že rovněž justiční pracovníci vnímají probaci pozitivně. Kladné hodnocení trestu probace odsouzenými bychom neměli ignorovat ani zapomenout. Neměli bychom však ani ignorovat, že ne všichni dotázaní vnímají probaci stejně kladně. I když se na sezeních s pracovníkem PMS často probírá trestné jednání odsouzeného, je zvláštní, že nikdo z odsouzených nevzal v úvahu, že současný trest dostali, aby jim zabránil páchat další trestnou činnost. Soudy by proto možná měly tuto skutečnost zdůraznit při vynášení rozsudku a probační úředníci by se měli snažit opakovaně odsouzeným zdůrazňovat, že to je hlavní cíl probačního dohledu.

Výsledky tohoto šetření budou poskytnuty pracovníkům na středisku PMS, kteří se věnují jednotlivým odborným činnostem - vykonávají dohled nad pachatelem, zprostředkovávají mediaci mezi pachatelem a obětí, připravují podklady pro rozhodnutí státního zástupce nebo soudce v trestní věci a v neposlední řadě pro účely evidence a případně k učinění dalších opatření vyplývajících z daných výsledků.

ZÁVĚR

Pod pojmem delikvence mladistvých si většina lidí představí nevychovaný dorost, shluklý v partě dalších jim podobných, který má svým chováním namířeno na kriminální dráhu. Nelze však delikvenci hodnotit jako samostatně existující jev. Je zapotřebí se zamyslet nad příčinami, které k tomuto nežádoucímu jednání vedou a zájmu celé naší společnosti je umět včas rozpoznat, podle varovných signálů upozorňující na tento problém. Jen včasným identifikováním těchto ukazatelů můžeme s mladistvým dále pracovat a vést jej k řádnému životu. Mnoho vědních disciplín se dnes problematice delikvence mladistvých věnuje. Zjišťují se nejen příčiny, ale také důsledky delikventního chování mladistvých a v neposlední řadě také jeho dopady na společnost. Velká pozornost je věnována rovněž prevenci před tímto nežádoucím protispolečenským jednáním. Existuje celá řada preventivních programů pro mladistvé, které jsou realizovány prostřednictvím preventivních přednášek Policie ČR, školami i prostřednictvím volnočasových zařízení pro mladé.

Výzkum realizovaný v rámci této diplomové práce byl zaměřen na zjištění vztahu mladistvého delikventa k uloženému opatření nařízené spolupráce s Probační a mediační službou. Tento vztah jsme dále ověřovali a zjišťovali i existující faktory, které mají vliv na samotné páchaní trestné činnosti mladistvých. K tomuto ověření byl použit záměrně zvolený vzorek mladistvých, kteří spáchali v daném období přečin, a kteří byli za takové protiprávní jednání stíháni a bylo jim nařízeno trestněprávní opatření PMS.

Provedeným výzkumem u námi zkoumaného souboru bylo také potvrzeno, že rodina má v problematice delikvence mladistvých podstatnou roli. Uvedený průzkum nám dovoluje udělat si obrázek o tom, jaký dopad má probace na mladistvého pachatele. Většina mladistvých vnímá probační a mediační službu příznivě a snaží se splnit její formální cíle a úkoly. Vztahy mladistvých delikventů k PMS a probačním úředníkům jsou většinou kladné. Námi sledovaný vzorek mladistvých pachatelů se domnívá, že jim probace pomohla pochopit podstatu svého kriminálního jednání a také jim pomůže se v budoucnu vyhnout porušení zákona, čímž byl také potvrzen hlavní cíl naší práce o pozitivním vztahu uloženého opatření a nařízené spolupráce s PMS.

Zjistili jsme také určitý důkaz o trestajícím efektu odsouzení k probaci s následným opatřením jako jsou alternativní tresty, neboť probace omezuje určitým způsobem i osobní svobodu odsouzených.

Výsledky našeho šetření mohou posloužit jako východiska pro další sociálně pedagogické průzkumy týkající se kriminality mladistvých.

Věřím, že i má práce přispěje svými zjištěními k zamyšlení ostatních zainteresovaných, a že řešení problému nezůstane pouze v rovině diskusí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. 8. vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-04 69-2.
- BOUŘA, V. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravska univerzita, 2003. ISBN 80-7042-259-9.
- ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých*. Kriminální věda č. 4, 2003.
- DUFFY, K. „et al.“ *Community mediation. A Handbook for Practitioners and Researchers*. New York: The Guilford Press, 1991.
- DUPRAT, J. L. *La criminalité dans l'adolescence*. Paris: Alcan, 1919.
- FALTIN, M. *Delikvencia dětí a mladistvých*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1972. ISBN 80-223-0381-X.
- FENYK, J., SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. *Trestní právo*, č. 7-8, 1997.
- HOFMANOVA, J. *Behaviorální analýza*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium Policie ČR, 2008. Taktická metoda kriminalistiky v procesu objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.
- CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, Praha: MV- odbor personální práce a vzdělávání, 2. vydání, 1998. ISBN 80-86898-36-9.
- CHMELÍK, J. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi*. Praha: MV ČR, 1997. Metodika vyšetřování trestné činnosti.
- JEDLIČKA, R. „et al.“ *Mládež v obtížných životních situacích*. 1.vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 807312-038-0.
- JELÍNEK, J. „et al.“ *Problémy trestního postihu mladistvých*. Univerzita Palackého, Olomouc, 2003. ISBN 80-244-0793-0.
- JILČÍK, T., „et al.“ *Sociální patologie*. vyd. Institut mezioborových studií, Brno, 2005. ISBN 80-7318-261-0.
- KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-022-6
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

- KREJČÍ, P. *Některé osobnostní charakteristiky vězněných mladistvých delikventů*. In: Diagnóza, prognóza a resocializace skupin mládeže ohrožených sociálně negativním vývojem. Policejní akademie ČR, Praha. 1997
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988. ISBN 25-095-88
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. „et al.“ *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. BECK, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: VUT v Brně, 2001. ISBN 80-214-1844-3.
- LAŠEK, J. *Kapitoly ze sociální psychologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-533-9.
- MAIR, G., MAY, CH. *Probace-poznatky ze zahraničí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha, 2002. ISBN 80-7338-005-6.
- MALACH, J. *Základy pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-293-9.
- MAREŠOVÁ, A. *K diskuzi o snížení trestní odpovědnosti v ČR a uplatňování alternativních trestů a opatření u delikventních dětí a mladistvých*. Trestní právo, 1. vyd. Praha, 1997. ISBN neuv.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- MIOVSKÝ, P. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MLČÁK, Z. *Základy psychopatologie*, Ostrava: Ostravská univerzita, 1. vyd. 2003. ISBN 80-7042-263-7.
- NETÍK, K. „et al.“ *Mladistvý pachatel násilné trestné činnosti*. VÚK, 1987. ISBN 978-80-7367-473-1.
- NOVOTNÝ, O. ZAPLETAL, J. „et al.“ *Kriminologie*. Praha: Aspi, 2008. ISBN 978-80-7353-376-8
- ONDRAŠKOVÁ, K. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2511-5.
- PÖETHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2.

ROZUM, J., KOTULAN, P., VOJTĚCH, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha: IKSP, 2000.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-0.

SNYDER, J., PATTERSON, G. *Family interaction and delinquent behavior*. In: Handbook of Juvenile Delinquency, John Eley and Sons, New York, 1987.

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha, 2000. ISBN 80-7178-252-1.

SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. *Mládež a kriminalita*. Praha: Melantrich, 1972.

SZMAGALSKI, J. *Teoria pracy socjalnej a ideologia i polityka społeczna*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1994.

ŠAVRDOVÁ, H. *Speciální psychologie pro učitelství na I. st. ZŠ a vychovatelství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. „et al.“ *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMANCOVÁ, J., SCHELLE, K. „et al.“ *Právní nauka pro školy a praxi*. Praha: EUROLEX, 2004. ISBN 80-86432-78-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁLKOVÁ, L. *Psychosomatický základ veřejného vystupování (jeho studium a výzkum)*. Praha: Akademie múzických umění, 2000. ISBN 80-85833-50-3.

VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: FFOU, 2005. ISBN 80-7042-691-8.

VITÁSKOVÁ, K. *Etopedie, Vybrané okruhy etopedické problematiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1. vyd. 2005.

VOJTOVÁ, V. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3532-3.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: SPJ, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2

Zákony:

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech

mládeže, v platném znění.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, v platném znění.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Zákon č. 140/2000 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.

Zákon o výkonu vazby č. 293/1993 Sb.

Ústava České republiky

Listina základních práv a svobod

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PMS ČR	Probační a mediační služba ČR
ČR	Česká republika
OPČ	Obecné prospěšná činnost
OOP	Obecně prospěšné práce
apod.	a podobně
atp.	a tak podobně
popř.	popřípadě
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaně
aj.	a jiné
např.	na příklad
tj.	to je

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Rozhovor č. 1 (Jirka)

P II: Rozhovor č. 2 (Patrik)

P III: Rozhovor č. 3 (Radek)

P IV: Rozhovor č. 4 (Štefan)

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1 (JIRKA)

datum, čas: 26.1.2011, 13:00

místo: středisko Probační a mediační služby ve Zlíně

jméno respondenta: Jirka

věk: 16 let

popis při rozhovoru:

- posed uvolněný, gestikuloval minimálně, ruce položeny volně v klíně

Vysvětlivky užitých znaků v textu

.. krátká pauza

... delší pauza

... vulgární výraz

1. Co jsi spáchal?

Vzal jsem kámošovi mobil a nějaké peníze, co měl v peněžence.

2. Jak vnímáš trest?

Myslel jsem, že půjdu do vězení, ale pracovník mi řekl, že si to za trest odpracuju a to je dobrý.

3. Považuješ trest za přiměřený?

.. ale jo, udělal jsem blbost.

4. Věděl jsi o možnosti spolupráce s PMS a existenci OPP?

Ne.

5. Co jsi očekával od prvního setkání s PMS?

Nevím, asi něco jako soudce ve filmu.

6. Jak vnímáš počátek spolupráce a vztahu s pracovníkem PMS?

Nevím, ale zdá se v pohodě (pracovník PMS).

7. Co jsi očekával, když ti bylo uloženo opatření dohledu a alternativní trest OPP?

.. že mne bude někdo hlídat a budu muset něco dělat, nevím.

8. Víš, jaké činnosti a možnosti PMS nabízí?

Vysvětlil mi to.

9. Pomohl ti pracovník s nějakým problémem?

Zatím ne. Nepotřeboval jsem nic.

10. Jaké úkony s tebou pracovník PMS prováděl?

Vysvětlil mi co mám a nemám dělat, a že musím pravidelně docházet.

11. Jak bys úkony a prováděné činnosti pracovníka hodnotil?

Asi to tak má být, já nevím, ale je v pohodě.

12. Navrhl ti pracovník nějaké řešení?

Že bych se měl kámošovi omluvit a zaplatit mu škodu.

13. Proč si myslíš, že jsi dostal kombinovaný trest a ne spíše jiný rozsudek?

Asi to nebylo tak závažné a i telefon nebyl drahý.

14. Vidiš nějakou výhodu na spolupráci s PMS?

Asi, že nepůjdu do past'áku nebo tak nějak.

15. Ví kamarádi, že spolupracuješ s PMS?

Nevi, nikomu jsem to neřekl.

16. Co tvému činu říkali rodiče?

... mamka byla smutná, zklamal jsem jí.

17. Má někdo se tvých známých či kamarádů problémy se zákonem, víš o někom?

Z kámošů co vím, tak nikdo.

18. Byly ti pracovníkem PMS jasně vysvětleny všechny podmínky spojené s dohledem?

Jo, byly.

19. Jak jsi se cítil, když ti sděloval možné sankce za nevykonání stanovených sankcí?

Ehm, blbě, musím to zvládnout a snažit se.

20. Jak na tebe pracovník PMS působil?

Sympaťák a v pohodě.

21. Co jsi prováděl za činnost v rámci OPP?

Dělal jsem v základce a odhrnoval sníh kolem školy.

22. Byl nějaký problém pravidelně navštěvovat pracovníka ve středisku?

Ani ne, naplánovali jsme to vždycky po praxi, když skončím.

23. Myslíš si, že ti spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem?

Asi jo.

24. Myslíš si, že po provedených OPP a dohledu již nebudeš páchat TČ?

Měl jsem popito a byla to blbost, už to neudělám.

25. Jaké opatření by jsi sám sobě vybral, za to, co jsi spáchal?

Ta práce je těžká (sníh), ale ty návštěvy jsou v poho, tak asi žádné jiné.

26. Spáchal bys ten čin, kdybys věděl, že půjdeš do vězení?

Určitě ne.

27. Co jsi ochoten udělat pro nápravu svého činu?

Budu pomáhat mamce a seženu si nějakou brigádu.

28. Byl pro tebe nějaký problém odpovídat mi na otázky?

Ne, v pohodě.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 2 (PATRIK)

datum, čas: 9.2.2011, 13:00

místo: středisko Probační a mediační služby ve Zlíně

jméno respondenta: Patrik

věk: 16 let

popis při rozhovoru: gestikuloval minimálně až úsečně, ruce měl položený na stole

Vysvětlivky užitých znaků v textu

.. krátká pauza

. . . delší pauza

... vulgární výraz

1. Co jsi spáchal?

Prohrál jsem s kámošem v automatech ukradené peníze a předtím jsem ukradl pilu.

2. Jak vnímáš trest?

Zasloužím si to.

3. Považuješ trest za přiměřený?

Jo, jsem mladý, tak mám docela štěstí.

4. Věděl jsi o možnosti spolupráce s PMS a existenci OPP?

Ne.

5. Co jsi očekával od prvního setkání s PMS?

Nevím, asi nějakou autoritu nebo tak něco.

6. Jak vnímáš počátek spolupráce a vztahu s pracovníkem PMS?

Byla to první schůzka a asi zbytečná, . . . je to ztráta času.

7. Co jsi očekával, když ti bylo uloženo opatření dohledu a alternativní trest OPP?

Nevěděl jsem, co to znamená, ale pracovník mi to vysvětlil.

8. Víš, jaké činnosti a možnosti PMS nabízí?

Ehm, jo.

9. Pomohl ti pracovník s nějakým problémem?

Zeptal se, ale nepotřebuju pomáhat, zvládnou to sám.

10. Jaké úkony s tebou pracovník PMS prováděl?

Popsal mi, co mne čeká a jaké mám povinnosti a co mám dělat.

11. Jak bys úkony a prováděné činnosti pracovníka hodnotil?

Dělá co musí a rozumí tomu.

12. Navrhl ti pracovník nějaké řešení?

Ano, abych se omluvil rodičům kámoše a vrátil ty peníze.

13. Proč si myslíš, že jsi dostal kombinovaný trest a ne spíše jiný rozsudek?

.. nevím proč, asi je to nějaký nový zákon.

14. Vidiš nějakou výhodu na spolupráci s PMS?

Někdo možná jo, ale já ne. Je mi to jedno.

15. Ví kamarádi, že spolupracuješ s PMS?

Neví.

16. Co tvému činu říkali rodiče?

Nestarají se. .. Nevěděl jsem, že jsou ty peníze kradené.

17. Má někdo se tvých známých či kamarádů problémy se zákonem, víš o někom?

Ehm .. mám pár takových kámošů.

18. Byly ti pracovníkem PMS jasně vysvětleny všechny podmínky spojené s dohledem?

Ano, byly.

19. Jak jsi se cítil, když ti sděloval možné sankce za nevykonání stanovených sankcí?

Nijak, počítám se vším.

20. Jak na tebe pracovník PMS působil?

Je v pohodě a zdá se klid'as.

21. Co jsi prováděl za činnost v rámci OPP?

Uklízel jsem v kostele a vytíral chodby a vynášel odpadky.

22. Byl nějaký problém pravidelně navštěvovat pracovníka ve středisku?

Jo, mám to přes celé město a je to otrava.

23. Myslíš si, že ti spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem?

Asi ne, postarám se o sebe. Vím co mám dělat.

24. Myslíš si, že po provedených OPP a dohledu již nebudeš páchat TČ?

.. nevím, snad ne.

25. Jaké opatření by jsi sám sobě vybral, za to, co jsi spáchal?

Až na to dojíždění a ten úklid asi nic jiného. Lepší jak pašák.

26. Spáchal bys ten čin, kdybys věděl, že půjdeš do vězení?

Tak to určitě ne. (směje se)

27. Co jsi ochoten udělat pro nápravu svého činu?

Vrátit peníze a možná by to chtělo nějakou brigádu, doma mne to nebaví.

28. Byl pro tebe nějaký problém odpovídat mi na otázky?

Ne.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 3 (RADEK)

datum, čas: 21.2.2011, 14:00

místo: středisko Probační a mediační služby ve Zlíně

jméno respondenta: Radek

věk: 15 let

popis při rozhovoru: gestikuloval nejvíce, ruce střídavě na stole či v klíně

Vysvětlivky užitých znaků v textu

.. krátká pauza

. . . delší pauza

... vulgární výraz

1. Co jsi spáchal?

Zbil jsem dva spolužáky.

2. Jak vnímáš trest?

Jsem rád, bál jsem se polepšovny.

3. Považuješ trest za přiměřený?

Je to moc hodin práce, ale lepší než být někde zavřený.

4. Věděl jsi o možnosti spolupráce s PMS a existenci OPP?

Slyšel jsem něco o nějaké práci místo vězení, ale jinak nic.

5. Co jsi očekával od prvního setkání s PMS?

Asi jako schůzku s advokátem, co mi pomůže.

6. Jak vnímáš počátek spolupráce a vztahu s pracovníkem PMS?

Ze začátku byl přísný, ale pak v pohodě a mluvil i rozumně.

7. Co jsi očekával, když ti bylo uloženo opatření dohledu a alternativní trest OPP?

Že mne budou při nějaké práci hlídat, ale pak mi to vysvětlil.

8. Víš, jaké činnosti a možnosti PMS nabízí?

. .Ehm (kývá souhlasně hlavou) Dohled, nápravu škody, OPP a dál už nevím

9. Pomohl ti pracovník s nějakým problémem?

Vysvětlil mi abych nebyl tak „startovací“ a radši o problémech mluvil.

10. Jaké úkony s tebou pracovník PMS prováděl?

Sepsal se mnou smlouvu o dohledu a návštěvách a pak o tom co a kde budu dělat.

11. Jak bys úkony a prováděné činnosti pracovníka hodnotil?

Je chytrý a má vysokou a dělá to prý už dlouho.

12. Navrhl ti pracovník nějaké řešení?

Abych se spolužákům omluvil. Zbytečně jsem „vytekl“ a n...

13. Proč si myslíš, že jsi dostal kombinovaný trest a ne spíše jiný rozsudek?

Měl jsem asi dobrého právníka.

14. Vidíš nějakou výhodu na spolupráci s PMS?

Ehm, jo. Občas pokecáme víc než doma a to je fajn. (během řeči se usmívá)

15. Ví kamarádi, že spolupracuješ s PMS?

Jojo, ale myslí, že je to nějaké psycho nebo tak něco. Musím jim to pak vysvětlit.

16. Co tvému činu říkali rodiče?

Byli dost naštvaní. Že jsem to přehnal, a že když se neuklidním, tak mne vyhodí z domu.

17. Má někdo se tvých známých či kamarádů problémy se zákonem, víš o někom?

Nevím o nikom. Musel bych se zeptat.

18. Byly ti pracovníkem PMS jasně vysvětleny všechny podmínky spojené s dohledem?

Řekl mi to na začátku.

19. Jak jsi se cítil, když ti sděloval možné sankce za nevykonání stanovených sankcí?

Že to není sranda. (usmívá se) A že půjdu před soud.

20. Jak na tebe pracovník PMS působil?

Na pohodu a na všechno zná odpověď. Tak jako já. (usmívá se)

21. Co jsi prováděl za činnost v rámci OPP?

.. to bylo na ..., musel jsem vytírat podlahy a uklízet.

22. Byl nějaký problém pravidelně navštěvovat pracovníka ve středisku?

To bylo v pohodě. V trajflu jsem poslouchal hudbu a cesta přes město utekla.

23. Myslíš si, že ti spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem?

Asi jo, je to něco nového, ale dělat bych to nechtěl. (smích)

24. Myslíš si, že po provedených OPP a dohledu již nebudeš páchat TČ?

Pokud mne nikdo ne n..., tak asi ne, ale budu na to myslet. Na to vytírání. .. Fuj.

25. Jaké opatření by jsi sám sobě vybral, za to, co jsi spáchal?

.. Asi jinou práci. Ale ty schůzky jsou docela zajímavé.

26. Spáchal bys ten čin, kdybys věděl, že půjdeš do vězení?

No to teda ne, to bych musel vymyslet radši něco jiného. (usmívá se)

27. Co jsi ochoten udělat pro nápravu svého činu?

Musím se zklidnit, když mne někdo na...A neřešit kraviny, asi.

28. Byl pro tebe nějaký problém odpovídat mi na otázky?

Vůbec, bylo to v poho.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 4 (ŠTEFAN)

datum, čas: 7.3.2011, 13:00

místo: středisko Probační a mediační služby ve Zlíně

jméno respondenta: Štefan

věk: 17 let

popis při rozhovoru: působí drzým dojmem, udržoval stálý vizuální kontakt s rukama v klíně

Vysvětlivky užitých znaků v textu

.. krátká pauza

. . . delší pauza

... vulgární výraz

1. Co jsi spáchal?

Prý jsem šikanoval spolužáka.

2. Jak vnímáš trest?

Je to přísné, ale zvládnou to.

3. Považuješ trest za přiměřený?

Prý to jsem mohl jít někam do ústavu. Tak můžu být doma, tak je to lepší.

4. Věděl jsi o možnosti spolupráce s PMS a existenci OPP?

Nezajímalo mě to. ..ne

5. Co jsi očekával od prvního setkání s PMS?

Něco jak výslech u policajtů nebo tak něco.

6. Jak vnímáš počátek spolupráce a vztahu s pracovníkem PMS?

Jde to. Je docela přísný.

7. Co jsi očekával, když ti bylo uloženo opatření dohledu a alternativní trest OPP?

Vůbec jsem nevěděl, co to je, ale zeptal jsem se a řekl mi to.

8. Víš, jaké činnosti a možnosti PMS nabízí?

Už ano, dostal jsem i leták domů a pak i podepsané papíry, kde to je.

9. Pomohl ti pracovník s nějakým problémem?

Nic jsem po něm nechtěl.

10. Jaké úkony s tebou pracovník PMS prováděl?

Popsal mi, jaké má pravomoci a co všechno musím dodržovat, jinak půjdu před soud.

11. Jak bys úkony a prováděné činnosti pracovníka hodnotil?

.. ehm. Asi ho to baví. A docela jasně to umí vysvětlit.

12. Navrhl ti pracovník nějaké řešení?

Jojo, jít se omluvit a najít si nějakou činnost, která mne prý zabaví.

13. Proč si myslíš, že jsi dostal kombinovaný trest a ne spíše jiný rozsudek?

..ehm (krčí rameny) Asi to měla být poslední šance.

14. Vidiš nějakou výhodu na spolupráci s PMS?

Hlavně asi to, že budu doma a nikam mne nezavřou. To bych asi nedal.

15. Ví kamarádi, že spolupracuješ s PMS?

Nikomu není nic po tom, co dělám a kde.

16. Co tvému činu říkali rodiče?

No nebyli rádi, mamka byla smutná.

17. Má někdo se tvých známých či kamarádů problémy se zákonem, víš o někom?

Až na to, že dost pijou a kouří asi ne. Ale to by mělo být v poho.

18. Byly ti pracovníkem PMS jasně vysvětleny všechny podmínky spojené s dohledem?

Jo. Několikrát.

19. Jak jsi se cítil, když ti sděloval možné sankce za nevykonání stanovených sankcí?

.. ehm. Nic příjemného, jak jsem říkal. Radši budu v pohodě doma a odkroutím si to.

20. Jak na tebe pracovník PMS působil?

Má přehled a ví jak to chodí. Je normální a někdy přísný.

21. Co jsi prováděl za činnost v rámci OPP?

Na Jižňákách jsem u kostela odhrnoval sníh a uklízel.

22. Byl nějaký problém pravidelně navštěvovat pracovníka ve středisku?

Ani ne, trajfl tady má hned zastávku, tak to jde.

23. Myslíš si, že ti spolupráce s PMS do budoucna bude přínosem?

.. Budu mít novou zkušenost a jsem rád, že mne nikam nezavřeli, tak asi ano.

24. Myslíš si, že po provedených OPP a dohledu již nebudeš páchat TČ?

Dám si pozor, už vím, že to není sranda jak jsem myslel.

25. Jaké opatření by jsi sám sobě vybral, za to, co jsi spáchal?

Je to v pohodě a zvládnou to, tak ne. Jsem doma a to je hlavní.

26. Spáchal bys ten čin, kdybys věděl, že půjdeš do vězení?

Tak to ne. Byla to blbost.

27. Co jsi ochoten udělat pro nápravu svého činu?

Už nebudu dělat kravinu.

28. Byl pro tebe nějaký problém odpovídat mi na otázky?

Nebyl, bylo to rychlé.